

ajdáság

a "őretó" t

helyőrség

IRODALMI-KULTURÁLIS MELLÉKLET

10 Boszorkánykonyha:
irodalom és
konyhakultúra20 Interjú
Mészáros Árpád
színművésszel21 Semmi sem tilos!
Éves Desiré-napló

2022. december 17. V. évfolyam 12. szám

Személyazonosság No.1, 2022

esszé

SZÉP JEL ÉS SZÉP CSILLAG...

Silling István

Örvendetes ünnepre készül a keresztény világ. A Megváltó születését várjuk ihletetten. A Messiásét, akit a Jóisten küld fiaként, hogy megváltsa ezt a bűnöktől terhelt emberi fajt. Reménykedve várjuk a Megváltót, mert szorongatottságunk nagy. Hatalmas. Széthullásunk fenyegető. Épp ezért kell a közelgő karácsony ünnepe, amely a szeretetet és a reményt hordozza. A bűnösök megszabadítását a kárhozattól, az elkárhozástól. Jézus születésével felcsillan a remény, a hívőkben a bizonyosság: Messiás születik, lesz megváltás. A próféták jövendölése valósággá válik. Ennél nagyobb vigaszt nem adhat senki más, csak az Örök-kévaló.

És felcsillan a jámbor betlehemi pásztorok felett a fényességes csillag, hogy a szerény istállóban meg-

keressék a kisdedet, a várva várt égi s földi királyt. Ezt a szép jelet követték a tudós napkeleti háromkirályok (ritka magyar nyelvi jelenség számnév után többes számú főnév), akik rég tudták, amit mi még ma sem akarunk, nem tudunk még mindig elhinni: király fog születni, a bűnre hajlamos emberi nem megváltó királya. Az ő emléknapijukon énekeljük fennhangon: *Szép jel és szép csillag, szép napunk támad, szép napunk támad.* Örömmünkben e napon megszenteljük az újat, a tisztát, az új életet, azaz a vizet. Vízkeresztnek is nevezzük ünnepünket. Magunkat és mindent megszentelünk hiedelmeinkben és hitünkben megmaradt aranyvízzel, a kezdetlennel, az érintetlennel, a napkeltekor merített hajnalival, a megszentelttel, amelyet még nem

szennyezett semmiféle bűn: sem gyarlóság, sem gonosz garázdaság, sem bomba, sem mérge, hogy tiszta életünk legyen az elkövetkező, a ránk neheze-

dő sötét időben. Így tudjuk szépnek remélni és látni a napot, a jelet, a fénylő csillagot, amelyet a betlehemi kisded, a Megváltó megszületése ígér nekünk.

vers

Verebes Ernő

Hűség

Váróteremben véges az élet.
Tekerednek rám leplek és álmok.
Konyhánknak sarkában porfény dereng,
S benne valami lassan eléget.

Kutyám mellettem. Mi is a neve?
Hozám bújik, felejt a fánkot,
Mert ami csont volt, elásva hús lesz.
Per/végtelemné válnak a számok.

S hogy mivé még, ha eszébe jutna,
Nem kérdezné, csak elkóborolna.
De marad, s ebben a maradásban
Az itt van ott – a futás futni fog.

Üljél, nyugtatom. Holnap karácsony.

vezérvess

Jász Attila

Amikor a búcsú angyalai hamut szórnak fejedre

II.

egy nap, amikor leveszed magadról
ezt a sokáig használt földi nevet,
újból meztelen leszel végre,
kiderül majd végleg:

névtelenül születél, egyedül élsz,
névtelenül alszol, és egyedül
néha félsz, névtelenül gondolkozol,
és egyedül v/érezel,

egyedül és névtelenül halsz majd meg,
az lesz az igazi élet, mindig tudjad ezt,
hogy tényleg csak addig,

és kérd, hogy halálotat is csak addig,
csak addig éljed

egy nap, amikor tükörkép leszel csupán,
ő akkor se hagy magadra, kérjed azért,
intsen vissza, hogy minden rendben,

érjen hozzád, érintsen meg a tükör
sötét oldalán át, meztelen tenyereden
keresztül,

és amikor már tényleg csak tükörkép
leszel, tudni fogod biztosan, hogy
ő szeretett, és mindig is szeretni fog,

követ, és te alázattal ismételnéd
minden szerelmes mozdulatát,

amikor tükörkép leszel már csak benne is
a hold túloldalán, míg menned nem kell,
ints neki, hogy jöjjön utánad bátran,
de addig csak várjad

egy nap törölkétek azért majd
tisztára a tükreiteket, hátha
megláthatjátok benne önmagatokat,

fényesen, ahogy mindennap kéne,
az igazi arcotokat, ahogy soha többé,
csak akkor, ha már nem törölgethettek
többé

ISMERŐS TÖRTÉNETEK

Mihályi Katalin

Amikor valóság és irodalom találkozik

Minden nagy ünnepre megvannak a csakis arra az alkalomra tartogatott olvasmányaim, így karácsonyra is. Már hosszú évek óta szenteste, amikor minden elcsendesedik, előveszem Fekete István *Ballagó idő* című önéletrajzi kötetét. Találomra felütöm a könyvet valahol, és elolvasok belőle egy részletet. Majd visszalapozok az első oldalra, ahol a kezdőmondatokat szinte már fejből tudom: „Puha lámpafény, fenyőillat, a karácsonyfán fehér és ezüst szaloncukrok, szivarfüst... és beteg vagyok. Betegségem nem lehet halálos, mert ha a »nagyok« ki-
mennek a szobából, felállók a kis rácsos ágyban, és a karácsonyfában gyönyörködöm.”

Ahogy a könyvben sorjáznak a gyermek- és ifjúkori történetek, szinte hűs-
vér alakot öltenek azok az emberek, akik az író világlátását, erkölcsi magatartását formálták, olyan saját emlékek elevenednek meg filmszerűen, amelyekről azt hittem, már régen kirostálódta, elsodorta őket a hétköznapi gondjainak.

Szenteste lefekvés után mindig menetrendszerűen elmesélek magamnak egy történetet, amely nem az enyém, mégis valahol a sajátomnak érzem. Negyven évvel ezelőtt az újvidéki bölcsészkar folyosóján órák hosszat vártunk a tanárra, hogy végre levizsgáztasson bennünket. Egy dalmát egyetemista-társnómmal beszélgetéssel múltattuk az időt. Akkor hallottam tőle a nagyanyja történetét. Az idős asszony egyedül élt, a köves, sziklás adriai sziget télire elnéptelenedett. Egyik reggel, amikor mángoldot szedett, belemart a kezébe egy kígyó. Tudta, hogy szomszédjai több kilométernyi távolságra élnek tőle, orvosi segítség csak motorcsónakon érkezik, úgyhogy kénytelen volt belenyugodni abba, hogy meg fog halni. Első gondolata az volt: amikor rábukkannak, holtában is szégyenkezne, ha a szennyes fehérenműjét megtalálnák, ezért vizet forralt, kimosta az alsóneműjét, a piszkos ruháit, a függönyöket is porosnak találta, azokat is sorra vette. Majd a konyhában felfedezett egy pókhálót, de akkor már a szekrényekben is rendet rakott, elöszedte a rég nem használt csetrest is, lemosta a bútorokat, feltakarította az udvart. Aposan megizzadt, mire mindennel végzett. Este szépen megmosakodott a nagyláborban, felvette a temetésére szánt ruháját, és lefeküdt az ágyra, amelyre, ez magától értetődik, friss ágynemű került. Elbúcsúzott az élettől, és a fáradtságtól kimerülten elaludt. Másnap reggel a legnagyobb meghökkenésére felébredt, egészségesnek érezte magát, csak kis izomláza volt az előző napi nagytakarítástól. Amikor néhány nap múlva jött a motorcsónak, azzal utazott el a szárazföldre az orvoshoz. Elmesélte, mi történt vele, és a kórházi vizsgálatok során kiderült, a rengeteg megfeszített munka, a bútorok tologatása során kiizzadta magából a mérget. Orvosi csodaként emlegették sokáig a környéken, ő is mesélgette

a történetet mindenkinek, aki elvetődött a szigetre.

Egyetemista-társnóm bőbeszédűen előadott története megragadt bennem, ezzel igazolni láttam azt, amit családomban mindkét oldalról beleneveltek a gyerekekbe: munka, kötelesség, feladatra nem mondunk nemet. Persze, ezt elsősorban a példájukkal mutatták meg: anyai ágról a dédanyám a téglagyár első női munkavezetője volt, közben hét gyereket felnevelt, erdész férjének is segédkezett. Mihályi nagyapám nyolcvanhét éves korában cseresznyeszedés közben leesett a fa tetejéről, és a kórházban olyan erélyesen követelte, azonnal engedjék haza, hogy még az infúziós tűt is a kezében hagyta.

A dalmát egyetemista-társnóm történetét egy ideig előszeretettel emlegettem, de mindenki csak kicsit unottan, elnézően mosolygott rajtam. Néhány éve, amikor december 24-én nagyon magas lázam volt, kutyául éreztem magam, kikecmergtem az ágyból, bekapcsoltam a mosógépet, sőt gondosan ki is teregettem a ruhát, de még a lyukas zoknit is a szemébe dobtam, és akkor rájöttem, a dalmát asszony esete munkálkodott a tudatom mélyén. Az, hogy egy sima megfázásba nem szoktak belehalni, mobiltelefon is létezik, vannak rokonok, barátok, szomszédok, meg gyakorlatilag a városközpontban élek, valahogy eszembe sem jutott.

Azóta mesélgetem magamnak szenteste ezt a történetet, amelyben van valami ősi, a nagy-, déd-, ük-, szépszüleinktől átörökölt viselkedésminta.

És akkor, néhány napja a könyvesboltban kezembe akadt egy könyv. Narine Abgarjan, a szerző neve ismeretlenül hatott számomra, az *Égből hullott három alma* cím és a fedőlap orientális díszítése inkább valamiféle népmesére utalt. Amikor elolvastam az első mondatokat: „Pénteken, nem sokkal dél után, amikor a nap átbukott a zeniten, és méltóságteljesen a völgy nyugati szélé felé gördült, Szvojanc Anatolija lefeküdt meghalni. Mielőtt átköltözött volna a túlvilágra, gondosan megöntözte a kertet, és bőséges eleséget szórt a tyúkoknak – ki tudja, a szomszédok mikor fogják felfedezni életlen testét, a tyúkok meg addig sem maradhatnak éhen...” Igen, az örmény származású, 1971-es születésű írónő kisregényének hősnője – a nagyanyja – mindent rendbe tett, elrendezett, sorsával megbérelve lefeküdt meghalni, és reggel tűrhető közérzettel türelmetlen kakaskukorékolásra ébredt. Nem árurom el, hogyan alakult a továbbiakban az élete, milyenek voltak a mindennapok a Hegyi-Karababban levő faluban.

Már napok óta gyakran eszembe jutnak a negyven éve hallott történet és a viszonylag friss irodalmi élmény átfedései, hasonlóságai. Nem kevés tünődőnivalót adnak életről, halálról, méltóságról, és igen, a karácsony misztériumáról is.

CSELEKEDJ!

Lovas Ildikó

1.

Miközben kedves, jobb dolgokra hivatott lányok és fiúk pillanatragasztóval múzeumok kiállítótermeinek temperált falaihoz rögzítik a tenyerüket – miután valami élelmiszerral leöntötték egy-egy értékes festményt –, aközben az aukciósházak folytatják megszokott életüket, a maguk ritmusa szerint dolgoznak, keresnek, kutatnak, értékes műtárgyakra lelnek rá, életművekre hívják fel a figyelmet, bedolgozzák a köztudatba egy-egy elfeledett, fel nem fedezett alkotó életművét, esetleg galériájuk fiatal tehetségek útját egyengeti.

Van Goghot Rómában paradicsomlevesel, Londonban pedig borsólevesel zuttyintották le, és burgonyapürét kapott a száztizmillió dolláros Monet (eddig ez a legdrágábban értékesített festménye az alkotónak). Néhány évvel ezelőtt alkalmam adódott meghallgatni egy elfogultnak tekinthető művészettörténész előadását, ahol egyebek mellett arról is szó esett, hogy nem mindegy, úgy nevezünk-e egy aukcióra kerülő festményt, hogy Lány virággal vagy Szent Erzsébet a rózsával. Később, regényírás okán történő, a személynévek jelentésére vonatkozó kutakodás idején került elélem A „magyaros” Szent Erzsébet című tanulmány, amit szerzője a következő mondattal indít: „Családunkban, a Barna család ősi kunszentmártoni házában (Kunszentmárton, Érpárt 9.) az 1920-as évekig a nagyház, vagy tisztaszoba egyik díszes volt az a Szent Erzsébet kép (1. kép), amely az alamiznaosztó Árpád-házi szentet ábrázolja a kor magyaros ruhájában: piros pruszlikban, fehér ingben, zöld szoknyában és csipkés fehér kötényben [...]” A tanulmányt olvasva jutott eszembe a művészettörténész előadása, amire így, utólag csodálkoztam rá: *valóban* nem mindegy. Mert lehetséges – noha számomra elképzelhetetlen, ugyanakkor talán mégiscsak lehetséges –, hogy aki meglát egy festményt, amelyiken egy nő van rózsával, valamiképpen *tipikusan* ábrázolva, tehát, amennyiben látszik, hogy (például) nem egy art deco apródfrizúrás, biggyesztett ajkú, füledt tekintetű és mégis hideget sugárzó nőszemély van ábrázolva egy rózsával, hanem – mondjuk – *valamiféle* királylány, akkor az tudvalevő, hogy Szent Erzsébet. A rózsza miatt világos mindenkinek számára. Akkor is, ha nem magyaros öltözékben van. Ha pedig magyaros öltözékben van... Egyébként meg voltam győződve, hogy azt is mindenki pontosan tudja, mit jelent az, hogy „magyaros” öltözék. Éppen úgy, ahogyan én is tudom öt éves korom óta, abból kifolyólag, hogy a nagyanyám magyaros ruhát varrt a babámnak (milyent is varrt volna). De ez egyáltalán nem így van. Többen vannak azok, akik nem vágják rá fordulásból, hogy milyen. Hanem kérdeik: milyen? Magyaros?!

Most tehát gondoljunk bele abba, hogy ha mifelénk – és e kifejezés alatt nem a vajdasági magyar tájat értem – Szent Erzsébet csak egy lány virággal, ami éppenséggel lehet rózsza is, a magyaros ruha meg az, amit a Tóth Gabi visel, ilyen a valóság és a helyzet, márpedig mifelénk – és e kifejezéssel nem a vajdasági tájra mint vidéki tájra gondolok – erősen él a keresztény kultúra és hagyomány meg a nemzeti öntudat, gondoljunk csak bele, mit tudhatnak és gondolhatnak azok a jobb dolgokra hivatott fejlett világbéli lányok és fiúk, akik meddő óráikban ennivalóval öntik le a festményeket. Vagy elképzelhető volna, hogy jártasak az általuk meggyalázott alkotásokat létrehozó művészek művészetfelfogásában? Ismerik vajon a létezéshez való viszonyulásukat? A teremtett világ ábrázolásának belső kényszerét és azokat a vergődéseket, amelyek ennek az ábrázolási folyamatnak a pillanatait kitöltötték? Mert nem is annyira a képekről van itt szó, hanem inkább az azokat megalkotókról. Hiszen őmiattuk őrzik múzeumokban, galériákban ezeket az alkotásokat. Vagy nem a festők érzékenysége, műveltsége, a korukban felmerülő kérdésekre adott művészi válaszai miatt versenyeznek a műgyűjtők, hogy egy-egy alkotásuk a birtokukba kerüljön? Ahogyan Szent Erzsébet nem csak egy lány a sok közül, és a rózsza, amivel őt ábrázolják, nem csak egy átlagos virág, úgy Monet kazlai és Van Gogh napraforgói nemcsak pénzben mérhető értékkel rendelkező (mű) tárgyak, hanem a *létezés* emberileg lehetséges legjobb összefoglalása, amihez emberi szem, kéz, lélek szükségeltetett: művész. A kazlak fényviszonyokban kifejezett pillanatokra osztott idő. A soha vissza nem kapható, még egyszer át nem élhető pillanatok sorozata. Saját végességünkkel való szívtettősen szép szembesülés, amit azonban nem a kazlaknak, hanem Monet-nak köszönhetünk. A napraforgók pedig a felfedezés és birtoklás önfelédtt ünneplése – szinte kibírhatatlan gyönyörűség és fájdalom a tökéletességgel való szembesülés, aminek megalkotására képessé tette a tehetség a festőt. De nem a napraforgókat ünnepejük, hanem Van Goghot. Amikor tehát levestel meg pürével lötytyintik meg ezeket a műalkotásokat, akkor az valóban csak annyi, amennyi. Semennyi. Mert nem áll fenn befogadói kapcsolat a műalkotással. Ha volna ilyen kapcsolat (amihez kétségtelesen szükség volna lexikális ismeretekre, tudásra, szorgalommal megszerzhető műveltségre), akkor a figyelemfelkeltő tiltakozó akció nem pusztán ennyi volna, hanem performansz: a műalkotással való összekapcsolódás, főhajtás az alkotók teremtő tehetsége előtt. A műalkotással való összekapcsolódás befogadói képességének a hiányát talán a pillanatragasztó alkalmazása mutatja meg leginkább. Milyen szomorú és ványadt utalások ezek az akciók az akcióműv-

szetre, a bevonódás lehetőségére, a művész és a közönség között megteremtődő feszültségre, ami által a befogadás cselekvéssé, a néző pedig befogadóvá nemesül. Szekundér szégyénérzettel fordulok el.

2.

A minap is elfelejtettem kitenni a kukát. Már megint egy ilyen péntek, mormogom magamban. A zöld színű szemetes tetejét már le sem tudom csukni, annyira tele van. Nincs mit tenni, a szemetet a közeli konténerig kell szállítanom, és ott bedobni a közösbe. Ahogy kászálódok kifelé az autóból, a lábam előtt ott hever egy kék színű könyvecske, rajta hét darab piros tulipán. Zöld leveleik vidáman csilloghatnak valaha, akárcsak az aranszínű betűk: Gárdonyi Géza Hosszúhajú veszedelem. A szemetet, ami nem fért be az otthoni kukába, behajtom a konténerbe. Fölemelem a könyvet, kinyitom: BUDAPEST, 1912 SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA Andrassy-út 10. Elgondolkodva tartom a kezemben a száz éve halott író könyvét. Becsukom. Nézem a piros tulipánokat. Mihez kezdjek most én ezzel a könyvvel? Mégsem vihetem haza az összes magyar könyvet, amit a konténernek környékén talállok! Amikor még élt Gulyás Jóska, a dolog el volt rendezve, mielőtt egyáltalán elkezdődött volna – könyvek a szemetes környékére nem kerültek, hanem a Gulyás Jóska nagyobbik szobájába, szépen sorba lettek rakva a hideg padlódeszkákra. Óvatosan odatettem a konténer szélére. Ültem volna vissza az autóból. De a piros tulipánok jajongva nyújtóztak felém. Jól van! Bedobtam a hátsó ülésre. Kiskamasz korom karácsonyának emléke kezdte csípni az orrom, szűrni a szemem. Ahogyan a nagyanyáméknál elhelyezkedem a zöld sámlin az olajkályha mellett, és hatalmas sóhajjal, dobogó szívvel felnyitom a sötétkék színű könyvet, ami több másikkal tegnap este még a karácsonyfa alatt várt rám. Megkérdeztem a legfiatalabb kollégánót, olvasta-e. Csodálkozva rázta a fejét. Nem voltam biztos abban, hogy a cím volt számára ismeretlen, vagy a szerző is. A kezébe nyomtam a könyvet, a piros tulipánok hajladoztak az érintésünktől. Amikor kezdünk dolgozni újév után, ki-kérdezlek, mondtam neki, és otthagytam. Még magam sem döntöttem el, komolyan mondtam-e.

HOSSZÚHAJÚ VESZEDELEM

Megjelent 1912-ben

BEVEZETŐ

Decemberi est. Köd az utcán. Köd a leleken is.

A kaszinóban már jóval négy óra előtt meggyújtották a lámpásokat. De a ház üres. A játszószoza is. Olvasóterem is.

Csupán a társalgó zöld bőrszékeiben, a vörösrézfényű kandalló körül gunynaszt három öregúr.

Öt óra tájban érkezik csak megint valaki. Végigkószál az üres termeken. Végre benéz a társalgóba is.

– Meghalt a világ? Vagy mi? – harsog az ott ülőkre.

Szintén öregúr. Angolbajuszos. A haját a füle mellől fésüli fel a fejére. Arca ötvenen felül való. Termetre azonban még idősebb: görhes és roskadt bal vállú. Csak a szeme élénk.

Szmoking van rajta.

– Tudod, hogy karácsony estéje van – szólal meg egy fakó hang a bőrszék mélyéből.

– Még a legényembereket is lekötik ilyenkor – mormogja a másik.

Az érkezett maga is leül a kandalló mellé, és keresztbe veti sovány, csontos lábát.

– No, de hát ezt mégse gondoltam, hogy ennyire kongjon a kaszinó. Magam is meg vagyok hívva. De csak vacsora utánra ígérkeztem. Hát egy tarokkot... Senki se mozdul.

Aztán jön megint egy, és sokára megint egy kaszinói tag. Aztán egy kopasz fejű és vastag bajszú úr dugja be a fejét:

– Hát mégis van itt valaki?

A bajuszának szakállal toldottsága katonai múltra vall. Az is: ezredesi címmel kvietált.

S mintha kopaszok versenye volna, egy teljesen kopasz fej jelenik meg. Tarkóig kopasz kis öregúr, akinek csak a füle mellett maradt emlékül valamelyes barna haja, de még az is rövidre van nyírva.

– Szervusz, Petrovics – mondják neki.

A kopasz benéz a szomszéd szobába.

– Senki?

– Senki.

Leül közéjük, s a kezét melegíti a kályhánál.

Aztán egy csupa-szakáll báró érkezik. Álmos arccal bólint jobbra-balra, és nem szól semmit.

– Förtelmesen unalmas hely ez ma! – mordul fel végre a szmokingos. – Javaslak valamit: vacsorázzunk együtt a Hungáriában. Nyitassunk külön szobát, és vacsorázzunk együtt. Utána meg kártyázzunk. Valami szokatlan játékot... Valami butaságot. Kártyázzunk pénz helyett pezsgőbe.

A javaslatra minden fej megmozdul. Fölkelnek. Elfogadták.

– Még Kelement is megvárhatnánk – mondja az ezredes. – Ámbátor... azt is biztosan elcsípték ma.

Épp indulnának, mikor az ajtó megnyílik, és egy potrohos öregúr víg, kerek arca jelenik meg előttük.

– No, végre! – üdvözlí a szmokingos. – Végre egy családós ember is.

– Szervusz, Kálmán! – mondják a többiek is. – Tarts velünk: a Hungáriában vacsorázzunk. És durákozunk! Pezsgőben!

– Jó, veletek tartok – feleli az öregúr. – Egyik fiam sincs otthon, hát nincs hol töltenem az estét. A két pattantyús fiamat Krakkóba helyezték át épp most. A kis művész meg Palermóban kószál.

A szmokingos megnyomta a villamoscsengő gombját.

– Telefonozzon, János, a Hungáriába: tíz vagy tizenegy személyre való különszobában várjon bennünket terített asztal.

Az úton még két kaszinói tag csatlakozott hozzájuk: egy vidraprém bundás bankigazgató, meg egy öreg tanár, akinek a bundája gallérjából csak épp az orra vereslik elő.

Az idő már akkor nyolc felé járt.

A Hungária tornácában egy papos arcú öregúr állította meg őket:

– Hova?

– Tarts velünk, Imrus. Itt vacsorázzunk.

A szoba már várta őket.

Csillogó teríték a nagy kerek asztalon. A magas, fehér cserépkályha kellemes meleget áraszt.

Leültek az asztal köré.

– Há-há-hányan vagyunk? – kérdezte a báró.

– Éppen tizenketten.

– Mi-mi-milyen jó, hogy nem vártunk to-to-tovább!...

Vacsoráztak. De nemigen beszélgettek. Valami unalom lebegett rajtuk.

Egyszer a kövér öregúr körül néz a társaságon:

– Érdekes – mondja –, csupa agglegény. Egyikünk sincs a negyvenen alól.

– Hiszen te nem vagy agglegény

– Az vagyok biz én. A három fiam voltaképpen három unokaöcsém. Én neveltem őket, hát úgy szoktam mondani.

– A festő fiad...

– Az se, csak hasonlít rám: unokaöcsém.

A tizenkét agglegény elgondolkodva evegette a sajtot.

– É-é-érdekes! – szólalt meg a csupa-szakáll báró.

De hogy mit vél érdekesnek, arról nem szólt.

A szmokingos ivott a vörös borból.

– Kitűnő. Látjátok: ezt a vacsorát minden esztendőben megismételhetnénk. A családós emberek úgyis otthon

Gárdonyi Géza

ülnek. Mi, agglegények szintén együtt tölthetnénk az estét. Javaslom, hogy alakuljunk társasággá: Karácsonyesti társaság.

– Éljen! Éljen!

– A társaság alapszabályai egyetlen sor: Célja: minél kellemesebben tölteni a karácsonyestét.

A javaslat tetszett. A szemek csillogtak, a bajuszok mosolyogtak.

A szmokingos folytatta:

– A Karácsonyesti társaságot tehát megalakultnak jelentem ki. Tisztikar nem kell. Szabályok se kellenek. A működést vacsora után megkezdjük: kártyázzunk pezsgőben. Amit nyerünk, megisszuk.

– Helyes! Helyes!

De már a tányérokat is elhordták, csak szivarozgatva üldögéltek. Ki teát ivott, ki kávét.

– Ezen az egy napon mégis irigylem a családós apákat – szólalt meg a paposan beretvált arcú, aki a vendéglő tornácán csatlakozott hozzájuk. – Csak az vigasztal, hogy az esztendő többi napján aztán nem irigylem őket.

– A nők sok életet rontottak meg! – vélekedett a tanár.

A bankigazgató legyintett:

– Többet, mint a kolera.

– A házasság mindig házárdjáték – szölt a penzionált ezredes. – A legbolondabb házárdjáték. A játékos azt se tudja, mire játszik. Mert hiszen nem ismeri a nőt, akit elvesz: csak annyit ismer belőle, amennyit a nő mutat. Van annyi esze minden nőnek, hogy nem a hibáit mutogatja.

S legyintett.

– Házárdjáték.

– És a tétel mindig egy életsors – fűzte tovább a bankigazgató. – Ha csak egy lehetőség van is a vesztesre, nem játszom.

– A házasság olyan, mint a drótból font egérfogó – mondta Petrovics, a tarkóig kopasz bíró. – Az egér csak a csemeget látja...

A bankigazgató nevetett:

– Az Isten azért adta a szerelmet, mert józanon nem házasodna meg senki.

A tanár fölemelte az ujját:

– A szerelem a lélek tokaji bora.

– É-é-édes méreg! – szölt a báró megcsillanó szemmel.

– Azok a hosszúhajúak...

– Minden nő veszedelem!

– A hosszúhajú veszedelem! – kiáltotta vígan a bankigazgató.

Erre valamennyien nevettek.

– Hát nem veszedelem? – szölt a szóló örvendve, hogy a szava derültséget kelt.

– Ádámnak nem egy hosszúhajú némbert volt a veszedelme? – A trójai háborút nem egy hosszúhajú némbert okozta? A hosszú haj, mint veszedelem, nem vonul-e végig az egész világtörténelmen? De ne is nézzük a világtörténelmet, csak a hírlapoknak a napi híreit, a sikkasztásokat, rablásokat, csalásokat, öngyilkosságokat, vagy csak a magunk fiatalágát, hogy mi bolondokat cselekedtünk a nőkért, vagy a nők miatt. És mink még szerencsésen kihajóztunk a veszedelemből, anélkül hogy bedugtunk volna viasszal a fülünket.

A tanár elgondolkodva nézett a cserépkályhára.

Ikrek, 2020

elbeszélés

– Voltaképp csak a nő él – mondotta. – A férfi csak a nőnek az életét szolgálja a maga életével. S azok a kurta eszű teremtetések...

A szmokingos fölkel:

– Barátom, javaslok valamit.

– Hadd azt a kártyát, inkább beszélgesünk.

– Éppen azt javasolom én is. Nézzétek: mink mind a tizenketten agglegények vagyunk. Valamennyien megegyezünk abban, hogy okosabb szemmel látjuk a nőt, mint azok, akik a szolgálatukba szegődtek. Mármint az is bizonyos, hogy erről beszélgetni mulatság nekünk. Nagy tapasztalatokat hordoz mindenikünk a fejében. Mink idejekorán megismertük, hogy a szerelem csak szép hegedűszóra írt uvertúrje annak az unalmas operának, amelynek a tenorja gyereksírás.

Nevettek.

A szmokingos folytatta:

– Mármint lehetnek a társaságunkban olyanok, akik még rózsaszínekben vélekednek a házasságról, mintha az valami virágos sziget volna, s ők mintha elvesztették volna a révgarast, s innen maradtak a parton. Az ilyeneket helyreigazítjuk, megerősítjük az agglegényi sorban. Erre való lesz a mi karácsonyi vacsoratársaságunk.

– Helyes! Helyes!

– Mert én meg azt gondolom, nem úgy vagyunk mink, mint aki elvesztette a révgarast, hanem mint azok, akiknek nem volt belépőpénzük az ököritői vigalomba, s aznap búsultak. De bezzeg örültek másnap! És most megint van egy ötletem...

– Halljuk! Halljuk! Te most tele vagy ötletekkel!

– Azt gondolom, nem tölthetjük kellemebben az estét, mintha ki-ki elbeszéli: miért maradt agglegény? Röviden vagy hosszán, ahogy a téstája nyúlik.

Ezt a javaslatot is tetszéssel fogadták.

A szmokingos folytatta:

– És három estéje van a karácsonynak: ha egyik est kevés, lesz még kettő.

Csak a báró legyintett:

– Az é-é-én történetem e-e-egy mondat: a komtesz ke-ke-keveslett engem, férjhez m-m-ment egy ci-ci-cigányprimáshoz. Ezen ismét nevettek.

– Szegény primás!

– No jó! – mondta a szmokingos. – Te már végeztél. De ha csak ilyen röviden mondjuk is el a történetünket, az is érdekes.

Az agglegények vidáman helyeselték a javaslatot, bár egyenként látszott, hogy szintén röviden fogja elmondani a maga történetét.

– Ki kezdje?

– Pap nincs köztünk. Katona van. Kezdd meg te Aladár!

Ebben a pillanatban elaludtak a villamoslámpások, és a szobát egyszerre vak-sötétség borította el. Csak a szivarok tüze vöröslött tizenkét vörös csillagként a sötétségben.

– Gyújtót! Kinél van gyújtó! Hol a csen-gő?

Ekkor az ajtó kitért, mind a két szárnyára kitért. Fény áradt be. S egy száz lángocskával égő karácsonyfa jelent meg az ajtóban. Fehér leányka hozta. Mosolygó arccal, szemérmes szemmel lépikélt be, s a karácsonyfát némán az asztal közepére állította.

Az agglegények elámulatlan és hallgatva nézték. Csak akkor ocsúdtak fel, amikor a kaszinóban említett Kelemen barátjuk is megjelent a küszöbön.

– Glória! Glória! Jó estét, fiúk!

Körülbelül negyvenéves, nyúlánk ember. Deresedni kezdő fekete haj, és hegyesre csipett, fekete bajusz. Termetre

azonban még fiatalos. Országgyűlési képviselő.

– Ugye, megleptek? A kaszinóban tudtam meg, hogy itt vagytok.

S vidáman szorított velük kezét. A leánykának pénzt adott, és elbocsátotta.

Aztán közéjük ült. Mindjárt el is mondták neki, hogy épp jókor érkezett: a társaság körré alakult, s minden évben csak két-három nap működik. Az első év programja: minden agglegény el fogja beszélni, miért nem házasodott meg.

– No, ez érdekes lesz. Én is elmondom a magamét.

– Helyes! Helyes! – zúgták rá vígan. – Téged választunk elnökünknek. Te fogod summázni a tanulságokat, mivelhogy úgyis törvényt szerkesztő vagy. Nagy tanulságokat summázhatsz itt!

– És aki u-u-unalmas lesz, fi-fi-fizeti a pe-pe-pezsőt! – mondta gúnyosan a báró. Eljeneztek. Nevettek. Koccintottak. Pezsőt rendeltek.

AZ ELSŐ AGGLEGÉNY ELBESZÉLÉSE

Szakállas Magdolna

Az első elbeszélő hát a katona. Látszik rajta, hogy valami érdekes történetet szeretne elbeszélni, de nem jut eszébe semmi. Szinte bosszankodva húzogatja a szakállszéllal toldott, vastag, szürke bajuszát.

– Hát... hogy én mért nem házasodtam meg? Igazán... nem is tudom így hamarjában. Nem értem rá, vagy mi.

– De hát szerelmes csak voltál?

– Szerelmes? Mindig voltam. Néha kettőbe is. Különösen kadét koromban. Az akkori naplóim tele vannak lánynevekkel. De hát régen volt az! Még akkor éltek tündérek a földön.

Egyszer, igaz, csaknem meg is házasodtam. Hadnagy koromban. Tyű, az gyönyörű lány volt! Gyö-nyö-rű! Örültem belérszegedtem. Egy polgármesternek a leánya volt az. Egy kis csucosri szájú, cukorhab leány! De, mondom, hogy oly szép, hogy ha itt állna, hát érette egyszerre megbocsátanának az egész női nemnek.

Hogy is hitták? Várjatok csak... Hermin, vagy Janka, de mégis inkább Katica. Persze hogy Katica!

Elég annyi, hogy mikor megláttam, csak hátratenyereltem a székemen.

Nyeregbe, huszár! – gondoltam egyszerre.

Csakhamar meg is ismerkedtünk, meg is egyezkedtünk. Csak épp a főhadnagyi kinevezésemet vártuk, hogy ünnepiesen eljegyezzem. Közbeérkezik egy karácsony-ünnep. Hazagondolok.

Már egy esztendeje nem voltam otthon. Micsoda örömhírt viszek haza! Katica külön erre a célra fényképezette le magát. Oldalt is, szembe is, egy csupa lengő-szalag ruhában, de mindenképpen gyönyörűn. A vonaton csak azért kötöttem ismeretséget a velem utazókkal, hogy a két fényképet elővehessem.

– Szép hölgy – mondta az egyik. – Csak az orra kissé hegyes.

– Mit mond? – hörkenék rá sértődötten.

– Semmit, semmit – mentegetődzött a fráter –, lehet, hogy a fényképész... és azért látszik olyannak.

Megnéztem a képet, hát a profil-fényképen csakugyan hegyeske volt az orra. Különös, hogy mindig néztem az arcát, de ezt a hibácskát nem láttam rajta.

Otthon nem tudtak semmit az én boldog ismeretségemről. Hogy örülnek majd! Különösen a bátyámat nevettem előre.

– Én is házasodok ám, Pali! – fogom majd kiáltani diadalmasan.

Mert ő is akkoriban házasodott. Azaz-hogy már akkor esztendő házas is volt. Máig is emlékszem a vőlegénykori levelére, amelyikben a boldogságát festette:

Végre hát én is megtaláltam a szívemnek földi angyalát! Életemnek eddigi hullámos tengeréből végre a házasság nyugodalmassá kikötőjébe jutok. Micsoda művelt leány! És micsoda égi szelídségű! Azt mondanom se kell, hogy formára is gyönyörű, mint valami alabástromból faragott, arkádiai nimfa!

Stb.

Már negyvenesztendő volt akkor. És hogy hullámos tengerről beszélt, nem tudtam hamarosan, hogy a szélben hullámzó gabonára gondol-e, vagy hogy a sok falusi dorbézolásra. Fene víg legény volt! Nagy táncos és sarkantyúpengető, primadonánaknak lelkes kocsihúzója. Sose hittem, hogy megházasodik.

A levele többi részében elmondta, hogy a leány egy akkoriban odaköltözött, nyugalmazott főispánnak a leánya. Nem is akarták neki adni, de a leány a Tiszának futott. A szülők aztán azt mondták: már akkor inkább a Palinak fusson.

A menyegzőre persze hazamentem.

A menyasszony, nem csekély meglepődésemre, éppenséggel nem olyan volt, mint valami alabástromból faragott, arkádiai nimfa. Inkább lehetett volna mondani, hogy pipatajtékból faragott, bécsi szobaleány. Afféle kacsalábú, hitványka úrleány volt, aminők a vidéki szalonokban sárga fogú bárkazongora mellett és almáriumon őrzött, penészes befőttek illatában nevelkednek. Kissé finomkás, kissé méltóságoskodó, inkább komoly, mint víg. Az egyetlen valami, amit meglepéssel láttam rajta, az volt, hogy még hegyesebb az orra, mint az én Katicámnak. De hát gondoltam: az a fő, hogy boldogítani fogja a bátyámat.

A lefolyt év alatt nem sok levelet kaptam hazulról. De nem is haragudtam érte: boldog embernek száraz a kalamária.

Igen meglepett aztán, mikor a bátyám megvénült arccal fogadott az udvaron. A szokott fekete harcsafej, a régi, vadlovat fékező, erős dalia. De a szemem az a vidáman csillogó, mint amilyen szokott lenni. A hangja sem az a vígan kurjantó. A mozdulatai is bágyadtabbak.

– Beteg voltál?

– Dehogy – felelte a bátyám. – Még csak nátha se volt rajtam.

Aztán az anyám jött elé. Azon nem látszott változás. Az öregasszony mindig egy forma, ha egyszer túl van a hatvanon. De hát a sógorasszonyka szintén idősebbnek látszott vagy tíz évvel. A gyöngye leány-arc-színt elvesztette, s helyette valami sárgásfehér színt öltött az arca, mint amilyen a Pompejiban kiásott, avas márványszobroké.

A karácsonyestét persze boldog beszélgetésben töltöttük. A bátyám valami püspöki asztalra illő tokaji mászlást szerzett valahonnan. A vacsora is afféle falusi disznóölés után való csupajó, aminek csak a szagára is félóráiig nyalogatja odakünn a kutya a két pofáját.

Csodálkozással láttam, hogy a bátyám olyan figyelmes az asszonyka iránt, mintha valami hozzánk vetődött királyné volna. Az asszonyka meg, mintha a bátyám nem is ura volna, hanem lakája. S mintha arra az egy napra megengedte volna a lakájnak, hogy közénk üljön, és hogy feledtesse vele a sorsát, olykor gyöngyöcskémnek szólítja.

Csak ámuldoztam.

Sehogy se hittem a szememnek, hogy az én bükkfaderekú bátyám annyira hajlékony. Azt láttam volna inkább rendjén valónak, ha az asszonyka alázatoskodik mellette. A mezei ember házában mindig a férfi az úr. No lám, hogy a nyakára ke-rekedett az a hitványka bodzabél kisasszony.

Csak néztem: micsoda komoly, apró kék szem. Micsoda méltóságos mozdulatok azokkal a lapos kis kezekkel.

– Eszik még, gyöngyöcském?

– Köszönöm, angyalom – feleli Pali. – Ha megengeded, abból a dióból adj még. Igazán remekeltél vele.

Jolán elmosolyodott. Rám nézett:

– Hát tik esztek-e efféléket ott a tisztikaszinóban?

– Nemigen – feleltem. – A mi szakácsunk vasúti étkezőkocsiról jött hozzánk. Az csak ramsztekét süt jól, meg holmi francia szuflekat.

– De hát csak vacsorázol néha másutt is?

– Nemigen.

– Nono!

És pajkosan rámfenyegetett.

– Nem értelek – feleltem. – Mire gondolsz, Jolán?

– Tudod te, hogy mire gondolok. Hány lánynak csavartad már el a fejét?

Mosolygott, de megvetés is volt a szemében. Ha akkor vidámnak látom a szemét is, bizonyára előrántom a fényképet. Minduntalan a nyelvemen volt már, hogy egyet rikkantok:

– Házasodok én is!

De tudj' az Isten: haboztam. Lehet, hogy a vasúti kritikának a megisméltőléséről is tartottam. Ha itthon is azt mondják rá, hogy hegyes az orra...

Tíz óra tájt az anyám lefekszik.

Az asszonyka még velünk marad. De csakhamar megásítja a beszélgetésünket, és ő is fölkel:

– Mulassatok, beszélgetsetek...

Pali kezét csókol neki. Az asszony megcsókolja Palinak a homlokát. Elvonul.

Akkor aztán, hogy magunkra maradunk, megint mozogtak a fényképek a zsebemben.

A bátyám azonban olyan gondba mélyedt szemmel pipázott ott az asztalnál, hogy a nyilatkozás helyett akaratlanul is kérdéssel fordultam hozzá:

– Te, Pali, boldog vagy-e te ezzel az asszonnyal?

A bátyám vonint a vállán. Emelint a szemöldökén. Pöffent egy füstfelleget.

Csak bámultam rá.

– De hiszen – mondtam elszorulóval mellettem – a Tiszába akart érte ugrani.

Legyintett. Töltött a poharamba a karácsonyi mászlásból.

– Igyál.

Ittam egy kortyot, és mint aki fél attól, hogy sebre tapint, aggódva kérdeztem:

– Nem szeretitek egymást?

– Dehogynem.

– Vagy hogy ő nem szeret úgy, mint akkor?

– Még jobban.

– Vagy hogy te nem?...

– Én is csakúgy. Nem, erről szó sem lehet. Ez az asszony nem közönséges tisztaságú lélek. Okozott holmi kellemetlenségeket, de hiába, az érzékenysége megbecsülni való. Szó se lehet arról. Ne beszélj ilyen bolondokat!

– De hát mégiscsak van valami hiba?

– Hát anélkül nincsen. Lóról is tudhatod, nincsen olyan ló, amelyik hiba nélkül való.

– És mi a hibája?

A vállát vonogatta:

Micsoda, 2022

– Sokat kérdez.
Csak bámultam rá.
– Sokat kérdez? Hát olyan nagy baj az?
Hiszen nem vagy te szóval természetű ember.
Elmosolyodott, és legyintett:
– Ne beszéljünk róla.
De aztán mégis beszélt:
– Hej, öcsikém – sóhajtott, miközben a fejét csóválta –, kutya meleg heteim voltak énnekem, vagyis inkább hónapjaim. Nem kellett énnekem színházba járnom, hogy drámai jeleneteket lássak. Volt itthon bőven. Shakespeare és Kotzebue vegyesen. Szárazon és nedvesen. Némajátékban és orgonaszóval.
Csak bámultam rá.
A fejét csóválta megint:
– A penitenciatartás szentségében ugyan megmártogatott engem az én feleségecském. Tudod, mi vagyok én? Szakállas Magdolna. Az. Csak annyit mondok: ha valaha megházasodol, hegyes orrú leányt el ne végy.
Ez a mondása éppen szíven szúrt. Mi köze a hegyes orrnak a házassággal? Anynyi hegyes orrú ember van a világon, hát azt mind ki kell-e zárni a házasságból?
De nem kellett faggatnom, megindult a magyarázata magától is:
– Az én mézesheteim csak három nap tartottak. A negyedik nap... Gondolj a mesebeli hősre, aki elővesz a tarisznyájából egy kis szelencét, és felnyitja. És a szelencéből olyan vihar kavardok elő, hogy majd a világot rázza ki a sarkából.
A manó tudta, hogy közénk is gurul olyan kis szelence.
Azt mondja ugyanis a harmadik napon:
– Egy kérdés gyötör engem, gyöngyöcském, mindig, mióta megismertelek...
– Micsoda?
– Az, hogy én vagyok-e a szívedben az első?
– Hát persze, hogy te vagy – feleltem megőlelgetve, megcsókoltatva –, persze hogy te vagy.
A szemembe nézett, és megvidámult:
– Hál' istennek. Igen nyugtalanított az a gondolat, hogy a te szíved is olyan, mint némelyik férfié. Meghaltam volna inkább, mintsem hogy olyan férfi legyen az életem társa, akinek a szíve... mint a vasúti váróterem, ahol mindenféle cemende megfor-

dul. Fúj, de utálatos! De ugye, komolyan mondd, becsületedre mondd?
Hát mondd, mit feleltél volna? Már akkor benne voltam a mártásban. Nem mászhattam ki belőle, mint a légy: mocskosan.
Másnap délelőtt fordulok egyet a mezőn. Ahogy hazatérek, az anyám hosszú arccal lép elém:
– Mi lelte Jolánt? Mi történt köztetek?
Csak elhőkölök:
– Semmi.
– Valamit mondtál neki, valami sértőt.
– Én?
Berohanok. Jolán ott sír a díványon. Hason fekszik. Az arca a két tenyerében, zsebkendőben. Sír.
– Mi lelt, édes angyalom! Mi bajod?
Csak sír, mintha darabokban szakadozna a lelke.
– De hát szólj, az isten áldjon meg! Ki bántott?
Felölelném. Ellök.
– Hagyj magamra! Ilyen csalódás! Ilyen csalódás!
És fuldokol a zsebkendőben:
– Nem vagy becsületes ember! Nem vagy becsületes!
Elhőköltem, mint a kutya, mikor macska pöki szembe. Még ilyet nekem ember fia sem mondott!
De nem képedezhettem sokáig: egyszer csak fölkel, a pipatartómhoz lép. Fölkap onnan egy fényképet, és elém veti az asztalra.
– Hazudtál tegnap! Hazudtál! Ó!
Ez az ő olyan kín-fájdalmas hosszú ó volt, mint amilyen a római Lukréciaé lehetett, amikor a tört a mellébe nyomta.
S áttántorog sírva a másik szobába.
Nézem a fényképet nagy hüledezve, hogy melyik?
Hát egy primadonnának a fényképe. Éppen az az egy leányfénykép, amelyikért nem volt sírnivalója. Krecsányi Saroltának a fényképe. Soha életemben nem beszéltem vele, de akkoriban volt kezdő primadonna, és a fényképét a színész-igazgató kirakta a többi donnáéval együtt egy borbélynak a bolti ablakába. Tünelmes szépség volt. Öt forintot adtam a borbélynak, hogy sikassza el nekem azt a fényképet.
No, ritka szerencse, hogy épp ezt találta meg! – gondoltam. De hogy került ki ez az egy is az íróasztalomból? Igaz: még a nyá-

ron beszélgettünk egyszer a primadonnáról. Néhány pajtásom volt nálam. Akkor vettem elő. A Besenyey fiúnak megtetszett. Hogy épp egy ajánlott levelet vettem át, a tenta ott állt az asztalon. A Besenyey fiú fogta a tollat, és boros fejjel alá firkantotta a képnek: Csókollak, mucus!
Aztán kint maradt a fénykép. Takarítás-kor a könyvek közé keveredett. Jolán bizonyosan a port törölgette a könyvekről – ott akadt reá.
Tyú, micsoda zivatar!
Fogtam a fényképet. Bevitettem nagy diadalmasan az asszonykához. Ott ült a széken az ablak mellett, és az ablakdeszkára borulva zokogott.
– Nem hittem, Jolán, hogy ennyire igazságtalan gondolkodású vagy.
A zokogás egyszerre elszűnt. Az arcát még nem emelte fel. Fülelt.
– Ez egy primadonnának az arcképe. Az öcsém hozta. Tudod, hogy a katonatisztek feje primadonnákkal van tele.
Aztán elmondtam, hogy a képet a pajtásaim forgatták.
– Nézd itt az írást. Egy férfinak a neve van alája írva. De persze te ezt nem olvastad.
Egyszerre fölemelte az arcát a zsebkendőről, és a könnyein át mohón olvasta, hogy a mucus alá csakugyan férfinév van-e írva? Olvashatatlan firkantás volt, de mikor megmondtam, hogy Besenyey Sándor, egyszerre látta, hogy csakugyan az.
Igen röstelkedett. Csaknem a lábamat csókolta, úgy könyörgött, hogy bocsássak meg neki.
Ideje – gondoltam –, hogy a többi fényképet a pokol fenekére expediáljam. Egyszer már csaknem rajta felejtettem a kulcsot az íróasztalomon. Ha azokra is rátalál, akkor lesz csak nagy trombitás mise!
Gondoltam én erre már vőlegény koromban is. De egyre halogattam. Tízestendős rendtelenségben heverték a fiókjaimban a gazdasági levelek, a szerelmes levelekkel egybekeveredten. Aztán a sokféle apró kacat... Évről évre halasztottam, hogy egyszer majd elrendezem mindent. De mikor olyan napom volt, hogy ráértem volna, minden más eszembe jutott, csak az nem.
Naplók is heverték ott. Tudod, hogy írtam olykor. Minden év végén eltökéltem, hogy felírom minden napomnak a történetkáját, és vénségemben majd végigolvasom, és így még egyszer átélem az életemet. Hát a januáriusok be is vannak írva rendszeresen, de már a többi hónapokból csak imit-amott egy nap, mint az olvasóiban a miatyánk.
No, de most már...
Csakhogy azokban a napokban nem lehetett. Órák kellett volna rá. Azt sem mondhattam, hogy bezárom a két ajtót. Gyanút keltett volna. Megkérdezte volna az anyánkat: szoktam-e? Anyánk csodálkozott volna leginkább.
Egyszer végre magamra maradhattam egy negyedórát: sietve kotortam bele a fiókokba és halasztam elő minden fényképet, ami csak a kezem közé került. Volt ott mindenféle: szőke, barna, téli, nyári, bűvös-boglyas és ártatlan fonatos. De valamennyi mosolygó, és némelyik emléksorokkal is terhelt: Szív a szívnek! – Ne felejtse el a te holtig szerető Marcsókádat! – A tied! – És más efféle ostobaságok.
Vágtam volna a kályhába, de hátha belép, és megnézi, hogy van-e fa a tűzőn? A hidegről jött ember mindig a kályhához lép először.
Hát csak zsebre valamennyit, a báránybéléses télikabátom külső felső zsebébe, mert belső nincs rajta. Majd valahol kint, ahol tüzet találok, rávetem.
Ahogy kifordulok, Jolán épp befelé tart a baromfiudvarról. A könnyű, kiskockás

Himalája-kendő van a vállán. Befelé siet a havas udvaron.
– Elmegyek – kiáltottam neki messziről – a község házára. Kis, sürgős ügyem van ott.
– Várj egy pillanatra! – felelte a lépését meggyorsítva. – Valamit mondd.
És hogy hozzám ért, megcsókolt:
– Csak ezt akartam, gyöngyöcském. Nem szabad nélkül távoznod. Soha nem szabad nélkül távoznod! De mi a csoda ez a kemény itt a felső zsebedben? Úgy megnyomott.
– Akták – feleltem zavarodottan. – No, isten veled!
– Pali! – kiáltott kerekre nyíló szemmel.
– Nem akták azok!
És elsápadt.
– De akták.
S lódultam volna el tőle mentül hamarabb és mentül messzebbre, de ő megint Palit kiáltott, és egy mély nyögéssel megtántorult. A kendője lehullt a válláról. Láttam, hogy elájul. Meg kellett kapnom. Akkor aztán úgy elájult, hogy föl kellett fogynom: be kellett vinnem a házba.
Az anyám kétségbeesett. A házbéliek is összefutottak.
– Meghalt?
– Nem tudom – feleltem, szinte magam is elhalva az ijedelemtől.
És lebecsültem a díványra.
– Víz! Ecet!
Ma sem értem, hogyan, hogyan se, de amint a díványra terült, a kezében volt az egész fényképcsomó. Egy mozdulattal legyezővé terjesztette szét. A másik mozdulattal eldobta magától.
– Tehát ez az! – hörögte vérfagyasztó keserűséggel. – Sejtettem.
És oly megvetően nézett a szemembe, hogy majd elsüllyedtem.
Aztán egyszerre kiömlött a könny a szeméből – sírt, mint a Niagara.
Én csak kifordultam a házból. Mentem bódultan, mint a farkóssal fejbe ütött ember. Mentem a rétre, mentem az erdőre. Egyszer le is heveredtem a hodályban a szalmára, hogy talán a járás fokozza a lelkem zavargását. De fekvé se csillapult a nyugtalanságom. Estig odabódorogtam.
Akkor mégis csak haza kellett mennem. Aggodalom fogott el, hogy Jolán elhagyott, vagy talán még rosszabbat cselekedett. De milyen bolond is voltam, hogy meg nem mutattam neki előre a fényképeket! Ki kellett volna raknom rámába a falra. Azt kellett volna mondanom, hogy a te gyűjteményed.
A lámpás már égett, mikor hazakerültem. Beleselkedtem az ablakon. Ott ültek az anyámmal a lámpa alatt. Jolán sápadt volt, mint a húsvéti viasz. Az anyám magyarázott neki valamit komoly arccal, oktató kézmozdulatokkal.
Beléptem.
Nyugodtságot erőltettem magamra.
Jolán nagybőjti arccal nézett maga elé. A szemé pilláján újra megjelent egy könnycsepp, aztán a másik.
– Látod – mondtam középük ülve –, ez éppolyan ok nélkül való, haszontalan vízvesztegetés, mint az első volt.
– Már nem hiszek – felelte bús-megvetően. – De azért csak beszélj: érdekel, hogy hová csavarod el?
– Hová csavarom el? Egész délután nem voltam itthon. Azalatt megtudhatad volna, hogy ezek a fényképek az Aladár öcséméi. Éppen azért akartam elvinni és postára adni, mert attól tartottam, hogy téged nyugtalanítani fognak, és hogy megismétlődik az a kínos komédia, amit az első fényképpel produkáltál.

elbeszélés

Hitetlenül nézett rám, de én már akkor benne voltam a nyeregben.

– Nézd meg a fényképre írt sorokat: mindenütt az Aladár nevét látod, és nem az enyémet.

Persze, nem nézte. Ha nézte volna, sehol se láthatott volna nevet, de készen voltam, hogy belemagyarázom.

És hogy még tetézzem a vakmerőséget, odanyújtottam neki az íróasztalom kulcsát:

– Itt a fiókjaim kulcsa is. Zárnom kell azt az asztalt, mert benne vannak a szerződések, cselédkönyvek, egyéb megtartani való papirosaim. Tessék: nézd meg azokat is, ha nem hiszel.

No, hát ezzel a vakmerő ajánlattal teljesen csatát nyertem. A kulcsokat nem fogadta el persze. Bocsnatkerően nézett rám, és röstelkedve mondta:

– Hát jó, tedd el azokat a fényképeket, ha az öcsédéi.

A békesség felhőtlennek ígérkezett. Az asszonyka ismét az én simuló báránycám-má vált.

Mégis szurkoltam, hogy egyszer csak rólam álmodik valamit, aztán újra ébred benne a gyanú. Ahányszor künn járt a konyhán vagy a padláson vagy az udvaron, ki-kirántottam egy-egy fiókot, és gyorsan összetéptem egy-egy virágos sarkú vagy rózsaszín levelet. Csaptam a kályhába.

Már akkor tavaszodott. Olykor egy-egy égő gyújtót is kellett a levelek után bedobnom. Aztán meg az elszenesedett papiroslapokat is szétvertem. Mindenre gondoltam.

De persze ez hetekig tartott. Dolgom is volt: szántás-vetés. Csak déltájban kaphattam időt egy-egy kis takarításra.

Már akkor annyira vigyáztam, hogy az íróasztalom kulcsát is rejtegettem. Van az egyik mellényemen egy belső zseb, abba dugtam.

És ezt jó volt cselekednem. Egy délben, ahogy a karosszékekben elnyújtózva keverem a feketekávémát, Jolán az almáriumból egy zöld borítékos könyvecskét vesz elő.

– Nézd már – mondja –, a cselédeink vagyonosodnak. A Juli négy koronát tett be a takarékpénztárba. Mármost azon aggodik, hogy ellopják. Add csak ide a kulcsodat, hadd tegyem el.

– A kulcsot, lelke... A kulcsot?... Az íróasztalom kulcsát?... Mindjárt, azonnal... És tapogattam a zsebeimre.

– No, nézd, elvesztettem.

Láttam az orrán, hogy mindjárt az első szavamra feljebb kunkorodik, mint kelle. Folytatom:

– Most jut eszembe, angyalom, hogy a felsőkabátomban van.

Kimegy. Az ajtót is nyitva hagyja. Én meg azalatt előkapom a kulcsot, s hátra négykézláb a díványhoz: be hirtelen-hamar a dívány alá!

És ahogy négykézlábról felegyenesedek, a falí tükrében Jolánnak a rám meredő szemét látom. A ménkű azt a tükröt! Éppen úgy áll, hogy az előszobából rám lehetett látni.

Egy minutáig meredünk egymásra a tükrökben, mint az üvegszemű halak a múzeumumban. Nekem a hajam szála is megegyenesül ijedtemben. Látott-e vajon, hogy négykézláb galoppoztam a díványhoz? Vagy csak akkor látott meg, hogy fölegyenesültem?

Mármost mindegy: játsszuk a nyugodtat. S leültem vissza a kávéhoz.

Jolán belép.

Nem merek ránézni, csak kevergetem a kávémát tovább, mintha semmi se történt volna.

De az alatt a kis idő alatt, míg Jolán az asztalhoz ért, még a szívem dobogása is elállott.

Végre is rá kellett emelnem a szememet, nyugodtan, pillogás nélkül.

Jött, és bámult rám.

– Mért néztél olyan különösen? – szólalt meg gyanút lehelő hangon.

– Meglepett, hogy te a tükrökből nézel. Azt véltem hirtelenében, hogy idegen nő.

Leült.

Hallgatott.

A levegő nyomottá vált köztünk.

– Nincs ott? – szólaltam meg végre unatkozó hangon.

– Nincs – felelte színtelenül.

– Akkor kint esett ki a magtárban. Vagy a mezőn.

Megint hallgattunk.

De nekem zúg a fejem, mint a malom.

Már bizonyos, hogy a díványig nem látott, de onnan vissza, látott. Csak az a kérdés: melyik pillanatban nézett a tükröbe.

– Elhívatom a cigányt – szólalt meg végre. – Az ki tudja nyitni.

– Jó – felelem nyugodtan. – Nyitassd ki a cigánnyal. De hátha elrontja a zárt? Wertheim-zár. És ha ki is nyitja, bezárni nem tudja. A napokban úgyis be kell mennem a városba: ott megvan a kulcsnak a mása.

Nem felelt. Csak nézett rám azzal a hideg nézéssel, amelytől az asztalon álló leves is megkocsonyásodna egy perc alatt. Valami szörnyű, hogyan tud nézni olykor az az asszony!

A kávémát már megittam. Még mindig ott ülünk. Azt várom, hogy kifordul, és visszalopom a kulcsot, vagy máshova rejtem. Mert hátha mégis látott, négykézláb is látott? Vagy azon gyanakszik, hogy nálam van a kulcs?

S megint benyúlok a zsebembe: kaparászok.

– Ménkű azt a kulcsot! Hátha mégis nálam van? Lyukas talán a zsebem: lecsúszott. Gyere, segíts te is.

Gondoltam, hadd győződjön meg, hogy nincs nálam.

Jolán azonban nem mozdul.

– Iszen nem sürgős – feleli egykedvűen.

S ülünk tovább, mint a két kőoroszlán a kapu tetején.

Én nem mozdulhatok – gondoltam.

A kulcsot nem hagyom ott.

Az asztalt leszedik, Jolán marad.

Én is csak pipázok.

Két óra tájban megszólal:

– Nem mégy ki a vetésre?

– Fölösleges – feleltem.

Pedig szinte égett a padló a lábam alatt.

– Fölösleges – ismételt nyugodtan. –

És különben is vendégeket várok. Készítetek is, kérlek, néhány üveggel a vörösből.

A pap jön hozzánk, meg a jegyző.

– Ilyen korán?

– Lehet, hogy ilyen korán. Fontos ügyeket kell megbeszelnünk.

Fölkelt. Utánafülestem, hogy kimegy-e az előszobából a folyosóra. Hátha megfordul, és rám nyillantja az ajtót épp a legkritikusabb pillanatban.

A külső ajtó is nyikkan, zörren. Csend.

Még egy percet várok óvatosan, aztán hipp-hopp, be a kulcsért könyékig a dívány alá.

Megtaláltam, zsebre vágtam. Visszahoppoltam a székbe.

Akkor meg az villanik az eszembe, hogy Jolán belép, és így fog szólni:

– Mégis megkeresem hát azt a kulcsot a zsebedben.

Ez a gondolat megint parázs volt álám. Nem tarthatom nálam. De hová tegyem?

S fölvettem hirtelen az almárium tetejére.

Egy percig megnyugodtam rajta. Aztán arra gondoltam: hátha almát hoznak le a padlásról, és épp oda teszik?

S tettem a kulcsot a virágpohárba.

Öt perc múlva tettem az óra tetejére.

Megint néhány perc múlva a tálas szekrény alá, jól be a falig. Az mindig árnyékban van nappal. Ott nem fogja megtalálni.

Akkor már aztán kaptam a kalapomat is. Nyomtam a fejemre. S ki a házból sültfőtt arccal, szinte lihegve.

Jolán épp akkor lépett ki a pincéből. Csodálkozva nézett rám:

– Hát nem várod meg a vendégeidet?

– Nem, lelke. Most jutott eszembe, hogy nem mára ígérkeztek, hanem holnapra.

Az úgy aznap ennyiben maradt.

Este úgy rémlik nekem, mintha a feleségem hallgatagabb volna, mint szokott lenni. Eh, csak képzelődöm.

De mikor lefekszem, megint eszembe jut a kulcs. Csak nem találták talán meg? Hátha begurult valami a szekrény alá: gyűszű vagy pamut?

Micsoda ostoba gondolat is volt, micsoda gyerekes szokás, hogy érzelmi sorokat is írtam a naplómba! S különösen a szoknyák iránt való érdeklődéseimet! Benne van minden – a manó vigye el –, a bakakorombeli Kaszír Fánitól a piros fülű bakterlányig, és a rengő derekú Juhász Boriskától a fitos orrú cukrász Nínuskáig. Közben persze a színész donnák, pezsgős vacsorák, a drámai szende megszőktetése, a naivának küldött ötstrófás butaság, hajjajaj, micsoda minden cifra kutyaságok!

Hátha reggel későn talállok felébredni? A Juli leány söpör... Először a kulcsot... Mutatja az asszonynak... Az asszony... Lehetetlen volt elaludnom.

Éjfélkor fölkeltem. Átosontam a sötétben lábujjhegyen a másik szobába. A zsámolyon csaknem keresztülbukfenceztem. Csak úgy döngött a parketten.

A feleségem fölriadt:

– Ki az? Jézus!... Pali!

– Én vagyok – feleltem a lábam fájását szívogatva. – Csak aludj tovább. Ne nyugtalankodjál.

– Mit csinálsz?

– Egeret kergetek.

– Sötétben?

– Elaludt a gyertyám.

– Hiszen a gyertya itt van.

– Ez másik gyertya.

Vissza kellett térnem. Meg kellett várom, míg újra elalszik. A zsámolynak persze megint nekibotlottam, de hál' istennek nem olyan zörgéssel. Átkozott zsámoly! De a kulcsot megtaláltam. Hova rejtsem?

Vissza a mellényem belső zsebébe. Az asszony ott ügyse keresi. De hátha korábban kel, és kiviszi a ruhámat, hogy kipo-roltassa?

Megint fölkeltem. Dugtam a kulcsot a párnám alá.

Már akkor az éjfél utáni kettőt is elverte az óra. És nekem korán kell kelnem. A béreseim a Galagonyáson vetik a tavaszt. A magtár kulcsa nálam van. A vetőgép ott fog várni már hat órakor a dűlő végén. Siessünk aludni!

Másnap persze későn ébredek. Kapkodva öltözködök. A lovam már nyerit az ablak alatt. Nem is reggelizek, csak lóhátról kiáltom meg a Juli cselédnek, hogy küldjék utánam a reggelit.

És vágatok a magtárba. Kísérem ki a gépet a szántófüldre. A vetőgéppel csakugyan sok a bajlódás. Az egyik csoroszlya muttere meglazult. A franciakulcsot be-kérték tegnap a konyhára.

– Ülj lóra – mondok a kisbéresnek. – Kérd el a feleségemtől a franciakulcsot.

Amint ezt a szót kimondom: kulcsot, úgy érzem, mintha puskaporos torony robbant volna szét mellettem.

– Maradj csak! – kiáltom. – Bemegyek érte magam.

És megsarkantyúzom a lovamot.

Mikor belépek a szobába, Jolánt ott látom az íróasztalnál. Ül, és két könyéken olvassa az egyik naplót.

A többi képzelheted.

A bátyám elbeszélése gondolkodóba ejtett.

Mikor visszatértem, gyanakodva szemléltem a Katica orrát.

– Igen hegyes – gondoltam aggódva –, hiába, igen hegyes.

És egyre ritkábban látogattam el hozzájuk. Végre el is maradtam. Átpártoltam lassankint a gömbölyű orrokhoz.

Esőcseppek, 2022

ISTEN FIZESSE MEG!

Agárdi Gábor

Gregoire kicsiny könyvesbódéja sötétebb árnyalatú volt a többi zöld doboznál. Úgy tekintett rá, mint egy parányi butikra, ahol varázslatot vehettek a Cité-szittel szemközti partszakaszon korzózó bémészködők. Magazinokat, könyvritkaságokat és különleges képeslapokat kínált a fény városának aranykorából. Jules testvére, Eta is tőle vásárolta minden karácsonykor azokat az üdvözlőlaponkat, amelyeknek a nagyját sosem küldte el, mivel megszerette őket.

A korosodó kereskedő idézetes levelezőlapot is árult. Egy díszes papírra aláírt neki Antoine de Saint-Exupéry is. Az író engedélyével sokszorosíthatta a lapot, amelyre gyöngybetűkkel a következőket jegyezte: „Csak erőt kérek a hétköznapokhoz!” Az író *Fohász* című művéből származik ez a pár szavas, magvas gondolat. Mellényzsebében is megpihent egy példány. Hétfő kivételével szinte mindennap kinyitott. A hatóság különben is kötelezte,

hogyan jó időben legalább heti négy napot dolgozzon. Cserébe helypénzt nem kellett fizetnie, sorsársainak sem. Ő szinte sosem elégedetlenkedett. A reggeli ébredés közben is azt hajtogatta: – Melódiázní fogok ma is. Újra szól a melódia!

A foglalatosságai mellett a finom falatok is boldoggá tették. Nap nap után cukormázzal bevont fahéjas csigáról ábrándozott. A Le Petit Parisien falai között szívesen fogyasztott belőle. Egy fáradalmas nap után pedig narancsreszelékkel ízesített, mézédés tejbepríz kanalazott Jules kávéházában. Azt szerette, ha megszokottnál kissé hígabbra készítik el a számára. A hangszárait pedig Mandarine Napoléon likőrrel kezelte. Citrusos zama és édeskés íze miatt kortyolta.

– A receptjét Napóleon orvosának naplójában találták. Gyógyszer ez, én mondom! – hangoztatta, valahányszor kikért magának egy duplát. Mindenkiel előzékeny volt. Amikor

sorban állt Basile vegyesboltjában, maga elé engedte azokat, akik mögötte várakoztak. A kéregetőktől sosem sajnált pár frankot. Rendre adott abból a kevésből, amit megkeresett. Még akkor is, ha tudta, hogy aznap már nem vacsorázhat olyan kiadósat. Szeretett jót tenni másokkal, bár tisztában volt vele, hogy nem várhat cserébe semmit. Ám nem is a „köszönöm” hajtotta, hanem a lelki nyugalom. Persze azért titkon kíváncsi volt, hogy ez a megannyi aprócska figyelmesség ugyan ér-e valamit. Pierre atya volt az egyik legkedvesebb kuncsaftja. Egy alkalommal beszélgetés közben a következő kérdést szegte neki:

– Hol van Isten valójában?

– Mindenhol!

– Értem én, drága Pierre atya, de hol találják azok, akiknek csupán az a kis apró jut, amit mi teszünk félre a számukra?

– A szándékban és a cselekedetben, fiam. Ahogy a kezéd az

övé felé nyújtod. Szavak nélkül tudatva, hogy ma megmentetted őt.

– De mi lesz, miután én már nem leszek? Ha azok is eltávoznak, akik hasonlóan tesznek?

– Akkor Isten emeli tenyerére őket, és elviszi magához, a jobb-jára.

Az éltes eladó aznap este könynyes szemmel szédelt haza. A plébános intelmeire gondolt. Lakásában égve hagyta a kis belépő fényét, majd feltette Serge Reggiani énekelt verseit. Szerette ezt a műfajt. Volt, hogy a vevőinek ő maga is szavalt vagy eldalolt valamit. Azt mondják, nem is rosszul.

Most is dudorászott, hogy elnyomja az álom. A lemezt halkán hallgatta, hiszen kedvelt dalnoka oly beleéléssel adta elő a sorokat, hogy ha feljebb csavarja a hangereőt, hangosnak hatott volna a késői órán. Máskülönből valahányszor összefutottak François „Frank” Roletti őrmesterrel, szóba került a francia dal legendája.

– Drága barátom, ha én úgy szavalnék, mint Serge, akkor már rég valahol máshol lennék – elmélkedett Roletti.

– Én hasonlóképpen tudok, legalábbis azt mondják a vevőim, és mégis itt tartok – válaszolta viccelődve az idős árus.

Egyik munkanapja végeztével ismét Basile kereskedésében időzött. Ahogy minduntalan, amikor szüksége volt valamire. Egy görbebotos hölgy is ott várakozott.

– Kérem, Ön következik – szólt illedelmesen Gregoire.

– Nem, nem, ön volt itt előbb – szabadkozott a nő.

– Ugyan, én ráérek – válaszolta az agg árus.

Amikor aztán végül már ő került sorra, fáradtan lépkedett a pénztárhoz. Fizetett, és az ajtó felé indult. A szatócs azonban megállította, és egy narancsos marcipántallért nyújtott felé.

– Kedvességédért – szólt Basile mosolyogva.

A KÁRPÓTLÁSI JEGY

– Nézd, Klári – mondta Bence, és bevett egy egész Donald rágót a szájába. Majd fújta egy óriási rágógumi gömböt.

– Hű – csodálkoztam. Anya nekem nem engedte, hogy egy egész Donald rágót bevegyek a számba, félt, hogy lenyelem. Azt mondta, ha majd iskolás leszek, akkor szabad egész rágót enni. Anya világéletében katasztrófáktól rettegett, amelyek aztán sosem következtek be.

Bence anyja unokatestvére volt, aki akkor nálunk lakott, mert hajózási tanfolyamra járt. Nagyon vagány és vicces, anyánál öt évvel fiatalabb. A családi eseményeken többször hallottam azt a történetet, amikor Bence kislányként elveszett a kukoricásban, az egész falu őt kereste már, majd mosolyogva előkerült, kezében a cipőjével, és azt ismételte: Apa küldte. Ugyanis a cipőre azt mondták a fiúcskának, hogy az apja küldte, aki elutazott, pedig az apa koncepció per áldozataként épp Rákosi börtönében sínylődött, igazságtalanul.

– Mire tanítod, Bence, azt a gyereket? – szólt ki anyám a konyhából.

– Á, semmire – kacintott Bence. Majd kézen állt, amin én nagyokat nevettem.

– Gyurikám, találkozunk, ha találkozunk – hallottam aznap este Bence búcsúszavait, amit apámhoz intézett.

– Apa, miért mondja azt Bence mindig, amikor elmegy, hogy találkozunk, ha találkozunk? – kérdeztem én.

– Bence bölcs ember – mondta apa. – Mivel hajós, és nem tudja, mikor jön legközelebb, nem szeret felelőtlenül ígérgetni. Ebben a mondásban benne van, hogy szívesen találkozik velünk, de nem tudja, mikor lesz az.

Bence elvégezte aztán a hajóstanfolyamot. Egy nap anyja izgatottan lépett a szobába, és mondta apának:

– Nézd, írt Bence. Menjünk le a falumba, elvisz minket hajózni. Ez Klárinak biztos tetszene – írja.

– Szuper, feladok egy táviratot, hogy mikor érkezünk.

Ugyanis ez még jóval a mobiltelefon előtti korban történt, ha sürgős közlendőnk támadt, akkor táviratot kellett feladni.

Bence ott várt bennünket a buszállomáson. Lelkesen integetett.

– Gyere, Klári – fordult hozzám –, patanj fel ide mögém a motorra. Ugye, nem félsz?

Bencével nem féltsem semmitől. Erős és bátor – gondoltam, már mögötte a nyeregben. Anya és apa a Zaporozsec autóval jöttek.

Rögtön a hajóhoz vitt minket. Végigjártunk vele egy teljes túrát. Nagyon izgalmasnak találtam a kövek rakodását és a zsilipelést is.

Sok év telt el aztán. Bencének meghalt az édesanyja. Anya sokat segített a papának, aki egyedül maradt az ügyes-bajos dolgai intézésében. A papát a mi papánknak is éreztük, mert korán meghalt anyai nagymamám ikertestvérenek volt a férje, és Bence az ő fiuk. Egy nap a papa ott állt a lakásunk ajtajában, kezében egy halom kárpótlási jegyet szorongatott. Nagyon feldúlt volt.

– Képzeljétek – vágta le a csomagot a papa az asztalra. – Ezzel akarják kiszűrni a szemem a hadifogságért és Rákosi börtönéért. Elmehetnek a fenébe.

Pedig a papa nem volt indulatos ember, inkább fegyelmezett, és mindig egy huncut mosoly bujkált az arcán.

– Katikám – fordult a papa anyához –, csinálj ezekkel, amit akarsz. Én ne is lásam.

– Jól van, papa, nyugodj meg – mondta anyja. – Gyere, főztem neked egy kávét, ülj le.

A csomag ott maradt a konyhaasztalon. Miután a papa elment, apa és anya tanakodtak.

– Mit csináljunk ezzel? – kérdezte apa anyát.

– Hallom, felvásárolják neppereket. Akiknek üzlet a szegény kisemberek kár-

pótlási jegye. Azoknak semmiképp se adjuk. Viszont azt hallottam, lehet Globex-részvénybe fektetni. Az jó kis kiegészítés lesz a papának a nyugdíjhoz.

Másnap el is mentek, apa és anyja, a Globexbe. Elégedetten jöttek haza. Ez a vadkapitalizmus időszaka volt, nem mértük fel, hogy ez kockázatos befektetés. A Globex becsődött, a kárpótlási jegyek bent maradtak, aztán nem sokkal később a papa is meghalt. A fia, Bence találta meg, összeesett a konyhában.

Egy évvel később bírósági idézést hozott a posta. Anya, még mielőtt kinyitotta, a szívéhez kapott, mint minden ilyen helyzetben

– Jaj, a szívem – mondta apának. – Nyisd ki te.

Apa kinyitotta, elolvasta, és azt mondta: – Bence beperelt bennünket. A kárpótlási jegyek értékét szeretné visszakapni.

– Jaj, most mit csináljunk? – sópánkodott anyja. – Visszaadnám, de a jegyek már sehol.

– Elmegyünk a bíróságra – mondta apa. – És elmondod az igazat. Én hiszek az igazság erejében.

– Megyek én is – mondtam, már jogász szakos egyetemistaként. – Segítetek.

– Jaj, de hogy fogom én azt ott elmondani? – kérdezte anyja.

– Szépen leülünk, és megírjuk, amit mondasz. Csak fel kell olvasnod. Mi Klárral ott leszünk veled. Menni fog. Mondom is az első mondatot: Bencével, a felperessel együtt nevelkedtünk gyerekkoromban, szoros érzelmi kapcsolatban álltunk a Felvidékről – mondta apa, aki remekül tudott fogalmazni. Lediktálta anyának az egész történetet.

Beléptünk a tárgyalóterembe. Ott volt Bence, kicsit deresebb hajjal. Nagyon rossz érzéssel töltött el, hogy az ellenfelünk lett. Pedig jobb lett volna újra hajózni vele.

Tóth Eszter Zsófia

A teremben vérfagyasztó hangulat uralkodott. Globexes csalóknak látszottunk a bírónő szemében.

– Ön, Tóth Katalin részvényt vásárolt a kárpótlási jegyekből a Globexben? – nézett szigorúan a bírónő anyára. Apa próbált integetni anyának, olvassa fel, amit otthon leírtak. Szerencsére anyja vette a lapot.

– Tisztelt bírónő – kezdett bele anyja. – Engedje meg, mielőtt erre a kérdésre válaszolok, hadd mondjam el a mi családunk történetét.

Ott állt anyja, barna kosztümben, frissen fodrászolta, igazán tanárnősen.

– Rendben – mondta a bírónő. Öt percet kap.

Anya elővette a papírt, és belekezdett:

– Bencével, a felperessel együtt nevelkedtünk gyerekkoromban, szoros érzelmi kapcsolatban álltunk, miután a családunkat kitelepítették a Felvidékről – és mondta, mondta, és én nagyon büszke voltam anyára, aki mindig pánikol, de ilyen sorsdöntő pillanatban megállja a helyét. Közben Bencének az arca sem rezdült, és nem nézett ránk. Mire anyja befejezte a beszédet, a bírónő is megenyhült.

– Most már értem a helyzetet – mondta. – Annyit azért hozzátennék, nem volt jó ötlet azokat a kárpótlási jegyeket elfogadni. Ezt jegyezze meg, Tóth Katalin.

A bíróság ezután felmentette anyát a vád alól, hogy nyeréskedni akart volna a papa kárpótlási jegyeiből. Megkönnyebülten távoztunk Bence után a bírósági épületből, aki nem jött oda hozzánk.

– Mit szólnátok – kérdezte apa –, ha beülnék egy étterembe, és megebédelnék?

– Jó – mondta anyja. Kivételesen nem akart spórolni sem.

Bencét nem láttuk soha többet. Vannak napok, amikor nagyon hiányzik. És szeretném elmondani neki, hogy ma is szívesen felülnék mögé a motorra, és belekapaszkodnék úgy, mint kislánykoromban.

vers

Klemm József

Két mondat
(feleségemnek)

Mint a gyermek,
ha kincset talál,
csillogó üvegcserepet: dicsekedne,
de inkább zsebébe rejti,
s mikor már senki
se látja, megáll,
körbenéz, nyitja tenyerét, arcát
emeli az égre, s a színes cserépbe
beleles: ó, micsoda új világ, színpatatok
csobognak feléje, fényzuhatagban
fürdik a táj,
a füstös falakra lila felhő kúszik,
s a szürke varjú: paradicsommadár!

Rád így találtam: ritka kincs
egy másik világból,
ahol csak fény, csak szín,
csak ragyogás,
Újvidék pora
Bora-Bora ezüst homokjának tűnik,
s ha szemed tükrében
magamra nézek, már
nem én vagyok az, de valaki
szebb, jobb, igazabb más.

Zalán Tibor

Emléklapra

Négy szócskát üzenek, vésd jól kebeledbe, s fiadnak
hagyd örökül ha kihúnysz: oly szomorú ember
nek lenni

Hasonlat

Élek,
olyan ostobán,
mint fűben felbukott
haldokló bogár –
a föld húzza már, de
unja, és
az eget bámulja
lágyan,
hová is látna
máshová, kinek ennyi
az élete – s a pusztulása,
és társa sincs hozzá,
ki majd elássa,
ha az elmúlás megalázza.
Nagy néha elhozza
még barátoktól
a híreket a posta,
hogyan lehet,
hogyan lehet
s ennyi

szervecskéit
ki naponta
az élethez gondosan
összerázta
most felnéz
és nem akar többé lenni

Szerda Balázs

Tenger

fogadd fiaddá a földit
engedd pihenni hullámod ágyán
habzó párnáidon
zúgj jövőt a fülébe
vagy rántsd a mély, kék múltba
hol a nap csak sárga homály
nem hallatszik felszíni zaj
csak partra vágó hullám-robaj
ahogy szél fúj, nap ráéget
úgy moss rá te emberséget
mindent, mi a mélység titka
mit földi szem nem láthat a horizonton
majd lökd az aranyló csillámok felé

A világ

a világ
izzadó tenyérbe temetett arc
csalóka, ferde szemvillanás
sárba fulladt erkölcsösség
halál előtti szívdobbanás
keresztre feszített becsület
aranyként csillogó szürke por
embertelenebb, mint az ember
hiénák táncából aranykor
gyermeki álmok szilánkjait
hordva a szemétdombra
révedsz e büszke korba
hol a becsület alávaló
a tisztesség sértés
az igazság hazug
hát eljött a világ
leöntötték vitriollal
bemázolták szurokkal
szíven döfték
eljött

Ölelésben

Feszülj meg velem egy ölelésben
Suttogd el a mindenség titkait
Lehelj a vállamra minden kételyt
Hogy a bőröm karcolják fogaid
Hallgasd nyakamon dobbanó szívem
Kopogj be fáradt lelkem ajtaján
Kutass a pókhalós kacatok közt
Neked egy szűk hely még ott lesz talán
Markold meg velem a csillagok csendjét
Az ajtóban őrt áll a szürke
Hold Ketten zuhanjunk végtelen mélybe
Semminek szántuk de a minden volt

Kis Kinga

színpad

arannyal futtatott képeret
a szoba fehér falán, berámáz,
s a közönség nézi, ahogy
szenvedek, nevet
a színész bajján.
zavarja minden apró mozdulat,
hogyan szórom ki a titkokat.
virágok helyett üveget dobálnak,
a szoba visszhangot ad
a kacagásnak.

vendégségben

dohányfüsttől sárga,
zsiros falak fognak körbe,
s nem ölelek,
megvetően néznek,
szorítanak, s közben isszák
tisztá tudómból kiömlő szavaim.
„ez új, ez friss”,
suttogják,
„micsoda Kánaán!”,
de vesémben mégse látnak,
azt hiszik, ijesztőek
az árnyak,
s ha tudnák... ó, ha tudnák.

L. Móger Tímea
Öngyilkos pillanat

Ház előtt
Szabad
Füvet tépő lovak
Harsogó szív
Szólo
Rádió
Nem (t)űz be a nap
Nyitva egy ablak
Levegő jön
Megy
A lét emlék
Marad

Csali

Egész(séges)ek vagyunk
Mielőtt megszületünk
Majd öregsünk
(Egy)másban
(V)éigérő fű
Beteg pete-
Fészek
Szív és érrendszeri képek
Izzadt (sz)ívek
Huzalaival pecázunk
Kifogtuk
A halál el (nem)választ

Önvágy

Tél
Viszi az időt
Szél
Hozza a könnyet
Könyvet
(Hal)álig nőnek
A versek
Nyersekek
Fognak a szavak
Vádolom magamat
Formák erkölcsé
Nem cselló
Körte
Formák gyümölcse
Kontúr
Húr
A fejek felett
Akasztófa
Világ lebeg

Léphaft Pál
bármilyen van

bármilyen van
két szem dió
és bazsalikom
a veranda
asztalán
fonnyadt
krumplihéj
a mindenség

bármilyen van
vezeklés
hideg zsírfolt
és ünnepi
ebédek emléke
a damasztan
angyalrojt
a mindenség

bármilyen van
nélkülem
aranyokker
bíbor és vörös
a jeltelen ég
profán
örökség
a mindenség

bármilyen van
kívül belül
templom és
bűnbánat
arcomon
a hold
fényes árnya
a mindenség

roráté

.....
hajnalban
roppan a
kékezüst
jéggharmat
pikkely
vérzik
a hideg
üvegen
megolvad
az úrjövet
fénye

Gyetzvai Balázs

MDS

Krikszkrakszok rajzolják körbe
a félig teli testeket.
Átszelik az ember körvonalait,
amiből szeretünk vágóképeket
használni, kirakóst készíteni.
Útközben mégis elveszítjük,
mi is volt előtte. Újrakötögetik
az agyat a tünődések szurdokában.
A fej kalitkában köt ki. Hadd
nyissuk ki. Dülöngélések –
test-lélek-árnyék. Menekülgetés –
vagy inkább csak keresgélés?
Hisz a mellkas is ablak, és szeretünk
kinézni rajta, mégis – nem
tudjuk néha elhúzni a függönyöket.

TÚL A TÚLON

A transzcendentálék skolasztikus tana szerint minden létező jó, szép és igaz. Ehhez nincs mit hozzátenni, mert igaz, s ha igaz – akkor a transzcendentálék felcserélhetőségének a filozófiai állítása szerint jó és szép is.

Talán csak annyit fűzhetnénk hozzá, hogy az egy a létezőn is túl van. A transzcendentálék, a jó, a szép és az igaz túl vannak az arisztotelészi kategóriákon, az egy viszont túl van a transzcendentálékon is. A túliból mint mindennek a forrása a világba lépve a létezőn át és a létezőben az egy a jó–szép–igaz hármas egységként nyilatkozik meg mint mindenben megélhető (dologi) valóság. Lényegében ez csak azt jelenti, hogy minden egyes dolog pontosan olyan tökéletes, összhangba illeszkedő és valóságos, amilyennek lennie kell a maga létezésben kapott egységében.

Ez a tárgyiasító látásmód nem sokat mond az érző lénynek, az embernek, aki megtapasztalásain és megélésein át tudatosítja és alkotja meg újra és újra önmagát. Alanyilag az egy a vagyok tudaton, a szívközponton át (és benne) mint a lét–boldogság–tudás, illetve a hatalom–üdv–(tiszt)atudat hármas megbonthatatlan egysége tapasztalható. Ennek a megélése azonban egyedül

a középpontba, a szívbe visszatérve lehetséges, ami azt jelenti, hogy a tudat az érzékektől visszavonulva önmagába tér, az akarat pedig az énről és önző szándékairól lemondva fenntartás nélkül átadja magát a felsőbb akaratnak.

Erre a teljesítményre csak kevesen képesek. Ez a válasz arra a kérdésre, hogy miért olyan ritka az egy jelenvalóságának az alanyi megélése az emberek között, noha – egyöntetűen ezt állítják a megtapasztalók – a szabad akaratú, gondolkodó lény valójában emiatt született a világra. (Mondják azt is, hogy ekként.)

A megélés kudarcra az ember középpontjától eltávolodott, azaz vagyok tudatától elszakadt énképzetére vezethető vissza. Az énképzet a vagyok tudat kivetülése a világba, amely ekként formákhoz kapcsolódik. Egy ilyen projekció nyomán például e sorok írója azt hiheti magáról, hogy én egy esszéíró vagyok, te pedig e sorok olvasójaként azt gondolhatod, hogy én egy olvasó vagyok.

Ki az esszéíró és ki az olvasó? Vajon nem az olvasó írja értelmezésével az esszét, és vajon nem az író olvassa önmagát, papírra vetve sorait? A lebontást tovább folytathatnánk egészen az ürességig, ha képesek volnánk rá.

Sáfrány Attila

Az énképzet az ember szabadulásiérzete. Az a furcsa gondolat, hogy kiszakadt a lét, azaz az egy kötelékéből. E hitében az emberi önkép a nemlét gyermekének számít. Azelőtt – egyként – azt tekintette jónak, ami a léthez kapcsolta, a rosszra, az elszakadás lehetőségére nem is gondolt. Ezután azt kezdte el jónak nevezni, ami énképzetéhez köti, vagyis ami az elszakadás hitében erősíti meg, és azóta a létre, az egyre – amihez azonban, bár nem tudatosan, a mélyalvás állapotában mindig visszatér –, mint valamiféle létezését veszélyeztető rosszra, gondolni sem mer.

Elveszti magát a lény, amikor a világba születik. Ki kell lépnie (magából). Ez nem teljesen értelmetlen cselekedet. Ha ugyanis visszatér, már nemcsak magát kapja vissza, hanem a megtapasztalással a világot is magával viheti a középponton át, mint ahogy a felébredt ember az álmait is magával hozza az alvásból, amennyiben emlékezni akar rájuk.

A visszatérésnek azonban egyértelmű feltételei vannak: csak én és önzés nélkül, azaz akaratát átadva és érzékeit visszavonva nyilatkozhat meg igazi énként és tiszta tudatként az, aki a világba született.

Aré citrommal, 2021

BOSZORKÁNYKONYHA: IRODALOM ÉS KONYHAKULTÚRA

Budai Ágota

Köztudott, hogy a különböző történelmi idők és események visszaköszönek az irodalmi művekben. Sokszor azonban nemcsak az adott kor eszméje és lelkiállapota lelhető fel a sorok között, hanem olyan mindennapi dolgok leírása is, ami elsősorban az antropológusok számára jelenti a legnagyobb érdekességet, de a laikusok is meglepetten állnak előtte. Ez ugyanis nem más, mint a gasztronómia és a mögötte rejlő kettős olvasat, azaz a valós történelmi háttér és ahogy az egy-egy műben egyszerre díszkrét és központi elemmé válik.

Míg egy Itáliában játszódó regény olyan leírásokat tartalmaz, mint a napsütötte tengerpart, a sós levegő, a mézédés gyümölcsök és az éjszakákba nyúló, szabad ég alatti hangos ünnepek, ahol a mediterrán bor és a lenge ruhák jellemzik az általános atmoszférát, addig Nagy-Britanniában például a zord hideg, a fagyos szél, valamint a velük kontrasztban álló otthoni tűzhely és a sztereotipizált, íz nélküli kása a megszokott. Ezek az első olvasatra nem túl lényegesnek tűnő általános leírások azonban sokkal több információt hordoznak, hiszen nemcsak hogy egyszerre kapunk földrajzi ismertetőt és betekintést a hagyományos hétköznapiokba, de ráfókuszálva ezekre

az apró részletekre, sokkal közelebb tudunk kerülni elődeink mindennapjaihoz, ezzel pedig megértjük a saját szokásainkat, társadalmunkat és összességében az életünket. A nagy lovagregények mindegyike legalább egy óriási lakomajelenetet tartalmaz, amelynek a vége akár esküvő, akár véres leszámolás is lehet. Ez pedig nemcsak a fiktív történetekben van így, hanem valós diplomáciai célok vagy éppen hatalmi játszmák eszközeként használták a közös étkezést. Erre remek példa a legnagyobb angol drámaíró, William Shakespeare egyik legismertebb tragédiája, a *Macbeth*.

Ahogy az adott korban az szokás volt, a különböző színházi társulatok mögött céhek, illetve nemes szponzorok álltak, így a színészi gárda sokszor a támogatók inyére szolgáló történeteket vitt színre. Amikor I. Jakab angol király, illetve Skócia számára VI. Jakabként megkoronázott uralkodó foglalta el a trónt, Shakespeare társulatának is ő lett a támogatója. A *Macbeth* tulajdonképpen a valós történelmi események képzeletbeli kontextusba helyezett átíratra, amivel Shakespeare a Stuart-ház trónörökös jogát is megerősítette, ebben a metszéspontban találkozik a politika és a művészet, ami nem az első és semmiképpen sem az

utolsó eset volt. Ami még lényeges, hogy bár Jakab király protestáns volt, mégis erősen hitt a boszorkányságban és a természetfeletti erők létezésében, illetve azok befolyásában. Összefonva tehát ezeket a szemszöveget, a *Macbeth*ben a konyhakultúrának már a harmadik megközelítésével találkozhatunk. Három kiemelkedő elemet találunk a tragédiában, ahol a gasztronómián keresztül köszön vissza a kor szelleme. Első körben vegyük a környezetbéli kontrasztokat, azaz az otthon melege és a vad skót természet ellentétét. Míg házon belül a konyhában készül az étel, addig kint a tűzgyújtás is önmagában kihívást jelent, a hozzávalók pedig igen korlátozottak és kérdésesek. A nyitójelenetben Szász Károly fordításában a második boszorkány az alábbi receptúrát kántálja: „Kurta kígyó nyelve, farka / Süljön, följön e habarczba! / Tüzes gyík-szem, béka-háj, / Varjú-velő, kutya-száj, / Kutyatej fű sűrű mérge, / Kuvikpeyh, vipera kérge, / Hadd buzogjon, főzve, sütvé, / Pokoltűznél, öblös üstbe!” Az antropológus számára azonnal felmerül a kérdés, hogy vajon szó szerint értelmezhető-e minden, vagy esetleg bizonyos növények népies megnevezéséről van szó, és tulajdonképpen ártalmatlan a főzet, amely ké-

szül. Az elemzések azt mutatják, hogy ugyan sok minden még nem teljesen egyértelmű, a közönséges növények között is előfordul olyan, aminek gyümölcse vagy levele mérgező és emberi fogyasztásra alkalmatlan. Mindeközben pedig a ház melegében egy másik üstben tápanyagban gazdag étel kerül az asztalra. Az is kiemelkedően fontos társadalomkutatósi szempontból, hogy mindkét esetben nők foglalkoznak az étellel, és mennyit számít az a körülmény, hogy háziasszonyról vagy gyermektelen boszorkányokról van szó.

Másodikként meg kell említeni a korabeli orvostudományi szakirodalmat is. Már a 12–13. században a has és az emésztőrendszer felépítésével foglalkozó anatómiai írásokban is fellelhető az a hasonlat, miszerint a máj, mint az üst alatti tűz, forralja fel a szervezet számára a tápanyagot, amely utána minden szervet a neki megfelelő módon táplál. Ez utóbbi miatt is lényegesen fontos, hogy az adott lakoma-

jelenet milyen végkifejlettel zárul, hiszen ha mérgezésről van szó, onnan túlnyomórészt nincs visszaút.

Végezetül harmadikként meg kell említeni annak tényét is, hogy a korabeli ember számára az étel egyenlő volt a gyógykezeléssel. Napjainkban egyre nagyobb népszerűségnek örvend a természetgyógyászat, és sok esetben már nemcsak patikában kapható gyógyszereket írunk fel receptre, hanem ételeket és italokat is. Az elmúlt években a mentális betegségek kezelésében is nagy hangsúlyt kapott a táplálkozás, növekvő jelentőséggel bír a bélflóra, a bélbetegségek és egyéb hasi panaszok kivizsgálása szervi és pszichés problémáknál egyaránt.

Az irodalom az egyik legösszetettebb kommunikációs forma, hiszen megannyi absztrakt és más módon kifejezhetetlen dolgot tud közölni. Ugyanakkor még megtalálható benne a mindennapok struktúrája és egyszerűsége is, ami korszakokon és évszázadokon átívelő kapcsolat a mai napig.

vers

Oroszi Armand

Látod már, barátom

Látod már, barátom, hogy e lét mit tesz velünk,
harcolunk, megtöriünk s remélünk.
Olyan, akár az érem két oldala,
hol fájdalma hallik, hol víg dala.

Tudod-e, mondd, hogyan lettünk azzá, kik vagyunk,
s embert próbáló időkben, mondd, miért nincs oltalmunk?
Olybá tűnik minden, mint egy zárhatatlan ajtó,
ki-be jár a boldogság s minden, mi mulandó.

Látod-e mindazt, mindazt, mi formál?
lelked s szíved akár az oltár.
Benne rejlik minden, mi érték,
s ne engedd, hogy e létben mindezt kitejéjk.

Balajthy Ferenc

Hogy egyszer

(Filotermikus útra várva)

Az Ég botlik egy fellegen,
A szélnek szárnya libben.
Akarja azt, hogy jó legyen,
Ne csalja meg a Minden!

A Nap a fénytől étket kér,
Majd osztja a szegénynek.
Éltet egy holdkaréj kenyér,
Mert enni kell a Földnek!

És enni kell, és menni kell,
Oda – hol sosem várnak!
Lányokkal szenderedni el,
Űr látta – zord Világban!

Ha egykor minden véget ér,
Csend csobog majd a tájon.
Anyám nyújtja kezét felém,
Hogy egyszer rám találjon!

Porból lettünk, porrá leszünk, 2022

PETŐFI KÖLTŐI ÖRÖKSÉGE

A PUSZTA, TÉLEN

„A magyar sivárság gazdag képe” – így hangzik a versről Illyés Gyula tömör összegzése.

„A puszta télen remekmű. [1848] Januárban írja Petőfi. A nagy tájleíró versek sorába illeszkedik, de a halott, téli fagyba dermedő pusztát szóltan, csendes emberek, hallgatag kocsmárosok, surranó betyárok népesítik, s a bukott királyként aláhulló nap” – írja Szigethy Gábor.

E verssel a tájleíró költemények számvetéséhez érkezünk el. Hogy jobban megragadhassuk a remekmű jellegét, sorakoztassuk föl az eddigi legnagyobb tájleíró műveket.

Az *alföld* (1844. július) kétségkívül az első jelentős megnyilatkozása. Mintegy gongyútás, mely az 1960-as, 1980-as évek magyar filmvilágáig elhallatszik.

A tájleírás bensőségessége s az abba foglalt életsors lekerékített, szinte idilli megszólaltatása Petőfi legjobb ötven verse közé emeli ezt a huszonegy évesen írott költeményt. Kecskemét és környéke, a Kiskunság feledhetetlen felidézése. Csúcs lenne bármely nagy költőnk életművében, Petőfinél is, ha nem emelkednék a későbbiekben föléje, sőt messze magasan föléje. Nem is a négy évvel későbbi párhuzamos *Kis-Kunságra* (Pest, 1848. június) gondolhatunk első sorban, még csak nem is a *Szülőföldemen* (Félegyháza, 1848. június 6–8.) refrénes dallamával varázsolta múltidézésre. Mindkét vers Petőfi kétszeri leutazásával kapcsolatos: a forradalom után új országgyűlést választó ország szabadszállási követe szeretett volna lenni, mint Arany János Nagyszalontán. Mindkettőjük csúfos bukása a jövődőt sötét árnyékát vetítette előre. Ez ugyan egyik fent idézett remekművébe még mint előszél sem csap bele, Petőfi az ihlet ura a kidolgozásban: mindkét vers biztonságát az ódai, elégiai hangnem töretlen előrehaladása biztosítja.

A tájleíró versek első nagy áttörése *A Tisza* (1847. február). A fenti három nagy költemény egyszerűségét ez bontja meg, de csak látszólagosan: hogy egy még emelkedettebb és erősebb egyszerűségbe vonja. A víz mint embertömegek, népek, nemzetek jelképe – Dániel könyve 7. fejezetétől fogva a Jelenések könyve 16–17. fejezetén át az európai költészet nagy jelképrendszere, főleg „a tömegek lázadása” (Unanimo) a 18. század végétől a 20. századig terjedő világban. Természet és társadalom folyik össze, csap egymásba, feszíti robbanásig a láncát letépő örült képében azt az egyébként hangtalanul kifejezett nyugalmat, melyet már megcsodálhattunk e vers szemrevételezésekor. *A Tiszában* talál rá allegorikusan és metaforikusan kései költészetének nagy vívmányára, mely azután *A puszta, télen* című költeményben teljeseedik ki.

„Nem tudni, leíró versei közül nem ez-e a legnagyobb. Megrázónak ez a legmegrázóbb, noha személyes rész ebben sincs egy szónyi sem. Ebből a humor színei is hiányoznak. Tán ebben a téli hidegben a legvalószínűbb a kor és Magyarország.” (Illyés Gyula)

A vonalon, 2022

A hosszú őszből előkészített még hosszabb tél tavasz általi föltépésében találja meg azt a nagyon, Petőfitől is Pápa óta jól ismert kézenfekvő, gyorsan érthető lírai anyagot, mellyel több versében is kísérletezik, hol állandónak mutatva be a *Téli estét*ket (Pest, 1848. január), a *Téli világot* (Pest, 1845. február), melyre a maga élete is meszeszerűen rímelt (*Téli éj*, Szalkszentmárton, 1845. november 25. – december 31.). Mindegyik nyomán haladva *A puszta, télen* *A Tiszához* hasonló dinamikus fordulatot valósít meg, a telet mindenképpen lezárni akaró s azután le is záró reményteljes évszak vágyát, s így – de a tiszta költészet, a poésie pure eszközeivel – a nagy királyellenes versekkel kerül egy sorba ez a természetiből egyszerűre történelmivé-politikaivá átlényegülő versépítkezés (*A királyokhoz*, *A királyok ellen*, *A királyok esküje*, *A király és a hóhér*).

De adjuk át a szót Rába Györgynek, a kitűnő költőnek, műfordítónak, irodalomtörténésznek és kritikusnak, s most az ő vezetésével olvassuk végig *A puszta, télen* című verset:

„Szavakkal tájat festeni ellentmondásos feladat, de Petőfi remekül oldja meg. Éles szemű megfigyeléssel sorakoztatja föl a puszta téli világának képeit: tengerré fagyott síkságot, alacsony napot, a néptelennek látszó, embernéma épületeket, a hókavaró fürgeteget, esti ködöket.

A földeregő ablakokban is lelassult az élet: a béres pipagyújtása hosszú szertartás, a csaplárosokat éppen alvás közben lepi meg az ábrázoló, csak a betyár mozog a panorámában, de vele hazafelé poroszkál lova.

Ember és természet téli tetszhalálát, az élethen úrrá lett erőt a nekiszabadult elemek tombolásával érzékelteti a költemény, Petőfi már az érzékletes részleteket is a művészi ellentmondás föloldásával ragadja meg. Az élettelen jelenségeket is megjeleníti szavaival és mindenekfölött emberszabású látásával: az üres csárda hallgat, mintha élőlény volna, a jószág a szabad itatás nyári öröme után sóvárog, mintha tudatosan érezne, s kései idejére még a nap is rövidlátó, mint valami agastyán.

De Petőfinek ennél eredetibb leleménye, hogy a festőhöz való térbeli ábrázolást a nyelv eszközeivel időbeli művészeté alakítja. Ahogy egy-egy irányba, egy-egy kivágásra merevített figyelme a látványt a szemlélőben keltett érzelmekkel áttelekesíti, az élettelenéget a mozgás utáni vágyakozással telíti – a később leírandó, valóságos téli tapasztalatokra negatív festéssel, a nyár szépségeinek: a kolompoló nyáj és a furulyázó pásztora, az énekes madarak, a cirregő tücsök hiányzó élményének fölidézésével hangol rá. Nem is egynemű a költemény; az áttelekesített tájleírás erős lírai gesztussal teljeseedik ki, a tűnt nyarat viszont az elbeszélő beszédhelyzetébe állítja elénk. Ugyanakkor a záróképben, ahogy az éji szállásra léptető betyárt kíséző vészes jelképül, együtt nyilván csak a költő jó képzeletében farkas és holló jelenik meg, és még a lebukó napot is trónfosztott, véres, tehát lefejezett királynak érzékelteti, Petőfi a téli puszta motívumait mintegy színpadi befejezéssel vezeti ki a látványból, s így az indulatok menete drámai akkorddal cseng le. A téli puszta világa Petőfi tollán, jóllehet naturálistan élethű mozzanatokkal gyönyörködtet, nem csupán olvashatóvá tett festmény, hanem a rónák birodalmának krónikája a pezsgés évszakától a hó alatti álmok uralmáig. De mint minden remekmű, *A puszta, télen* nemcsak magával ragadó és magába fogadó világmás, hanem problémamegoldó művészi tett is, és nem is pusztán az elbeszélő, lírai és drámai magatartások mesteri összehangolása. Petőfi a versben csaknem egy évszázaddal megelőzi, meg is előlegezi a filmszerű gondolkodást, ahogy a szimbolikus bevezető képből előbb visszavágással a nyári múlt, majd a jelenvaló téli valóság filmkockáit vetíti elénk, hogy végül tragikus szimbolikával világítson vissza a fenyegetett élet jelentésére. Az már egészen modern felhang, hogy a lemészárolt fenségű nap motívumának társbérlete a betyárral ironikus fénytörést kap.”

(Verses öröknaptár, január 7., Bp., 11–14. l.)

Reisinger János

Petőfi Sándor

A puszta, télen

Hej, mostan puszta ám igazán a puszta!
Mert az az ősz olyan gondatlan rosz gazda;
Amit a kikelet
És a nyár gyűjtöget,
Ez nagy könnyelműen mind elfecséreli,
A sok kincsnek a tél csak hült helyét leli.

Nincs ott kinn a juhnyáj méla kolompjával,
Sem a pásztorlegény kesergő sípjával,
S a dalos madarak
Mind elnémultanak,
Nem szól a harsogó haris a fű közül,
Még csak egy kicsiny kis prücsök sem hegedül.

Mint befagyott tenger, olyan a sík határ,
Alant röpül a nap, mint a fáradt madár,
Vagy hogy rövidlátó
Már öregkorától,
S le kell hajolnia, hogy valamit lásson...
Igy sem igen sokat lát a pusztaságon.

Üres most a halászkunyhó és a csószház;
Csendesek a tanyák, a jószág benn szénáz;
Mikor vályú elé
Hajtják estefelé,
Egy-egy bozontos bús tinó el-elbődül,
Jobb szeretne inni kinn a tó vizébül.

Leveles dohányját a béres leveszi
A gerendáról, és a küszöbre teszi,
Mégvágja nagyjából;
S a csizmaszárából
Pipát húz ki, rátölt, és lomhán szipákol,
S oda-odanéz: nem üres-e a jászol?

De még a csárdák is ugyancsak hallgatnak,
Csaplár és csaplárné nagyokat alhatnak,
Mert a pince kulcsát
Akár elhajtsák,
Senki sem fordítja feljök a rudat,
Hóval söpörték be a szelek az utat.

Most uralkodnak a szelek, a viharok,
Egyik fönn a légben magasán kavargó,
Másik alant nyargal
Szikrázó haraggal,
Szikrázik alatta a hó, mint a tűzkő,
A harmadik velök birkozni szemközt jó.

Alkonyat felé ha fáradtan elülnek,
A rónára halvány ködök települnek,
S csak félig mutatják
A betyár alakját,
Kit éji szállásra prücsszögve visz a ló...
Háta mögött farkas, feje fölött holló.

Mint kiűzött király országa széléről,
Visszapillant a nap a föld pereméről,
Visszanéz még egyszer
Mérges tekintettel,
S mire elér a szeme a tulsó határra,
Leesik fejről véres koronája.

(Pest, 1848. január)

képzőművészet

A MEGRAGADHATATLAN TARTALMAK KIFEJEZÉSÉNEK MŰVÉSZETE

SAGMEISTER LAURA FESTMÉNYEIRŐL

Kucor Tamara

A művészet nem a láthatót adja vissza, hanem láthatóvá tesz.

Paul Klee

Sagmeister Laura egyedi hangvételű, félreismerhetetlen kifejezőmóddal rendelkező festőművész. Festményei saját érzelmein, emlékein és képzettársításain alapszanak, a kívülről érkező impulzusok belső átélését transzponálja rájuk. Alkotásaiban van valami megfoghatatlan: felfedezhető bennük valamilyen rokonszenves tulajdonság, amelyet nem könnyű körülírni vagy kifejezni. Hogy közelebb kerüljünk festményeinek esszenciájához, talán először alkotói folyamatával, a képei keletkezésének lépéseivel kell megismerkednünk.

Intuitív festőnek vallja magát, nem tudatosan dolgozik, hanem az irracionálisra támaszkodik. A szürrealizmus egyes alapelvei – az automatizmus, a tudat alatt kavargó gondolatok kifejezése és a mitikus ősképek felszínre törése – Laura művészetét is jellemzik. Az ecset kézbevételekor elindul egy úton a belső hangot keresve. Az intuíciót nem lehet szavakba önteni, ezért az szimbólumok, metaforák és archetípusok formáját ölti.

A vásznat leggyakrabban a földre helyezi, és körbejárja, mintha egy rituális táncot járna. Az alkotás sokkal szabadabb, spontánabb és dinamikusabb így. Az intuitív gesztusszerűség mellett a rituálészzerűségnek is fontos szerepe van alkotófolyamatában. Előre megszabott rendszerint lát neki az alkotásnak: először felfokozott, szinte spirituális tudatállapotba kerül, majd kizárja a külvilágot és értelme ellenőrzését. Gyorsan dolgozik, mert igyekszik elvetni a felesleges gondolatokat és érzéseket, és az összes megszorítás, min-

den szabály, amit magára vet, eltűnik. Az én mélyére hatol, az ősképek szférájába lép, és a legbenső rétegben lévő tartalmak aktivizálódnak. Az alkotófolyamatot elindító mozzanat hatására a művész előtt megjelenik egyfajta belső kép, látomás, amely mintául szolgál számára. Az alkotói fantázia segítségével ezek a látomások beépülnek az alkotói folyamatba, és a vászorra vetülnek. A festékekkel és más anyagokkal egygyé válva bontja ki festményeit. Az alkotói folyamat módszeréből eredően kissé elszakad az ábrázoló jellegtől, elvonatkoztat a valóságtól, szándékosan kerül a konkrét megfogalmazásokat, így képei az absztrakció irányába indulnak el.

Laura az a fajta művész, aki folyamatosan megújul, állandóan vizsgálja és képezi magát. Munkásságát a kezdetektől fogva számos tematikai és formai változás jellemzi. Az új témák és motívumok ellenére visszatér, s a korábbi eszköztárából is felbukkannak a jól ismert tárgyak és szereplők, mint például a macskák vagy a térképek, az utóbbi években készült alkotásaiban azonban sokkal szubtilisabb a jelenlétük.

Festészetét kezdettől fogva áthatja a zeneiség, főleg a jazz improvizatív jellege rokonítható alkotói folyamatával. A kintről érkező zenei impulzusok, amelyek alkotás közben érik, egyértelműen megmutatkoznak a képein – egyrészt a dinamikus festékfelvitel révén, másrészt pedig a dalsszövegek részleteinek feljegyzésével. Míg a szavak egy valós, kívülről érkező hatás működésével nyilvánulnak meg, addig a vásznain elvélve megjelenő számjegyek a véletlenszerűség művei. A véletlen szerepe is kulcseleme művészetének, amellyel teret

Csendélet mandarinnal, 2022

ad a tudattalannak, és felteszi a nagy kérdést: van-e véletlen, vagy mindennek megvan a mi-értje?

A színhasználatról és azok jelentéséről Laura a következőképpen vallott egy interjúban: „Ez is nagyon egyszerűen működik, elkezdek festeni, és az a szín kerül oda, amit úgy érzek, hogy a legjobban kifejezi azt, amit akarok. Próbálhatom én, de hiába. Olyan gyönyörű képeket láttam: a zöld összes árnyalata egy képen lenyűgözött. De nekem nem jött. Elkezdesz festeni, és ebben a színben van a legtöbb dolog, amit elmondhatsz. Ezzel a színnel tudsz a legjobban kommunikálni. Szerintem a szín egyfajta kommunikáció.” (Dancsó

Andrea: *Interjú Sagmeister Laura képzőművésszel.* Híd, 11., 93–104.) Az ismertetőjelle vált rózsaszín – s árnyalatainak variációi a salakvöröstől a mustvörösig – továbbra is hangoztatják Laura festményeinek misztikusságát, szenzualitását és a női princípium jelenlétét. A kékek szintén kifejezésre jutnak vásznain, egyfajta ellenpárjai a pirosas tónusoknak: a kék az ő számára a nyugalom, az eső és a Tisza színe. A kék és a piros mellé társulnak a sárga és a narancssárga változatai, amelyek intenzívebb használatához egy újabb motívum, a citromfélék felbukkanása vezetett. (A citromféléket ábrázoló festményei külön egyésként idén februárban kerül-

tek bemutatásra Törökkanizsán a Kulturális Zónában, a tárlat pedig a *Citroideae* címet viselte.)

A művész szerint a citrom megjelenése a kanizsai kertjükben virágzó és termést adó citromfához köthető, egyszerűen a hatása alá került. A citrom szimbolikáját az íze szolgáltatja: a savanyúságot és a keserűséget jelképezi. Az első citromfélék 2019-ben jelentek meg vásznain, még csendéletek részeként, két évvel később pedig már egy citromba harapó arcot festett.

Festészetében nemcsak az önreflektálás folyamata manifesztálódik, hanem az is, hogyan éli meg a körülötte lévő világot. A társadalmi feszültségekre való érzékenysége már pályafutása

Személyazonosság I. (triptichon), 2022

Örvény, 2018

kezdetén is nyilvánvaló volt, a kilencvenes években, amikor kutyákat rajzolt – a nehéz, válságos időkre reagált, akkor még tudatlanul.

A 2020-as év gyökeres változásokat hozott mindenki életében, keserű szájját hagyva maga után. A művésznő szemtanúja volt ennek a krízisnek és paradigmaváltásnak. Az élet hirtelen sokkal nehezebbé és dramatikussabbá vált, sötét helyzetbe kerültünk, amely elől mindenki sikoltva menekült. Művésznőnk átélte ezt a valós szituációt, a krízist, amely személyes és társadalmi is

egyszerre, s ezt képein indirekt módon fejezi ki. A triptichonokba foglalt, fájdalmas és sötét arcok segélykiáltásai halló fülekre várnak: figyelemre és öntudatoságra intenek bennünket. Akárcsak Munch majdnem százharminc évvel ezelőtt megfestett *Síkolya*, Sagmeister Laura arcai is az elhagyatottság, a szorongás, a halálfélelem és a hiábavaló nyomorúság jelenkori jelképei.

S pont ebben rejlik festményeinek ereje: minimális mennyiségű elem és forma felhasználásával maximális expresszivitást ér el, képei szinte azonnal

Fotó: Molnár Eavárd

1984-től 1988-ig a szabadkai Svetozar Marković Gimnáziumban tanult. 1993-ban felvették az újvidéki Művészeti Akadémia Képzőművészeti Karának festészeti szakára, Jovan Rakidžić osztályába. 1999-ben diplomázott. 2003-ban a Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kara Képzőművészeti Mesteriskolájának DLA-képzésén (Doctor of Liberal Arts) vett részt. Témavezetője Keserü Ilona professor emerita volt. Első önálló kiállítása 1992-ben volt Szabadkán, majd egyéni kiállításai következtek Szabadkán, Budapesten, Szegeden, Magyarokánizsán, Antwerpenben (Belgium), Zentán, Topolyán, Szivácson, és sok más hazai és külföldi tárlaton is részt vett. Művei számos közgyűjteményben megtalálhatóak, többek között: Szabadkai Városi Múzeum, Zentai Városi Múzeum, szabadkai Képzőművészeti Találkozó, Kecskeméti Képtár, Pécsi Múzeum.

DÍJAK:

1995 - Akvarellfestők III. díja, Zenta
2012 - Nagypáti Kukac Péter képzőművészeti díj, Topolya

EGYÉNI KIÁLLÍTÁSOK:

1992 - Szabadkai Városi Könyvtár, Szabadka; 1994 - Budapest Galéria, Budapest; 1994 - Régi Zsinagóga, Szeged; 1994 - Egyetemi Színpad, Budapest; 1995 - 7 Nap Galéria, Szabadka; 1999 - A Bucka-Gányó Művésztelep Képcsarnoka, Szabadka; 2003 - Művészetek Háza, Magyarokánizsa; 2005 - 1st Floor Gallery, Antwerpen (Belgium); 2006 - Képzőművészeti Találkozó, Szabadka; 2007 - 1st Floor Gallery, Antwerpen (Belgium); 2009 - Soltis Lajos Stúdió, Szabadka; 2010 - Basch-ház, Szabadka; 2011 - Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka; 2012 - Zentai Városi Múzeum, Zenta; 2012 - A 2012. évi Nagypáti Kukac Péter képzőművészeti díj tárlata, Topolya; 2012 - Art Book-Book Art, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka; 2012 - Art Book-Book Art, Szabadkai Városi Könyvtár, Szabadka; 2012 - Szenteleky-napok, Szivác; 2013 - Magyar Ház, Szabadka; 2015 - Dobó Tihamér Képtár, Magyarokánizsa; 2017 - Dobó Tihamér Képtár, Magyarokánizsa; 2017 - Forrás Galéria, Budapest; 2018 - Magda Feszt, Csokonai Színház, Debrecen; 2018 - Art Book Art, TIK, Szeged; 2022 - Citroideae, Kulturális Zóna, Törökkanizsa; 2022 - Personal, Legat Art Galéria, Petra Lubarda Hagyatéka, Belgrád

erős érzeteket keltenek a szemlélőben. Fittyet hányva a közlésnek és az elvárásoknak, lényegi fontosságú egyetemes érzéseket és eszméket örökít meg, amelyek senkit sem hagynak közömbösen. Ehhez csupán két dolog elengedhetetlen: az őszinteség és a teljes művészi szabadság. Sagmeister Laura mindkettővel rendelkezik – a festményei tesznek erről tanúbizonyságot.

Zöld ember, 2022

LAPSZÁMUNK SZERZŐI

- Agárdi Gábor** (1987) újságíró, szerkesztő (Szabadka)
- Balajthy Ferenc** (1946) költő (Székesfehérvár)
- Budai Ágota** (1996) tanár, műfordító (Szabadka)
- Fekete J. József** (1957) író, kritikus (Zombor)
- Ficsku Pál** (1967) író, szerkesztő (Budapest)
- Gárdonyi Géza** (1863–1922) író, költő (Agárdpuszta–Eger)
- Gyetvai Balázs** (2004), a zentai Bolyai Tehetséggondozó Gimnázium tanulója (Zentagunaras)
- Jász Attila** (1966) költő, szerkesztő, esszéíró (Tata)
- Juhász Zsuzsanna** (1958) író, költő (Budapest)
- Kis Kinga** (2003), a szabadkai Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar média és kommunikáció szakos hallgatója (Szabadka)
- Klemm József** (1954) költő, újságíró (Újvidék)
- Kucor Tamara** (1995) művészettörténész (Bácskossuthfalva)
- Léphaft Pál** (1952) karikaturista, újságíró (Újvidék)
- L. Móger Tímea** (1981) költő, újságíró (Doroszló)
- Lódi Gabriella** (1978) magyar nyelv és irodalom szakos tanár (Topolya)
- Lovas Ildikó** (1967) író (Szabadka)
- Lukács Lilla** (1989) neveléstudományi szakember, művelődésszervező (Szabadka)
- Madár Anikó** (1984) újságíró, szerkesztő (Újvidék)
- Mihályi Katalin** (1961) újságíró, szerkesztő (Szabadka)
- Molnár Tibor** (1966) történész, főlevéltáros (Zenta)
- Oroszi Armand** (2005), a szabadkai Kosztolányi Dezső Tehetséggondozó Gimnázium tanulója (Tóthfalva)
- Patak Márta** (1960) prózaíró, műfordító (Leányfalu)
- Patyi Szilárd** (1987) történelem–filozófia szakos tanár, újságíró (Szabadka)
- Pétér László** (1958) képzőművész, szakíró, tanár (Székelykeve–Budapest)
- Reisinger János** (1954) irodalomtörténész (Budapest)
- Sáfrány Attila** (1969) újságíró, valláskutató (Kishegyes)
- Silling István** (1950) néprajzkutató (Kupuszina)
- Szerda Balázs** (1991) történelem–latin szakos tanár, népzeneész (Óbecse)
- Tóth Eszter Zsófia** (1975) történész, társadalomkutató (Budapest)
- Verebes Ernő** (1962) író, zeneszerző (Zenta)
- Verebes Krnács Erika** (1961) újságíró, szerkesztő, előadóművész (Zenta)
- Zalán Tibor** (1954) író, dramaturg (Budapest)

Lapszámunkat **Sagmeister Laura** alkotásaival illusztráltuk.

átmentett történelem

NAGYGYŰLÉS ZENTÁN

Patyi Szilárd

A betiltott Magyar Párt egykori vezetőinek találkozója 1935-ben

A délvidéki magyarok első érdekvédelmi szervezete, a Magyar Párt 1922. szeptember 17-én alakult meg Zentán. Igen mozgalmas és figyelemre méltó utat járt be, amelyben találkozhatunk súlyos választási vereségekkel és kiemelkedő sikerekkel egyaránt, valamint párton belüli vitákkal, amelyeknek az volt a tétjük, hogy a Magyar Párt önállóan vagy szláv pártokkal együttműködve tevékenykedik-e tovább. Eközben pedig a szervezet kezdeményezői, szervezői, alapítói, tagjai olyan kiemelkedő munkát végeztek, amelynek köszönhetően megszületett a délvidéki magyarság első programja, és a délvidéki magyarok először jutottak képviselőkhöz a délszláv állam döntéshozó szerveiben. A párt azonban csak valamivel több, mint hat évig állt fenn, ugyanis a királyi diktatúra bevezetésekor, 1929 januárjában a szervezet működését betiltották.

A Magyar Párt politikusai a királyi diktatúra éveiben passzívításba vonultak. A hatalom ugyanis nem tette volna számukra lehetővé a magyarság érdekvédelmét, pusztán a fennálló rendszer feltétel nélküli szolgálatát és a magyar szavazatok biztosítását a kormánypárt számára. E dicsőtelen szerepet a délvidéki magyar politikusok közül egyedül dr. Szántó Gábor szabadkai orvos vállalta, akit ezért az egykori Magyar Párt köreiből és Magyarországon is árulónak tekintettek. 1934. október 9-én aztán I. Sándor jugoszláv király Marseille-ben merénylet áldozatává vált. Hónapokkal a király halála után a diktatúra engedni kezdett szorításából. Ennek eredményeképp 1935. szeptember 28-án a betiltott Magyar Párt egykori vezetői nagygyűlést tarthattak, méghozzá a megalakulásuk valamikori színhelyén, Zentán. Jelen írásunkban ezt a gyűlést és az ahhoz vezető utat elevenítjük fel.

Puhuló királyi diktatúra

Az I. Sándor ellen elkövetett merénylet ügyében 1934. december 7-én Genfben népszövetségi vizsgálat kezdődött, amelyben Magyarország érintettségét vizsgálták. A jugoszláv hatóságok a vizsgálat megkezdése előtt pár nappal, december 5-én elkezdték tömegesen kiutasítani a délvidéki magyarokat az országból, többségüket vonaton Szegedre küldték. A kitoloncolások során mintegy 3000 délvidéki magyart utasítottak ki. Az üldözéssel azonban a jugoszláv kormány igen kedvezőtlen külpolitikai helyzetbe sodorta magát, így a hatóságok öt nap után, december 10-én megszüntették a tömeges kiutasításokat.

Csuka János *A délvidéki magyarság története 1918–1941* című könyvében a Genfben meghozott ítélettel hozza összefüggésbe a királyi diktatúra enyhülésének kezdetét. A jugoszláviai magyarság helyzete is, a kiutasításokkal elért mélypont után, ekkor kezdett valamelyest javulni.

„Magyarországot a Népszövetség előtt Eckhard Tibor képviselte és a Népszövetség december 14-én hozta meg a döntést, amelyben elítélte a merényletet és felhívta a magyar kormányt, hogy a mulasztásokért felelősségre vonható hatóságokkal szemben járjon el. A szerbek ezzel a döntéssel egyáltalán nem voltak megelégedve és a belgrádi kormánynak most a sajtót arra kellett kényszeríteni, hogy elragadtatott cikkekben szóljon a genfi döntésről, amelyről a sajtónak meg kellett állapítani, hogy Jugoszlávia elvi álláspontjának teljes győzelmét jelenti. Ezzel azután le is zárult az a terrorhadjárat, amelyet a jugoszláviai magyarság ellen kezdtek, mert nem volt már célja a magyar kisebbség további zaklatása. December 22-én Pavle régensherceg, aki a diktatúra kalandos külpolitikájától visszariadt, megkezdte a diktatúra likvidálását és Jevtics külügyminisztert bízta meg a kormányalakítással. Ugyancsak december 22-én közölte a hivatalos lap a régenstanács első kegyelmi ténykedését, amellyel dr. Macsek Vlatko 1932-ben kimondott háromévi fegyházbüntetésének hátralévő részét elengedte.

Macsek Vlatko rögtön a horvát parasztpárt élére állott és érintkezést keresett azokkal a pártokkal, amelyek a parlamenti rendszer helyreállítását kívánták” – olvashatjuk Csuka János könyvében.

1935. február 6-án aztán kiírták a parlamenti választást, amelyet május 5-én tartottak meg. A Magyar Párt egykori vezetői ugyan a választáson nem indultak el, de a kampány során a politikusok hosszú passzivitás után ismét a magyarság érdekvédőiként léphettek fel. Erről Csuka János a következőket írja könyvében:

„A választások előtt a kormány szinte tradíciószerűen megint megkísérelte a megengedést a régi Magyar Párttal. Vaszovics Milojko dunai bán a választások előestéjén fogadta dr. Sántha Györgyöt [a Magyar Párt egykori elnöke], dr. Strelitzky Dénest és dr. Deák Leót. A fogadás előtt a régi Magyar Párt vezető emberei értekezletet tartottak Újvidéken, ahol megállapították, hogy a magyarság hajlandó a kormány támogatására abban az esetben, ha megfelelő garanciákat kap a magyar követelések teljesítésére, és azonnal a magyarság számarányának megfelelő jelöléseket. A bán azonban csak egy mandátumot

Az 1935-ös nagygyűlés helyszíne: Zenta

kínált, amit nem fogadtak el és így továbbra is passzivitásban maradtak. A felajánlott egy mandátumra akadt jelentkező dr. Szántó Gábor személyében, aki minden feltétel nélkül vállalta továbbra is azt a szerepet, amelyet a belgrádi diktatórikus kormány már kiosztott rá. Mindössze annyi történt, hogy Szántó Gábor a zentai kerületből átment a topolyai kerületbe és a topolyai magyaroknak kellett őt megválasztaniuk. A zentai, szinte tiszta magyar választókerület képviselője dr. Vukánovics Szrpko belgrádi orvos lett, Jevtics miniszterelnök sógora, aki egy szót sem tudott magyarul és a választási hadjárat alatt kétszer látogatta meg választókerületét, a választások után egyszer sem.”

A választás után felálló, Milan Stojadinović vezette kormány igyekezett további engedményeket tenni a jugoszláviai magyarság számára. Így a Magyar Párt egykori vezetői a választás megtartása után tovább folytathatták politikai tevékenységüket, sőt arra is lehetőséget kaptak, hogy egy nagygyűlésen egyeztessenek a további teendőkről.

„Megalakul a Magyar Párt”

A szociáldemokraták napilapja, a Népszava 1935. szeptember 24-ei száma a következő rövid hírt közölte:

„(Újvidék, szeptember 23.) A volt jugoszláviai magyar párt egykori vezetői engedélyt kaptak arra, hogy Zentára értekezletre hívják a volt pártvezetőséget. Az értekezlet egyhangúlag megbízta az egybehívókat, hogy kezdjék meg a szükséges tárgyalásokat.”

A Magyar Párt egykori vezetői aztán valóban megtartották a zentai értekezletet. Erről a Marosvidék című napilap szeptember 29-ei számában olvashatunk részletes jelentést. Az írás

címében kiemelték, hogy a zentai találkozó volt a jugoszláviai magyarság első nagygyűlése a diktatúra bevezetése óta.

„Szabadkáról jelentik: Jugoszláviában 1929. január 6-án kiáltották ki a diktatúrát, amelynek következtében megszüntették az egyes pártok működését. A Magyar Párt is erre a sorsra jutott és hosszú időn keresztül nem gyűlhetett össze a magyarság, hogy bajait, sérelmeit megtárgyalja. Ez az állapot hat éven keresztül így tartott, míg a különféle körülmények hatása alatt a jelenlegi kormány enyhített az intézkedések szigorán. Ennek következtében a magyarság végre tegnap – hat év után – gyűlésre jöhetett össze. Zentán tartották meg a magyarság első nagyszabású gyűlését, amelyen több ezer magyar jelent meg Bácska, Bánát és Muraköz vidékeiről. A magyarság vezeterei,

dr. Várady Imre, dr. Strelitzky Dénes és dr. Deák Leó szólaltak fel a nagygyűlésen. Kifejtették a szónokok, hogy a kormány a magyarság sorsának javítására tett ígéreteit nem váltotta be és a magyarságot ismételen becsapta. Nem szabad gerinctelennek lennünk – mondották a szónokok – és nem szabad szolgálatainkat a kormánynak. Tárgyalni kell ugyan a kormánnyal, de senkinek sincs joga, hogy bármilyen irányban lekösse a magyarságot.

A gyűlésen dr. Deák kijelentette, hogy az eddig közölt pártprogramok egyike sincs tekintettel a magyarságra. Egy párt sem védi a magyarság érdekeit, éppen ezért szükségesnek látja, hogy újból életre hívják a Magyar Pártot. Reméli, hogy ennek nem lesz akadálya és ezt a nagygyűlést úgy tekinti, mint a Magyar Párt újjászületését.

Dr. Várady Imre: „Nem szabad gerinctelenül felajánlkozni a kormány szolgálatára”

A ZENTAI KÖZJEGYZŐ

Molnár Tibor

Bajnai dr. Vojnich Lajos
(1866-1902)

Vojnich Lajos Simon Béla 1866. június 16-án a Vojnich család zobnaticai birtokán látta meg a napvilágot, bajnai Vojnich Simon Károly és gombosfalvi Gombos Ilona gyermekeként. Másnap a bajnai Szűz Mária mennybemenetele tiszteletére felszentelt római katolikus templomban tartották keresztvíz alá. A jogi egyetemet 1883-1887 között Budapesten végezte, majd az ügyvédi képesítést 1890-ben szerezte meg. 1890 októbertől Antunovics Mátyás szabadkai közjegyző irodájában kezdett el közjegyzőjelöltként működni.

Lajos, aki már gyermekkorától kötődött a lovakhoz és a lovagláshoz, hamarosan a Szabadkai Lóverseny Egyesület jegyzője lett, a versenyeken saját lovait is indította. Aktív szerepet vállalt a jégkorcsolya-rendezvények szervezésében is.

1895-ben nevezték ki közjegyzőnek Zentára, ahol 1895. június 11-én kezdte meg működését.

1899. július 29-én Bajsán kötött házasságot a huszonhárom éves bajnai Vojnich Verával. Házasságukból egyetlen gyermek, Mária Ludovika származott, aki ifj. Mucsy György felesége lett. 1942-ben Szabadkán hunyt el.

Vojnich közjegyző egészségi állapota 1900 elején súlyosan megromlott: gyakorlatilag megőrült, amiről a Szabadkán megjelenő Bácskai Hírlap 1900. március 2-án be is számolt:

„Dr. Vojnich Lajos, a szabadkai előkelő Vojnich család egyik fiatal, rokonszenves tagja, atyja Vojnich Simon zobnaticai földbirtokos, fivére Béla az ügyes úrilovas, nővére dr. Antunovics József szabadkai orvos neje.

A szerencsétlen ember nőlen korában nagyon szeretett mulatni úgy, hogy mindenütt kedves tagja volt a társadalom előkelő osztályának. Zentán kinevezése óta úri életet élt és csakhamar közkedvelt egyén lett a városban. Gyakran járt be azelőtt Szabadkára bájos menyasszonyához, öz. bajnai Vojnich Jakabné leányához, akit kb. egy év előtt vezetett oltárhoz.

Házassága után Zentán maradt továbbra is, ahol közjegyzői irodáját folytatta, a leghőbb vágya volt Szabadkára költözni irodájával. Nemrég szó is volt róla, hogy Leovics közjegyzővel cserél irodát, de ez abban maradt.

Feleségével a legboldogabb családi életet élte, néha-néha betegeskedett, de semmiféle

idegbetegség soha nem mutatkozott nála.

A társaságban legutóbb tréfálkozva mondta, hogy ki-megy a búrokhoz a háborúba.

Tegnapelőtt délután, amikor Zentán a piactéren álarcos felvonulást tartottak, a szerencsétlen közjegyző kocsira ült és örült vágatással nekiment a tömegnek. A nagy tömeg szétfutott, néhány embert elgázoltak a lovak, mindezzel nem törődve, az ostorral csapkodta a néptömeget. Egy ideig kocsikázott, azután hazahajtott. Otthon rendkívül izgatottan viselkedett, a legcsekélyebb dologért dühbe jött, folyton kiabált – ami kezébe került, hányta-vetette, úgyhogy neje kénytelen volt orvost hívni, sürgönyözött Szabadkára atyjáért és dr. Antunovics sógoráért.

Tegnap reggel érkezett Zentára dr. Antunovics és öz. Vojnich Jakabné, dr. Sántha György helybeli orvos kíséretében.

Amikor dr. Antunovics a szerencsétlen emberhez közeledett, úgy mellbe vágta, hogy a hatalmas termetű ember megtántorodott.

Most belátta a család, hogy a baj komoly, mindenáron tartóztatni akarták, de megszökött hazulról, előbb azonban huszáruniformisba öltözött, kardot kötött fel és bement a járásbíróház épületében levő irodájába, ott kardot rántva, bevágta az utcaajtó ablakait, kimenekült az utcára s ott karddal szétverte az összesereglett népet.

Csak nagy nehezen volt képes négy csendőr a dühöngő

Dr. Vojnich Lajos közjegyző bélyegzőjének lenyomata

embert ártalmatlanná tenni. Hazavitték és tegnap éjjel különvonaton felvitték Budapestre két orvos kíséretében.”

Mivel hivatalát nem tudta ellátni, a szegedi közjegyzői kamara a Budapesti Közlöny 1900. március 15-ei számában megjelent értesítése szerint helyettesítéséről volt kénytelen rendelkezni:

„...ezennel közhírré teszi, hogy dr. Vojnich Lajos, egyik zentai kir. közjegyző, tartós betegségbe esvén, betegsége tartamára Reinitz Márk zentai közjegyző helyettesítést, helyettesül hivatalból kirendelte.”

Fél évvel később úgy nézett ki, hogy a közjegyző sorsa jobbra fordul, hiszen állapota jelentősen javult, annyira, hogy 1900 októberének közepén irodája vezetését ismét átvehette. 1901. június 5-től azonban már elmeorvosintézetben ápolták. A szerencsétlen sorsú közjegyző harminchat évesen, 1902. április 2-án Szabadkán elhunyt. A Bajai úti temetőben lévő családi sírboltban helyezték örök nyugalomra.

Dr. Sántha György, az egykori Magyar Párt elnöke

A megjelentek elhatározták, hogy a magyarság ismét bekapcsolódik a politikai életbe. Reményt nyújt rá több körülmény; hogy ez a mozgalom eredményes lesz, mert bizonyos enyhülést lehet tapasztalni a hatalom részéről a kisebbségek irányában. Erre vall az is, hogy váratlan rendelettel felfüggesztették a köztisztviselők nyelvvizsgájáról szóló rendelkezést és azokat a tisztviselőket, akiket nyelvvizsgára rendelték, meghagyják állásaikban” – írták a Marosvidék hasábjain.

A Temesvári Hírlap október 1-jei száma *Megalakult a Magyar Párt Jugoszláviában* címmel szintén beszámolt a nagygyűlésről. Tegyük hozzá, a cím túlzó, hiszen Zentán nem történt pártalapítás, csupán az egykori párttagok gyűltek össze egy értekezletre. A Temesvári Hírlap beszámolója hasonlatos a Marosvidék tudósításához. A különbség csak annyi, hogy míg utóbbi dr. Deák Leó beszédét emelte ki, addig előbbi dr. Várady Imréét.

„Szabadkáról jelentik: A jugoszláviai magyarságnak nagy ünnepe volt tegnap. 1929. január 6-ika, a diktatúra kikiáltása óta tegnap nyílt alkalma elsősorban, hogy gyűlést tarthasson és ezen életjelet adhasson magáról, elmondhassa fájdalmait és felsorolhassa kívánságait. A nagygyűlést, amely kiinduló pontja lesz a Jugoszláviai Magyar Párt megalakítására induló szervezkedésnek, Zentán tartották meg több ezer résztvevő előtt. Jelen voltak Bácska, Bánság és a Muraköz magyarjai, hogy meghallgassák a magyarság vezetőinek: Várady Imre dr.-nak, Strelitzky Dénes dr.-nak és Deák Leó dr.-nak a beszédeit.

A gyűlés szónokai hangoztatták, hogy az elmúlt évek alatt igen sok kecsesgető kormányigéret hangozott el a kisebbségek felé, azonban ezeket nem váltották be.

– Nem szabad gerinctelenül felajánlkozni a kormány szolgálatára – mondotta Várady dr. – Tárgyalnunk kell, de senkinek sincs joga lekötni a magyarságot a kormány jármához. Szomorúan tapasztaltuk, hogy egyetlen kormány sincs tekintettel a kisebbségekre, mindig rólunk és nélkülünk intézkednek. Éppen ezért itt van az ideje annak, hogy az egész ország területén meginduljon a munka a Magyar Párt megteremtése érdekében.

A megjelentek nagy lelkesedéssel tették magukévá az eszmét és elhatározták a szervezés beindítását. Általában Jugoszláviában az utóbbi időben a belpolitikai élet, a többség és a kisebbségek közötti viszony bizonyos enyhülése mutatkozik. Váratlan rendelettel felfüggesztették a köztisztviselők nyelvvizsgáit is. Néhány hónappal ezelőtt ugyanis megkezdtek ezeket a vizsgákat, azokon több köztisztviselő el is bukott, a most kiadott rendelet értelmében az összes köztisztviselő tovább is megmaradhatnak helyükön” – számolt be a zentai nagygyűlésről a Temesvári Hírlap.

A nagygyűlésen nem alakult újjá a Magyar Párt, és új szervezet sem jött létre, mégis a jugoszláviai magyarság történetében fontos esemény ez a találkozó, mert az elkövetkező időszakban a Magyar Párt egykori vezetői a Zentán elhangzott elvekkel összhangban kezdtek el a jugoszláviai magyarság érdekében tárgyalásokat folytatni a hatalom képviselőivel.

Dr. Vojnich Lajos síremléke Szabadkán

HOGYAN LETT A DECKALÉ S A SILLADRI

Péter László

Fenyőből deckalé

A mi történetünk több szálon is fut, de a képzeletbeli talányos állításokon túl még csak nem is valós időben zajlik. Ám a hihetőségét a múlt és a jelen idők kavardása esetünkben meg nem kérdőjelezheti.

Isten tudja, hogyan lehetséges az: a hajdani, vagyis a bibliai idők és a mai világi történéseink mily rejtett úton-módon találkozhatnak? Talán van valamiféle titkos átjáró, amelyről a halandóknak csak halovány sejtésük lehet...

Mindenesetre az idő folyamának sajtlyukassá lékelésével még mi is hihetővé tudjuk tenni az isteni és az ördögi tevékenységek világot működtető párharcát. Nem hazugságokat állítunk. Mert ha nem is pontosan úgy zajlott minden, ahogyan leírtuk, mégis megfajtéseket kínálunk a talányos történésekre. De ha hibáznánk is, lelünk rajta... Ahogy azt mifelénk mondani szokás: Isten majd megbocsát mindenkért.

Most pedig, valamiféle mihez tartás végett, némi kötekedéssel elkezdjük a mondandónkat.

Elsőként nem többet, de nem kevesebbet állítunk, mint hogy mi rosszul tudjuk még a karácsonyfa szakrális történetét is.

Mert az bizony nem teremtve, hanem valahol menet közben, csak úgy magától: lett!

És akármennyire is megbecsüljük manapság, egykor a karácsonyfa csak egy tekintélytelen, nevesincs, szúrós, Erdély földjén bőséggel elterjedt növény volt. Amivel viszont nagyon jól bé lehetett fűteni a kuptorba. Elsősorban, hogy télen a székelyeket meg ne vegye a Jóisten hidege.

Nem tudni, hogy régen még mire használhatták, de oly kellemetlenül szúrós tüskelevelei vannak, hogy derékaljnak biztosan nem.

Egyre azonban mégis igen: a deszkájából készített hordóban a deckalé, azaz a zöld tobozos pálinka érlelésére. El is nevezték hamar-gyorsan: pálinkafának. Így egy kicsit az ördögé is volt, merthogy elég rossz irányba vitte el az emberiséget.

De azóta már jól felvitte az Isten a rangját. Megkímélte, megáldotta, még becsületes nevet is adott neki. Pálinkafa kizárva! Fenyőfa lett a neve.

Ennek két oka is volt. Az egyik, hogy amikor meggyújtották, nemcsak meleget adott az embereknek, hanem világosságot is. Merthogy igen nagy fényvel ég.

A másik, hogy mivel a leveleit télire sem hullajtja el, így egy jó ideje az örök élet jelképeként Krisztus urunk fénylő dicsőségét is hirdeti. Immár több mint kétezer éve minden karácsonykor, a Megváltó születésének emlékére, fényt, ünnepélyt és áldást is hoz mindnyájunk életébe.

Akkor dicsőítik Jézus Krisztust imígyen: fény Ő. Azaz hát: fényő.

Csak hogy rögtön az árnyékába húzódkodott Lucifer is!

Így lett aztán a: lucfenyő.

Amikor Lucifer táncra tanította a székelyeket

Lucifert okkal félték mindenütt.

Nevezték őt már Ürdüngnek, Ürdüngnek, Belphegornak, Belphegornak, Lucifernek, s hogy elkerüljék a vele való találkozást, még főgonosznak vagy kanördögnek is. De bármikor, bárhol is valamely nevével szólították, előserkent a burlongjából. Készenlétben állt mindig, s oda termett, ahol szükség lehetett rá.

Néha azonban előfordult, hogy irányt vétett. Amikor karácsonykor híret vette a Kisjézus megszületésének, már zuhott is felfelé a pokolból. Fel, csak fel, Betlehembe! De nagyon szetett, és valahogy elvétette a csapóajtót. Így nem Betlehembe, hanem Bukovinába érkezett.

Kellemetlenül érezte magát, mert járt már ott nemegyszer. A románokkal, mőcokkal, huculokkal, de még a gurálokkal elég könnyen szót értett, mert hasonlók voltak. Csak a dacos, fufangos, csúfondáros székelyekkel nem jutott dűlőre sehogy. Azok valahogy mindig kitűntek a többitől, kiszámíthatatlanok voltak. Egy párszor ki is toltak vele, ezért a legszívesebben most elkerülte volna a velük való újabb találkozást. De a kecskeláibaival csak előrefelé tudott haladni, hátrafelé meg csak rugódni. Csupán az vigasztalta, hogy ha adott, kapott is valamit tőlük cserébe: egy kis talpraesettséget, fufangot, góbéságot, ami azért nem semmi.

Mindezekért cserébe persze ő is adott nekik valamiket. Többnyire azonban alattomos és ártalmas dolgokat: hiszen az volt a tanult mestersege, hogy ott ártson, ahol csak lehet. Ezért tanította meg a székelyeket a pálinkafőzés pokoli tudományára s élvezetére. A deckalétól azonban a székelyek lerészegedtek, és még hamarabb lerongyolódtak, mint általában. Csak hogy olyan fából faragták őket, hogy ettől még jól is érezték magukat! Ezért hozta rájuk a pipázás haszontalan és szörnyen büdös élvezetét is. De ebből még pénzt is csináltak, mert természetien kezdték a dohánnyal.

S akkor még, hogy el ne unják magukat: kitalálta a táncot, amivel végképp megbolondíthatna volna őket. Na, ez meredekebb feladat volt, és itt is más eredménnyel számolt.

A tánc régebben még nem is létezett. Az emberek nem is igazán tudtak ünnepelni... unták tehát magukat. Ha néhanapján ünnepeltek valamit, összezsúfolódtak ugyan, s egy-egy kicsit danáltak, de leginkább csak úgy tettek,

mintha jól éreznék magukat. Ájtatoskodtak, zsolozsmáztak s mit tudom én... a végén mindig összeveszték mindenben. Ez volt minden szórakozásuk.

Az ürdög tehát Betlehem helyett váratlanul egy falusi lakadalom kellős közepébe csöppent. Rögtön felismerte a környezetet, már korábban is járt Andrásfalván. Kint hideg volt, a csűrben akolmeleg, s hogy véletlenül se tessékeljék ki onnan, valami távolabbi nyepótnak adta ki magát, akit elfelejtettek meghívni.

Ahol innep van, van ott deckalé is, gondolta magában, s elvagyult a vendégek között. De leülni nem tudott, mert nem volt elég szék. Így csak álldogálás közben nyeste bé a pálinkát, amivel kínálták. Látta, hogy a vendégek már csak a csóré földet nézegetik, s hogy a vőlegény és a hazai is majd elaludnak ültükben. Szívesebben bújtak volna már párnacihébe.

Ahogy így múlatta az időt, nagyon megfogta a görcs a rosszabik lábát!

Egyszer valami andrásfalvi korhely legények rávették, hogy részeg fejjel fejjen meg egy bikát, s akkor az felrúgta volt. (Annyit se mondott, hogy nyekk.) S most, hogy a görcstől megszabaduljon, tappogni kezdett. De a sutuban valakik énekelgettek, s a kettő valahogy összeállt ritmusra! Ez feltűnt a népnek, mert kezdték erőst hegyezni a fülüket. Lesték, hogy ezt meg mi lelte.

De végül megtetszett nekik, és egyesek utánozni kezdték! Nevezték, s egy ideig velük nevetett az ördög is. Ekkor a toporgását megtűzdelte még valami bakugrásokkal, de ettől a nép felbátorodott, mindenki ott tolongott, s azt utánozta, amit látott. Kettőt előre, a harmadikat curukkra, megismételve, hajladozva, tappogatva, sántikálva, forgolódván, s mit tudom én, hogyan, egyre ügyesebben.

Nem erre számított, s ettől úgy feldühödött Lucifer! Még a tenyerét is összecsapkodta mérgében. Végül dühében már akkorákat dobantott a repedt patáival, csak úgy csattogott belé a csűr. (Na, ebből lett később a csapásolás.) Úgy beléfedkeztek a táncba, hogy reggelig nem hagyták pihenni egy percet sem. Ahogy az ördög ropta, úgy a lakadalmas nép. Alig tudott elbúcsúzni, s megszabadulni tőlük. Táncolva kísérték ki. (Ebből lett később a vendéglődő tánc, s amit büdös vornyiknak neveztek el, az ördög tisztelétére.)

Cifrázta az ördög az útját

A bukovinai székelyeket az ördög tanította meg táncolni s mulatni. Kezdték is el sűrűbben összejárogatni. Egyre több lett a lakadalom, s szaporább a gyermekáldás, ami később az elvándorlásukhoz vezetett.

Az ördög tánca (a szerző illusztrációja)

De most még csak a tánc volt a fontos számukra, amely Bukovinában azért lett olyan sokféle, mert egymástól, de később még más népektől is el-ellesték az új figurákat. Azóta is ropják, cifrázzák a forgó-ugrókat: valcert, stájert, trompolkát, mazurpolkát, klazurpolkát, eignálpolkát, kaluppot, szapora kaluppot, viszáskaluppot, rizgetőt.

Vannak azóta lépős-dobogósok és a forgós kontratáncaik is: bemenős, toppantós, kétfelé toppantós, háromtoppantós, rop-rop, diótörő, viriceses, gólyás, ruzsán, az ajtóig meg vissza, le Cibényig s még fésűs. De nehogy szó érje a ház elejét, mert a lakadalmakra a legszebbeket tartogatják. Esküvőkor a tánc hármastartást tartják illőnek: a hazai táncát, a silladrit és a magyarost.

A hétfélést az al-dunai székelyek a mai napig táncolják: a csattogatóst, fenyegetőt, suszterost, kaszást, köszöntőt, ez az Adámét...

De mi lett közben az ördöggel? A táncról úgy feldagadt mindkét patája, hogy járnai is alig tudott, nem is gondolt már Betlehemre. Mindenki szerencséjére inkább hazaindult.

A lakadalmas nép azonban megtanult szépen táncolni. A Kisjézus békésen szenderegthetett, az álmát nem zavarta meg semmi. Erőt gyűjtött, hogy majdan szebbé tegye a világot. Lucifer pedig vissza is bújhatott volna a vackára, hogy gyógyítsa

magát, mielőtt újabb meggondolatlan kalandba keveredik.

De még nem volt vége. Ahogy nagy részegen hazafelé sántikált, valamelyik szénakazalnál rossz irányba fordult, s úgy eltévedt megint, mint Mócsi a kakukkos órával. A Tatroszon túl, egészen a moldvai csángóknál kötött ki. Olyan fáradt volt már, hogy bebújt valami balán kutya elhagyott óljába. Ott aztán békén kialudta magát, de úgy teli lett tüvel, bolhával, hogy amikor felébredt, mind körbevakarództa a környék falvait: Belényest, Pusztinát, Magyarfalut... Mígnem Sóstázlónál beléesett a megáradt patakba, elmerült, ott veszett nyoma.

Úgy hírlik, hogy azon a környéken még ma is sok a bolha.

A bolhától való vakarózást úgy emlegetik: boricázik az ördög.

Vagy: oláhozik a bolha.

S azt is mondják, hogy: cifrázza az ördög az útját.

Ebből a történetből lett a csángók borica tánca, az oláhos és az „az ördög útja”, másképpen: a „drumul dracului”.

deckalé:
fenyővíz, borókapálinka

silladri:
bukovinai székely tánc,
legényes és páros

drumul dracului:
ördög útja moldvai csángó
körtánc

MENNY ÉS POKOL

Ficsku Pál

Kié? Te! – kérdezte a lány. Hát a tiéd.

Ott állt előttem meztelenül egy kakukkfütenger közepén, fehér mellein és vörös ölén siklott a hold. A melleit simogattam, kacagott, talán a mézszegő boksza mellett üldögélő emberek is hallották. Kié? Te. Hát a tiéd! Néhány perc múlva kakukkfűillatúak lettünk mindketten, egy szép jövő reményében szuszogott a mellemen.

Jó harminc évvel ezelőtt történt mindez. Most, hogy írom ezeket a sorokat, utánanézttem, mihez jó a kakukkfű: húshoz, halhoz, vadhoz, szárnyasokhoz és hüvelyesekhez. Vad volt a lány, szárnyalt is, végül a hüvelyeseknél maradtunk. Boldog, szép békeidők.

Mindez Magyarországon, Bükk-szentkereszten, egy tót faluban történt. Azért írom azt, hogy tót, mert így nevezték magukat, nem szlováknak. Tót atyafiak voltak, és jó emberek. Mézszegésből éltek. A falut körbevették a mézszegő boksák, évszázadok óta egy-egy család birtokolta őket. A szüleim építkeztek ott, nagyon sok asztmás vett vagy épített nyaralót. Az építkezésnél a kötőrés mellett rám hárult a sörhordás is. Úgy éreztem magam, mintha egy Hrabal-film-ben lettem volna. Két darab bádogkannával kellett lemennem az alsó kocsmába (hivatalosan Kisvadász étterem), és a frissen csapolt jéghideg sörről visszapaszkodni az építkezéshez. Nem tudom, miért nem hoztunk fel autóval egy láda sört, miért kellett engem leküldeni a kocsmába. Végül is nem bántam, megszabadultam a kötőréstől, az menny-

nek éreztem. De visszafele cipelni a két kanna bort, azt pokolnak. Aztán megint követ törni, és újra sörért menni. Akkoriban az volt a szokás, hogyha idegen ember ment be a kocsmába, akkor a magyarról átváltottak szlovák beszédre. Nem tudom, milyen titkuk lehetett egy tizenhat éves gyerek előtt. Bűnözés nem történt a faluban, maximum az, hogy ki kit csalt meg. Engem úgysem érdekelt volna, mert még nem volt meg a kakukkfűillatú csajom. Nyár végére nem váltottak nyelvet. Befogadtak. Még nem írtam semmit, de itt ismerem meg későbbi, valóban létező, hihetetlen életű novellahőseimet. Gura Karcsit, a félkezű sírásót és kosárfonót, a falu egyetlen cigány emberét, Bögyös Gittát, a kocsmárosnét, Paplanyos Tódort, aki páfrányokat szedett, és vitt le a miskolci piacra, Libás Lajost, akinek házörző libái voltak, pontosan hét, amikor ment a boltba, hat liba követte, egy meg ott maradt a kapuban, őrizni a házat.

A kakukkfütenger a Nagy-Dél oldalában terült el a futballpálya mellett. Jártam már elég sok futballpályán, de ilyenek még nem. Volt a felső kapu meg az alsó kapu. Szó szerint, hiszen úgy tízszázalékos lejtő kötötte össze őket. Amikor a meccs előtt választani kellett pénzfeladással, mindig a Bükk-szentkereszt nyert, fejre fogadott, egy mindkét oldalán fejet tartalmazó bélást (kétforintost) dobta fel. Az alsó kaput választották. Többnyire gól nélkül kibrusztolták az első félidőt. A klubház, ami tulajdonképpen egy kocma volt két öltözővel, az alsó kapu mellett állt, szünetben ide fáradtak be a játékosok és a

szurkolók. A szurkolók azt a feladatot kapták, hogy valamennyire leitassák az ellenfelet. A második félidőben meg a Bükk-szentkereszt letarolta a pályát, a vendégcsapat, kissé ittasan, alig tudott a lejtőn felkapaszkodni. No, ezen a futballpályán terült el a kakukkfütenger, amiben szeretkeztünk.

És ahol elhangzott az, hogy: Kié? Te.

Akkor még nem tudtam, hogy egy Kiéte nevű, Szlovákiában található, gömöri falu temploma fontos része lesz az életemnek. Sőt, azt sem tudtam, hogy van olyan falu, hogy Kiéte.

Ezerkilencszázkilencvenketőt írunk, a debreceni egyetemen tanulok magyar-történelem-néprajz szakon, állítólag rendszerváltás van, de a (poszt)kommunista, sőt egyenesen sztálinista fossziliák még tanítanak. Úgy döntök, hogy inkább legyen a kétkézi munka, elszegődök restaurátorsegédnek. A jósvafői (Gömör vármegye) református templom fakazettás mennyezetét kell restaurálni. A festett kazettás templomi mennyezetekről tudni kell, hogy nagyrészt késő reneszánsz kori készítmények, egy tanulmány szerint a Kárpát-medencében több ilyen templom maradt fenn, mint egész Európa többi részében. A jósvafői későbbi, de azért mégis, megérinteni a négyszáz éves mennyezetet, ami alatt ki tudja mennyi ima, siralom és hála hangzott el... Szedtük le a félig korhadt falemezeket, amikor ránk szakadt a mennyezet fölötti rész, százéves galamb-, bagoly-, egér-, fecskesontvázak és megannyi ürülék. A falun átfolyik a patak, térdig ér, levetkőzünk, és elkezdjük lemosni ma-

gunkról a láthatatlan történelmet. A templom melletti kocsmából kijönnek az emberek, és elkezdnek tapsolni. Új templomot kapunk, skandalizálják. Állunk a patak kristálytisza karsztvizében, alsógatyában, mossuk egymás hátát, arra gondoltam, talán ezért megéri élni. Este nem engedték kifizetni a vacsorát.

Később felkérést kapunk a Duna Tv-től egy dokumentum-játékfilm elkészítésére, *Zarándoklat Gömörben* címmel, a trianoni békeszerződés által szétszakított megye többségében Szlovákiához tartozó részének műemlékeiről. Így került képbe Kiéte, szlovákul Kyjatice. Autóztunk Rozsnyóról Kiéte felé, és eszembe jutott a kakukkfűillatú lány. Kié? Te! Kiénél 1991-ben 103-an laktak, abból 100 ember szlováknak vallotta magát. Temploma a 13. században épült, később többször átépítették román-gótikus stílusban. Freskóit az 1370-es években készítették. A fő freskója *Az utolsó ítélet*. Rajta a Menny és a Pokol. Kiéte késő bronzkori település, lakói a belátható időn belül faedények készítéséből éltek. Ennyit tudtunk előre. Akkor még nem volt internet meg Wikipédia.

És akkor megtörtént a csoda. Beléptünk a templomba, és megláttam a csodát. *Az utolsó ítélet*. A freskók többnyire négyzetes keretben vannak, de ez szabályszerű volt. Határátlépő. Valóságos 14. századi avantgárd. Annyit tudni róla, hogy itáliai festő készítette. Lehet, hogy azt gondolta, hogy ebben az isten háta mögötti faluban kiélheti magát. A freskó egy hatalmas kört ábrázol, felül vagy az Atya vagy Szent Péter, alul meg a kör

határait átlépve maga a Sátán, lábánál a kutyájával, rabszíjra verve viszi az embereket a Pokolba. A másik oldalon meg a Mennyországba tartanak az emberek. Álltam, és arra gondoltam: ki dönti el, hogy a Pokolra kerülünk-e, vagy a Mennybe? Létezik-e bűn a bűnben? Létezik-e kisebb és nagyobb bűn?

A forgatás után lefeküdtünk a templomkertben a fűbe, hátunkat a templom falának támasztva. Szeretek templomkertben pihenni. Nézni az eget. Hallgatni a madarakat. Nézni a templom fekete vagy tarka macskáit. Így feküdtem a székelőföldi Madéfalva erőtemplomának a kertjében is, gondolva a madéfalvi veszedelemre, ami után kicsángáltak a székelők, és így szenderedtem el a kishegyesi templomnak dőlve is. Ott is éppen egy forgatás után voltam. Szabadka főtere mellett egy kis parkban egymással szemben van Csáth Géza és Danilo Kiš mellszobra. Akkoriban videotárcákat készítettem. Arra gondoltam, hogy mi lenne, ha a két író beszélgetne a háborúról. Beszélgettek. Feküdtem a kishegyesi templomnál, és álmomban megjártam a Mennyet és a Poklot.

Mindezt csak azért írtam le, mert tényleg nem tudom, hogy ki kerül a Mennybe, ha van, és ki kerül Pokolra, ha van.

Hajnal óta írom ezt az írást. Tízpercenként szírélnéznek a mentők. Újra támad a Covid. Vajon hova tartanak?

Kisütött a nap. Talán már tényleg itt az ősz. Aki teheti, és talál kakukkfütengert, az próbálja ki.

És legyen, akitől megkérdezze: Kié? Te!

tárca

FÉLHŰSÉG

Itt, itt van a vadászmező, barátném, és örök is, úgy látom.

Mert nekem az már örök, amit lassan itt hagyok. Hát minnek ütőd a kutyádat, hogy nem ment föl, veled, haza.

Ugyan miféle haza lesz itt, miféle paradigmaváltás? De az biztos, hogy én örülnék, ha ilyen kutyám lenne. Igen, aki feltalálja magát, már most, az életben. És be-betér oda, ahol enni kapott egyszer. És te, ha láttad volna őket együtt. Rögtön felosztották a tálakat, és még a közelébe sem mentek egymásnak. Tapintatosak voltak, pedig csak távoli társasházi szomszédok. Hát kár volt ütni ezért. De ha már ütötted, ütötted volna a tulajdon kezével a póráz helyett, hogy érezd a bőre melegét és a remegését. Hogy meg tudd állítani magad idejében. Mert látod, az a baj ezekkel a háborúkkal, hogy a felek nem tudnak egymás szemébe nézni. Nincsenek elég kö-

zel, ahogy te is közbeiktattad a póráz. Holott az együttérzéshez az kell, az etológusok hiába kiáltoznak. Hogy az emberiséghez közelség kell, máshogy nem megy. És közben vala a repülő, ahonnan nem látni, hova, kire szálldosnak a bombák. Aztán lett a drón, ami végképp nagyon messzire viszi a háborús partnereket.

Hát ütötted volna te is a csupasz keziddel, hogy hamarabb megbocsáss neki. A sovány, rövid szőrű, pitbull jellegű állatnak. De mégis, szerinted kinek, minek lesz itt örökkévalóság? Nem a tied a nyerő inkább? A csak félhű, az emberhez, de nem csak egy emberhez hű eb? Mert afelel meggyünk, nem? Ahogy a te kutyádat arra selektálták, hogy ne érezzen fájdalmat, mi is érzéketlenítési programban vagyunk. Egyszerűen csak elfelejtjük, nem emlegetjük a leszakadó térségeket. Nem tudjuk, de nem is akarjuk

Juhász Zsuzsanna

elképzelné, hogyan is élhetnek ott. Munkátlanul, segélyeken, csak akkor szakad ki belőlünk, hogy állatok!, ha azt halljuk a hírekben, hogy saját vérüket erőszakolják meg apák és bátyusok. Nekünk ugyan miért szabad érzéketlenedni? És a kutyának miért is kellene vérét adnia érted, vagy belehalni vagy belesoványodni a búslakodásba teérted? Ahogy neked sem fáj, inkább dühített, hogy késlekedik hazamenni utánad. És vissza kellett jönnöd érte.

De ritka alázatos kutya, az biztos. Ez még a jégszívek hátán is megél. Valami kis falattal biztosan megdöböljék.

Míg az enyémet évekre, évtizedekre visszavetted. Igazi klasszikus kövületté tetted, merev, szemellenzős retró kutyává. Mert okos és találékony, és látta, hogy mit műveltél.

És inkább beledöglene, de nem menne fel hozzád ételt koldulni.

Személyazonosság VI., 2022

SZERETLEK, KICSIM

Patak Márta

Kasszírno volt a lokálban, ahol én bárzongorista, mondta szemével a férfi, és ránézett az asszonyra, aki otthonosan befészkelte magát a vonatülésen, és le is hunyta a szemét. Egy idő után kinyitotta, megint rám nézett, és szinte bocsánatkérő pillantással folytatta hangtalan mondatát. És azon az utolsó éjszakán, amikor sokadszorra hallottam gurgulázó nevetését a kasszából, amint igent mond a kissé ugyan már kaptos, ám éppen soron lévő hódolójának, két szám között felálltam, és megkértem a hátsó asztalnál az egyik sittes havert, az pedig másnap reggel rátetováta a bal kezem ujjaira, hogy szeretlek, kicsim. Pontosan oda, ahol ő minden mozdulatára láthatja a kasszából, valahányszor felcsapom a kezem a zongorán.

Ezt mondta a férfi hangtalan mondatával, májbajos kinézetű szemével, aztán visszasüppedt az utazók közönyébe, meghagyta bennem a kétséget, mert kétség fogott el, nem tudtam eldönteni, hogy komolyan is gondolja-e, és néztem tovább tűnődve a bal kézfejét. A barna öltönyös, jó hetvenesnek látszó férfi velem szemben ül a vonatülésen, én meg leplezetlen kíváncsisággal böngészem hurkás ujjainak utolsó ujjpercén a dülöngélő kék betűket, melyek összeolvasva azt adják ki, hogy szeretlek, kicsim.

A férfi szemlátomást nem akart ennél többet mondani, rám bízta a kezdetet és a folytatást, találjam ki, ha annyira érdekel, képzeljem oda mellé azt az asszonyt, aki harminc-negyven évvel ezelőtt hol lángvörös, hol meg szinte sárgára hidrogénezett szőke hajjal ült a kasszában, mélyen dekoltált, szorosan testhez tapadó blúzaiból csak azért nem látszott ki a mellbimbója, mert mindig viselt melltartót, és szigorúan ügyelt rá, hogy a blúz takarja a melltartója körvonalát. Amikor éppen nem volt vendég, folyton azt igazgatta, közben ideoda járt a szeme, pillogott azzal a vastagon kikent kék szemével, mintha azt lesné, merről jön a következő áldozat.

Ugyanis ez a pepita kosztümös asszony itt mellettem ugyanaz a hajdani kasszírno, csukta le egy sóhajással fáradt, barnáslila szemhéját a férfi is, és ezzel elejét vette a további kérdészködésnek, úgyhogy végleg magamra maradtam, már abban sem bízhattam, hogy szótlanul a tájat bámulja majd, amikor már nem akar vallani a tekintetével, lemondó kézmozdulatával, meg-megbicsakló nyakával.

Hamarosan félrebillen majd a feje, és pőfékelni kezd, mint a legtöbb utas ebben a melegben, a sötétvörösre festett hajú, kék szemű nő meg felébred az oldalán, és én az asszony szemrehányó, hűvös pillantásából leszek kénytelen kiolvasni minden előzményt vagy folytatást, és az ő

szemével látom majd a férfi sorát, pedig én tőle magától szeretném megtudni, hogy nem gondolt-e rá akkor, harminc-negyven évvel ezelőtt, hogy ez az írás örökre itt marad a kézfejen, bárki leolvashatja róla, aki szemben ül vele metrón, buszon vagy vonaton, ahogy most én is, és egy életen keresztül szégyenkezhet a haverjai miatt, mert ordít az írásról, hogy sittesek csinálták, hiába a szolid sötétbarna öltöny, a drapping, a bordó-barna-feke-te csíkozású nyakkendő?

De még nem ébredt fel a nő, csukva volt a szeme, vastagon kikent pillái meg se rezzenek a szemhéján. Duzzadt orrcimpája ütemesen tágult és szűkült, ahogy lelassulva vette a levegőt, tűzvörösre rúszozott száját épp csak annyira hagyta nyitva, hogy nagyon ne kenődjön el rajta a rúzs. Még kordában tudta tartani az álmát, nyaka még nem bicsaklott meg, térdén pihenő keze még nem rángott önkéntelenül egy-egy álombeli mozdulat nyomán. Néztem ezt a pepita kosztümös nőt, a nyári meleg ellenére abban utazott, fekete galléros és zsebes, klasszikus szabású pepita kosztümben, melyhez zsabós fekete blúzt viselt.

A férfi horkant egyet, nem túl hangosat, de fölébredt rá, tanácskérően körülnézett, mint aki keresi, ki volt az, hogy közvetlenül az első pillanatban még magára gondolhasson legutolsónak, még éppen azt lesi, hátha talál más tetteket, aki röstelkedő pillantással magára vállalja, mintha szégyellni való volna, hogy mások előtt elhorkantotta magát, de mivel hiába tekintett körbe, nem talált senkit a környéken, akin észrevenné és vállalná a jelet, így rájött, hogy csakis ő lehetett, a saját horkolására riadt föl olyan hirtelen.

Rám nézett, és abban a pillanatban érdeklődésnek a legapróbb nyomát sem tudtam volna fölfedezni, hiszen májbajos, barna szemének pillantása még a felesége hűvös tekintetű, kék szeménél is hidegebb volt, eleve visszautasított minden cinrosságot, ahogy kifejezéstelenül meredt maga elé arra a néhány percre, amíg a vonat ütemes zakatolására el nem nyomja az álom megint.

Maguknak való emberek, gondoltam lemondóan, aztán rögtön helyesbítettem, szinte felkacagtam magamban, hogy lám, engem is majdnem sikerült átverned ezzel a közönyös, emberi részvétlenkém és szikráját sem igénylő pillantásoddal, csakhogy engem szerencsére nem tudsz becsapni, átlátok én a szitán, így álcázatok a nyomorúságokat, ezzel a barna öltönnyel meg ezzel a pepita kosztümmel, ezzel a hűvös, távolságtartó pillantással, melynek tükrében még a szeretlek, kicsim felirat sem olyan árulkodó. De ne félj, engem nem

Fekete fej, 2022

lehet ilyen könnyen lerázni. Most megvan a gyenge pontod, mostantól fogva vallani fogsz nekem. Bátran mondhatod, beszélj csak, nem élek vissza a helyzetteddel, tőlem nem kell tartanod, mosolyodtam el magamban, és csóváltam a fejemet, hogy lehet valaki ennyire bizalmatlan a másikkal, aki nem a kezére tetovált szövetesége, hanem alkalmi útítársa csupán, és merő kíváncsiságból érdeklődik életének ama szakasza iránt, amikor még bárzongorista volt a lokálban, ahol a felesége kasszírno, és a törzsvendégek alig várták, hogy megjelenjen hosszú, bő szabású fekete kabátjában, kanyarítsa fel egy látványos mozdulattal a fehérre festett, esztergált fogas belső akasztójára, vonuljon oda a bárpulthoz, jusson túl a kötelező három rund Unicumján, aztán végre üljön oda a zongorához, és játssza el nekik Zerkovitz nótáját, hogy az egyiknek sikerül, a másoknak nem, vagy *A vén cigányt* is akár, tőrje szemrebbenés nélkül, hogy a csap részeg törzsvendég félig a zongorára dőlve belebődül az éjszakába, hogy él még a vén cigány, mert ő kívül van mindenben, és tudja, hogy a kasszában az az asszony minden felcsapott mozdulatára láthatja jobb kezén a bizonyosságot.

Nem mered maga elé, miközben játszik, az arca eleven, cikázó gondolatai nyomot hagynak rajta. Kár is mondani, az asszonyonál jár gondolatban. A nótákkordjain keresztül hallja a kacagását, túri megadón, ahogy körbeudvarolják a törzsvendégek, pedig férfielméje azt diktálná neki, hogy pattanjon föl a zongorától, és kergesse el onnan a tolatkodó részeket, mert az az asszony az övé. Akkor is, ha még nem hiszi el, mert nem akarja el-

hinni. Még nem mondta neki, de tudnia kell. Kézfejeire van tetoválvá, látja minden pillanatban, amikor erre néz, mert nem áll előtte vendég, nem kell beütnie éppen a rendelést a kasszába, nem kell számolni a visszajáró papírpénzt, amit nem foghat ott borralalónak a közösben. Tudnia kell, hogy kihívó pillantására egy diszkrét mosoly csupán a válasz, de abban minden hódolat és tisztelet benne van, ami egy nőnek kijár, és már a terv is készen áll, alkalmas idő kérdése csupán, hogy mikor hangzik majd el a mondat két mozdulat között, miközben a fehér fogásra kerül a fekete, hosszú felöltő, és indulna már az Unicumaiért, de menet közben megtorpan a kassza előtt, bal kezével megtámaszkodik előtte az asztalkán, és ő jól látja majd a kézfejen dülöngélő kék betűket, hogy szeretlek, kicsim, aztán lassan, várakozástelien fölneéz, olvasni szeretne a férfi rezzenetlen tekintetében, de még mielőtt bármit is sikerülne neki kivenni belőle, a férfi végre ki mondja, amit ezerszer elpróbált, némán szinte, hogy csak ő hallja, senki más, pedig nincs senki a közelben, így fültanúja sem lehet, gúnyos nevetés sem harsanhat fel nyomban arra a sokat dédelgetett mondatra, hogy Gyere hozzám feleségül!, és ő majd tárt szájjal néz rá, mint akit megbabonáztak, nem tud megszólalni, némán bólint, közben le sem veszi tekintetét a férfiről, amikor az menne tovább, talán hogy megoszthassa örömét az első pohár Unicummal, nehogy beszélnie kelljen, ő pedig megfogja a férfi kezét, a balt, amelyikre a szeretlek, kicsim van tetoválvá, az írást nézi, aztán kérdőn rápillant, a férfi pedig a szemével adja értésére, hogy igen, te vagy az.

És attól a naptól fogva minden áldott nap egy szál piros rózsát kap a kasszírno a poharába. Nem győzi cserélni a vastag falú, mércés háromdecis fröcsösöspohárban a vizet a rózsái alatt, mert a férfi kifogyhatatlan a rózsákból. Soha nem beszél, mindig csak a szemével és a tetovált bal kezével, ahogy átnyújtja azt a szál sötétvörös rózsát, vagy ahogy megvillan rajta az írás egy-egy taktusnál. Szeretlek, kicsim. És mostantól fogva csak ez a májbajos arcú zongorista létezik a kasszírno számára. Még meg sem fogta a kezét, még nem is kísérté haza, nem nyomakodott be utána a kapualjba, nem döntötte möhón a falnak, mint a többi férfi, hanem szálanként hordta neki a rózsát a Lehelről. Így kezdődött.

Ahogy teltek-múltak az évek, a hetvenes évek végén vikendházat is vettek. Futotta. Csak néhány rózsátövet szeretett volna a barna hajú asszony, de a szótlan férfi egy szép napon azzal állított be, hogy befizetett egy Trabantra, néhány hónap múltán pedig, hogy vegyenek egy telket Piliscsabán vagy Szentendrén, Pomázon is akár, mindegy, hogy hol, csak valahol Pest közelében, ahová könnyen kijárnak a Trabanttal rózsát ápolni, paradicsomot szedni vagy szőlőt metszeni.

És fölöttük is eljárt az idő, nyugdíjba mentek, végleg ki is költöztek a vidéki házukba rózsát ápolni. A Trabantot rég eladták, vettek helyette egy Suzukit, aztán amikor az is tönkrement, nem javították meg, azóta autó nélkül járnak, és most itt utaznak velem ezen a vonaton egy vidéki keresztelőre, de ha onnan visszajönnek, még nem tudják, hogy mi lesz a folytatás.

KI SENKIÉ SEM, AZ MINDENKIÉ

Bogdán József: *Még utoljára*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2022

„A múlt kép-, szöveg- és hangtöredékek formájában – szünet nélkül – árad, tör felszínre Bogdán József költészetében és lírai prózájában, az emlékképnek és a gondolatnak nincs szüksége levegővételre, amit másként, írott szövegben, írásjelekkel jelölünk” – áll a kötet fülszövegében. A központozás nélküli szövegek egymásban átfolyó képek, az emlékezés manifesztumai. Bogdán Józsefnek mostoha gyermekkorra volt, miután édesanyja meghalt, testvéreivel nevelőszülőkhöz került. Az általános iskolát Magyarokanizsán és Nagybecskerekén végezte el, majd a szabadkai Paulinum Püspökségi Klasszikus Gimnáziumban érettségizett. 1983-ban szerzett teológia és filozófia szakon diplomát a horvátországi Diakováron, abban az évben szentelték pappá is. Számos bánati helységben volt segédlelkész, majd plébános. Jelenleg Nagykikindán teljesít szolgálatot. 1999-től tagja a Magyar Írószövetségnek, versei szerb, horvát, román és francia nyelven is megjelentek. Szentleky- és Herceg János irodalmi díjas költő, a Magyar Művészetért Alapítvány Ex Libris díjának kitüntetettje.

A Forum Könyvkiadónál megjelent kötete sorrendben a tizenötödik. Ezekben a versekben a lírai én az emlékezés képein

átvezetve az egyetemes trauma létélményéhez tart, passió ez, vagy inkább egyfajta El Camino a léleknek, aminek végén azonban nincs megkönnyebbülés, nincs magyarázat, megtisztulás. A kötetet átszövi a költőnek a roma származásához, ehhez a kultúrához való viszonyulása, a magyar mellett a cigány nyelv is megjelenik több vers fontos elemeként.

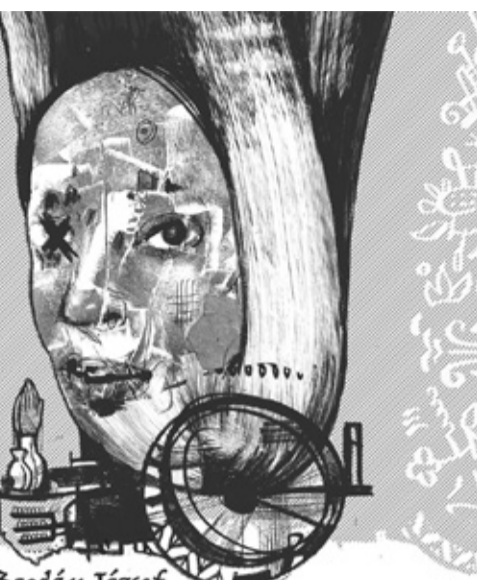
A keresztény szenvedéstörténet szerint Krisztus azért lett áldozattá, hogy ne legyen több áldozat. „Nyisd meg szememben örökké folyó könnyek forrásait.” (Augustinus) A költő küldetése, hogy ezt tudatosítsa bennünk, vannak szenvedéstörténetek, mindenki sorsa magában hordozza ezt is, de egyben azt a feladatot, hogy rövid emberi létünkben teljesedjünk ki, tegyünk valami olyat, amivel valami maradandót hagyunk magunk után.

Az anya halála, az árvaság, szeretetlenség, nélkülözés, a szegénység és a nyomor gyötrelmeinek képei jelennek meg verseiben. „Íme itt vagyok uram íme itt van a te gyermeked” – a *Gyónon a mindenható Istennek* ciklus kezdő versében megnyugvás, Istentől való megszólított-ság és az árvaság létének feloldása manifesztálódik, „észreveszem hogy ebben az egy mondatban / Benne van az apai és anyai szeretet minden fenséges pillanata”. A valakihez tartozás érzése, a Szűz-

anya gyermekeként való létezés kívánsága fejeződik ki: „Szűzanyám tiéd akarok lenni a TE tiszta / Gyermekek de mindig mindig eselek / És bűn-im hangosan csivitelnek bennem”.

A keresztény költészet rangos képviselőinek sorába emeli Bogdán Józsefet, hogy a költészetet is úgy műveli, ahogyan lelkészi hivatását is egész életében: küldetesként, olyan üzenetet közvetítve, amely reményt ad a reménytelenségben.

A Magyar Művészetért Alapítvány elismerésének átadásakor a következőképpen méltatták: „Ex Libris díjat adományozunk a költőnek és papnak, aki egy eldugott bánati faluban éli minden napjait, végzi szolgálatát, esket, keresztel, beteget látogat, temet és temet, naponta miséz, sokszor két faluban is, hittant tanít, felkészíti a gyermekeket a szentségek befogadására, és minden szavával tanít kicsiket és nagyokat, lelkeket gyógyít, s ha van egy kis ideje, ajándékokat készít, vagyis verseket ír ol-

Bogdán József
Még utoljára

vasóinak. Akár egy XXI. századi Virág Benedek.”

Kosztolányi Dezső *Számadását* idézhetjük az új kötet kapcsán. Bogdán József új verseiben az árvaság, a sehova sem tartozás érzése átmagasztosul, és a közösséget való tenni akarás, a hit és a költészet erejével más kiutakat is mutat a magány erdejéből: „Ki senkié sem, az mindenkié.” Bogdán József mindannyiunké.

A HALÁLRA SEBZETT MACSKA DOROMBOLÁSSAL HÁLÁLJA MEG A TÖRÖDÉST

Joe Hill: *Furcsa időjárás. Négy fantasztikus történet*. Fordította Uram Tamás. Gabo Könyvkiadó, Budapest, 2018

A négy fantasztikus történetnek annyi köze van a tudományos-fantasztikus irodalomhoz, mint a meteorológiához, vagyis semmi. A könyvben a szereplők cselekedetei, gondolkodása, magatartása fantasztikus, az időjárás pedig csupán körítés, az elvonatkoztatható körülmények megjelenítője. Számomra az az igazán fantasztikus bennük, hogy a szerző kézzel írta a négy kisregényt, lényegében a monumentális nagyregényei megalkotása során vagy szüneteiben. Nem gyakori módszer korunk íróinál, de Hill talált üres papírlapokat, leírt rájuk egy kisregényt, amelyet végül egy éttermi tányéralátéten fejezett be. A következő kisregényhez egy füzetcsomagot vett, amikor befejezte az írást, látta, hogy még rengeteg üres lap maradt, hát a folytatásba odakanyarított egy harmadik fantasztikus történetet. Ritka dolog a mai PC-s Copy+Paste világban, de magam is úgy tartom, hogy a kézzel írás fegyvermezi a gondolatokat és a stílust, vétek lenne lemondani róla.

A kötetben szereplő első szöveg, a *Pillanatfelvétel* részben a szerző apjának (Stephen King) regénymotívumaira utal. Adott egy dagadt tinédzser, a finoman köré épített családi és környezeti hatásokkal, jól működő apa-fiú kapcsolattal, egy demens öregasszony, akiről kiderül, hogy a kamasz srác dajkája volt hajdanán, meg egy különleges Polaroid instant fényképezőgép, amely az emlékek megörökítése helyett azok

törlését szolgálja. Nem különösebben agyafúrt történet, de duzzad az emberek közti viszonyok gazdag és érzelmeimmel teli leírásától, ami a tizenhárom éves fiú emlékezetéből és a későbbi elbeszélő látószögéből ábrázol egy szeretetteljes, mégis rémisztő világot.

A második, *Csöre töltve* című történet háttérben álló meteorológiai jelenség egy, a város felé terjeszkedő erdőtüz. Akad benne fegyveres bűncselekmény, amely mintha lavinát indítana el, sorjáznak a gyilkosságok. Van benne fordított rasszizmus, amikor a feketék gyűlölik a fehéreket, pszichopata szereplő, akit a polgármester kész a város hőségévé avatni, ám időközben elszabadul a pokol, a pszichopata véletlenül saját, odaadásig szeretett kisfiával is végez, majd kiirtja teljes családját, a hatóság emberét, ismeretleneket, végül az őt lebuktató újságírónt a lányával, aki miatt nem lehetett a város hőse, hanem halálra ítélt, üldözött vad. A kisregényből az is kiderül, hogy a pszichopata legrosszabb döntése, hogy fegyverhez nyúlt, környezetében pedig rengeteg a lőfegyver, aminek a szerző szerint nem kellett volna így lennie. Persze nem maguk a fegyverek ölnek, hanem az emberek gyilkolnak velük. A pergő, fordulatos elbeszélésben alaposan kidolgozott motívum a szülői szeretet, de ez nem óvja meg sem a gyerekeket, sem a szüleiket. A történet befejező mondatai antologikusak, bravúrosak.

Az *Ég és föld között* szövege a barátságáról szól. Egy fiatalokból álló csoport egyik lánytagja rákban elhalálozik, barátai utolsó kívánsága szerint ejtőernyős ugrást hajtanak végre. Az

ugrástól leginkább rettegő fiú tudja, hogy a végső kívánság teljesítése után örökre elveszíti a vele ugró barátját. Csupán azt nem látta előre, hogy milyen módon. Repülőgépek ugyanis egy különleges felhő (meteorológiai anomália) közelébe érve csődöt mondanak, a fiatalok kiugranak, közülük éppen a gyáva fiú a felhőn landol, különös módon nem zuhan keresztül a légköri képződményen, amely, mintha olvasna a fiú gondolatai közt, igyekszik kedvre tenni, életben tartja. Innentől egyre elvontabbá, misztikusabb és filozofikusabb válik a történet, én nem is élveztem igazán.

Sokkal kevésbé, mint a kötetzáró, *Eső* című elbeszélést. Ennek vezérelve a személyes, kicsinyes, rengeteg ember életét követelő bosszú. Joe Hill azt állítja, hogy a korábbi, apokaliptikus regényének, a *Spórának* a paródiáját írta meg benne, amíg másnak nem jut eszébe kifigurázni a világvége-látomását, ám nekem úgy tűnik inkább, mintha mellékdalt írt volna a *Spórához*. Hegyes kristályokból álló, gyilkos eső zúdul az országra, az embereket és anyagi javaikat egyaránt elpusztítja. A dekoráció igen gazdag: leszibikus pár, amelynek egyik tagját és anyját az eső első kristálylövedékei azonnal megölik, egy világvégét váró szekta, amelynek férfi tagjai réz asztrolábiumot viselnek mellükre akasztva, a nők dísztarcsákat raknak koronaként a fejükre, és szürke egyenköpenybe burkolóznak. Kiskamasz, aki denevérnek képzelet magát, műanyag vámpírfogakat visel, és vámpírtörténeteket gépel az apjától örökölt, betű-

Fekete J. József

hibás, mechanikus írógépen, macsó, de lágyszívű ketrecharcos, szórtelen, kopasz macskájával, amely halálra sebzett is dorombolással köszöni meg a törődést, halottak számolatlanul, akiket hármával temetnek sírokba a sportpályán, amikor éppen nem szakad a kristályeső.

A kilátástalanság állapotában, amikor nem látszik kiút a végítéletből, fölszabadulnak a legalantasabb indulatok, és embernek farkasa lesz az ember. Nem egy paradisztikus helyzet, ennek ellenére lebilincselő kisregény.

A szerzőről: Joseph Hillstrom King, Tabita és Stephen King három gyermekének egyike, író, miként testvére, Owen King. Magyarul is olvasható főbb munkái: *Spóra*, *Szarvak*, *NO-S4A2*, *A szív alakú doboz*.

interjú

TÜRELEM ÉS ALÁZAT

BESZÉLGETÉS A PATAKI-GYŰRŰ DÍJAS MÉSZÁROS ÁRPÁD SZÍN-MŰVÉSSZEL

Madár Anikó

Amikor Mészáros Árpádot III. Richárdról kérdeztem, nem egyszerűen beszélt róla, hanem hirtelen púpos lett, dongalábú, torz. Átváltozott. Ott ült velem szemben a világirodalom egyik leghírhedtebb gonosztevője. A színházi szakma szerint is olyan meggyőzően alakította ezt a szerepet, hogy kiérdemelte vele a vajdasági magyar színházi legrangosabb elismerését, a Pataki-gyűrű díjat.

Van ennek a gyűrűnek súlya, Árpád?

– Van. Az ember nem kérkedik az elismeréseivel, de Magyarországon és országos szinten itthon is elismerték már a munkámat, ám vajdasági magyar körökben még nem, és nagyon jó érzés, hogy most ez is megtörtént, megtisztelve érzem magam. Egyébként amikor valamilyen díjat kapok, akkor nagyon odafigyelek, hogy ez semmilyen értelemben ne változtasson meg. Legfeljebb annyi történhet, hogy érezvén a felelősséget, még odaadóbban és még kitartóbban fogom végezni a munkámat az Újvidéki Színházban, a vajdasági magyar hivatásos színházak legdélebbi bástyájában. III. Richárddal pedig a közös kalandunk, a közös utazásunk még csak most fog elkezdődni.

A színházi kalandjaid hogyan kezdődtek?

– Másodéves voltam a Magyar Tanszéken – két évig oda jártam –, amikor az Újvidéki Színház művészklubjában munkaerőt kerestek. Jelentkeztem, és mit ad isten, az első munkanapom egy bemutató alkalmával volt. Végül László Judit című drámáját adták elő, és ott azonnal beleszerettem ebbe a világba. Ez adta meg a löketet ahhoz, hogy a Színes Szilánkok Diákszínpad csapatához csatlakozzak. Az első bemutatónk a *Biberach* volt Puskás Zoltán rendezésében. Ennek pontosan húsz éve. Ott ismerkedtem meg a későbbi osztálytársaimmal és kollégáimmal, Béres Mártával, Mikes Imrével és Erdély Andreával, és egy meghatározó korszak következett az életemben ezekkel az emberekkel. Szeptemberben volt a felvételi a Művészeti Akadémiára, mindannyiunkat felvettek, és elkezdődött a kemény meló. Akkor láttuk, hogy itt nem babra megy a játék. Az első év volt a legnehezebb, utána már kialakult, hogy mi az, amihez tartanom kell magamat, és két nagyon fontos szót tanultam: türelem és alázat.

Ti négyen lettetek a szabadkai Kosztolányi Dezső Színház első társulata. Ott Urbán András vezetése alatt dolgoztok, több előadásban az ő sajátos munkamódszerével. Hogyan tekintesz vissza a Kosztolányiban töltött évekre, mit adott neked az az időszak, és mi az, amit magaddal tudtál vinni?

– Nagy előny volt, hogy ismertük egymást, mindannyian alázattal és teljes erővel vetettük bele magunkat a munkába. Együtt készítettük a *Brecht – The Hardcore Machine*-t, az *Urbi et Orbit*, a *Turbo Paradisót* vagy a *The beach* című előadást. Ezek mind óriási érdeklődést váltottak ki, nagy bummként emlékszem vissza rájuk, szűkebb és tágabb régióink minden fesztiválján jelen voltunk velük. Azt emelném ki, hogy olyan edzésen mentem ott keresztül – minden téren –, hogy azt gondolom, ha azt kibírtam, és tudtam úgy funkcionálni, akkor nem ismerlek lehetlent. Ugyanakkor a Kosztolányival olyan helyeken fordulhattam meg, ahova soha életemben nem jutottam volna el. Mikor megy el az ember csak úgy Indiába vagy Brazíliába? Nagyon érdekes tapasztalatokat szereztünk az ottani fesztiválokra, Indiában például cenzúrázva kellett játszani az előadást. A *Brecht – The Hardcore Machine*-t vittük, abban nincs konkrét meztelenkedés, de villantások vannak, és kérték, hogy azt küszöböljük ki. Ott egészen más a színházi kultúra. Nem vagyok biztos benne, hogy mindenhol értették, de érdekesnek találták az előadásainkat.

– Nagy előny volt, hogy ismertük egymást, mindannyian alázattal és teljes erővel vetettük bele magunkat a munkába. Együtt készítettük a *Brecht – The Hardcore Machine*-t, az *Urbi et Orbit*, a *Turbo Paradisót* vagy a *The beach* című előadást. Ezek mind óriási érdeklődést váltottak ki, nagy bummként emlékszem vissza rájuk, szűkebb és tágabb régióink minden fesztiválján jelen voltunk velük. Azt emelném ki, hogy olyan edzésen mentem ott keresztül – minden téren –, hogy azt gondolom, ha azt kibírtam, és tudtam úgy funkcionálni, akkor nem ismerlek lehetlent. Ugyanakkor a Kosztolányival olyan helyeken fordulhattam meg, ahova soha életemben nem jutottam volna el. Mikor megy el az ember csak úgy Indiába vagy Brazíliába? Nagyon érdekes tapasztalatokat szereztünk az ottani fesztiválokra, Indiában például cenzúrázva kellett játszani az előadást. A *Brecht – The Hardcore Machine*-t vittük, abban nincs konkrét meztelenkedés, de villantások vannak, és kérték, hogy azt küszöböljük ki. Ott egészen más a színházi kultúra. Nem vagyok biztos benne, hogy mindenhol értették, de érdekesnek találták az előadásainkat.

2012-ig voltál a szabadkai társulat tagja, és a 2012/13-as évad végén szerződöttél az Újvidéki Színházhoz. Mennyire volt könnyű vagy nehéz a váltás?

– Az ember időnként eljut abba a fázisba, hogy valamiből besokall, megcsömörlik, és változást akar. Én is eljutottam ide, B tervem viszont nem volt, tehát bevállaltam a nagy ismeretlent. Ez egy kilenc hónapig tartó szabadúszó státus volt, ami bátran nevezhető munkanélküli státusnak is, csak az első sokkal jobban hangzik. Hozzáteszem, soha életemben nem kaptam annyi ajánlatot, mint abban az időszakban, viszont a kifizetések mindig késlekedtek, úgyhogy ez nem bizonyult fenntartható állapotnak. Épp amikor a legnagyobb krízisben voltam, odajött hozzám László Sándor, és azt mondta: Árpád, hívja fel Gyarmati Kátát, szerintem jó lesz magának az Újvidéki Színházban. Kapva kaptam az alkalmon, és azt

Mészáros Árpád

Fotó: Srdan Doroski

hiszem, életem legjobb döntése volt. Bennem soha nem merült fel, hogy elmenjek innen. Tiszteletben tartom bárki döntését, aki úgy gondolja, hogy itt nem lehet élni, innen el kell menni, mert itt nincs jövő, de én nem így gondolom. Szerintem nem véletlenül születtem ide magyarként, valami dolgom van itt. Az Újvidéki Színház akkora szeretettel fogadott, olyan kedves kollégáim vannak, hogy boldog lehet az a színész, aki ilyen emberekkel van körülvéve. Nagyon pozitív élményekkel indult rögtön az első próbafolyamat, Alföldi Róberttel készítettük a *Patkányokat*. A második a *Neoplanta* volt, jött a *Neusatzler kabaré*, majd az Anca Bradu rendezte *III. Richárd betiltva*. Szóval gyönyörű korszak kezdődött ekkor az életemben.

Már ez a négy előadás is teljesen különböző, volt itt kabaré, politikai színház, de játszottál például a *Csárdáskirálynő* operettben is. Hogyan találtad meg magadat ennyi különböző stílusú előadásban?

– Mindig is azt tartottam szépségnek, egyben nagy kihívásnak ebben a szakmában, hogy ne váljunk karakterszínészekké, hanem minél szélesebb palettán tudjunk mozogni. Legyünk egy olyan massa, amit bármivé lehet alakítani. Már maga a kinézetem is, soványként játszhatok kövéret, a fordítottja viszont jóval nehezebb lenne. Vagy mondjuk az arcszörzet, én nem szoktam borotválkozni, csak és kizárólag előadások napján vagy filmszerep kedvéért, és ebben is játszom a karakterekkel, így magamnak sem leszek unalmas. Nem

akarok ezzel senkit bántani, karakterszínészként is remek karriert lehet befutni, csak nekem izgalmasabb ez az út. Például épp a *Csárdáskirálynő* esetében, hát ki szeretne játszani egy Edvint? Mit lehet kezdeni egy unalmas, szerelmes, dallikázó, elkényeztetett fiatal herceggel? Ilyenkor próbálok megkeresni, hogy hol lehet egy kicsit elrajzolni, vagy mik az ő árnyoldalai. Mindig a kontrakarakterisztikát izgalmas vizsgálni egy-egy szerep kapcsán. Mi az, amit csak én tudok vagy én gondolok róla, talán van egy deviáns vonala is, és az milyen? Ha pedig egy gonoszt játszom, akkor milyen emberi vonásai vannak. Ezek az igazán izgalmas dolgok.

A karakterek felépítése számokra egyéni munka, vagy szereted, ha van hozzá segítséged?

– Rendezője válogatja. Nem akarok neveket mondani, de 2015-ben dolgoztam egy rendezővel, akivel sehogy sem találtuk a hangot. Akkor határoztam el, hogy az volt az utolsó eset, hogy megengedtem magamnak, hogy egy szerepben ne érezzem jól magam.

Az utóbbi időben viszont vannak olyan rendezők, akikkel kiválóan tudsz dolgozni. Először Dejan Projkovszkit említetted, ő rendezte az *Anna Kareninát*, abban te vagy Vronszkij, számos díjat be is zsebeltél vele, meg a Pataki-gyűrű díjas alakításod, a *III. Richárd* is az ő irányításával született meg.

– Igen, Dejan mindenképp ki kell emelni, de mindenekelőtt azt, hogy akárhányszor dol-

goztam együtt macedón rendezőkkel, azt tapasztalom, mint ha külön tanítanák őket arra, hogy hogyan kell bánni a színésszel. Pontosan érzik, hogy valaki nem találja fel magát egy adott helyzetben, és kitálatlan nekik valami mást. Egy kezemen meg tudom számolni, hány rendező vagy önmagát rendezőnek nevező személy csinálja még ezt. Ezeket a dolgokat nagyon meg kell becsülni, mert nem történik mindig így. Általában már az első két hét során kiderül, hogy a rendezővel értjük-e egymást, de legkésőbb akkor, amikor a színpadon elkezdjük felvázolni a jeleneteket. Dejjannal ez maximálisan működött. Már az első próbákon tudtuk, hogy mit akar a másik, úgyhogy a Richárd már szinte magától értetődően épült.

Amikor a *III. Richárd* bemutatójára készültetek, akkor azt nyilatkoztad, hogy a rendező úgy érezte, mintha ezt a szerepet rád írták volna. Ez a drámairodalom egyik legismertebb negatív figurája. Említetted, hogy még csak a közös út elején vagytok, de mondd, hogyan fejlődik benned *III. Richárd*?

– Igyekszem féken tartani. Meggyőződésem, hogy valamennyiünkben van egy *III. Richárd*. Kiben kisebb, kiben nagyobb mértékben, van, aki korábban tudja tartani, van, akin néha elhatalmasodik, de ha az ember megszeli, akkor jól tud vele gazdálkodni. Richárd abban a korban született, amikor már olyan szinten zajlik a polgárháború, hogy nincs emberi kapcsolat, ami ne lenne besározva. Így ő maga is rosszá válik. Még inkább frusz-

ráló számára, hogy egy uralkodócsalád tagja, viszont olyan testi deformációkkal, amilyenekkel ő él, soha nem kerülhet trónra. Na de mi van, ha azt mondja, hogy de lehet, majd én bebizonyítom! Ebből merít erőt magának, ráadásul egy zseniális elme, csak nem jó irányba gondolkodik, a hatalomért mindent hajlandó feláldozni, semmi sem szent számára. Ezzel a mondattal is indít, hogy „úgy döntöttem, hogy gazember leszek”. Innentől kezdve ő egy másik morális síkon mozog, ha egyáltalán lehet morális síknak nevezni az ő pályáját. Ha az ember ezeket a szempontokat mind felvázolja magának, akkor már el tud indulni. Azt tudtam, hogy a meglepetés, a megdöbbenés erejével kell hogy hasson. Megjelenik egy szerencsétlen, torz figura, akiről azt hisszük, hogy mozogni is alig tud, a következő pillanatban pedig halálos fenyegetést jelent. A bot szúrni, a kéz fojtani, a kés döfni tud. Nagyon széles tárháza volt annak, hogy milyen irányba lehet elvinni ezt a figurát, de visszagondolva, nem agyaltunk rajta túl sokat. Adta magát a szöveg, és az instrukciók alapján készítettük az előadást.

Ahogy beszélsz róla, már fel is vetted azt a testtartást, fizikai kinézetet, ahogy a színpadon megjelenesz.

– Igen, ezért nem is szeretem a szövegösszmondó próbákat, mert nálam a gesztusok, a testtartás és a szituáció az, ami eszembe juttatja a szöveget. Ilyenkor van az, hogy a testem okosabb, mint az agyam, jobban rögzíti, hogy ha ezt csinálom, akkor van az a szöveg, hogy..., de hát nem vagyunk egyformák, ki így működik, ki úgy.

Nem ez az egyetlen Shakespeare-darab, amiben jelenleg játszol, a másik a *Macbeth*. Korábbi nyilatkozataidban említetted, hogy ez volt az egyetlen szerepálmód. Miért?

– A becsvágy az, ami engem nagyon foglalkoztatott a *Macbeth* kapcsán. A becsvágy, ami miatt valaki képes a saját uralkodóját, a saját jótevőjét hidegvérrel meggyilkolni. Hogyan lehetséges ez, milyen észjárás kell ahhoz, hogy ezt valaki megtegye? Milyen elvetemültség van abban az emberben? És nem elhanyagolható tényező az sem, hogy van egy nő, akivel nagyon szeretik egymást, és akiben nyilván főként a gyermektelenségéből fakadóan van egy nagyon erős hatalomvágy. Ez egy olyan komplexus, ami nagyon izgalmas boncolgatásra való lehetőség, és egy ilyen folyamatot szerettem volna megélni. Na most, a mi *Macbeth*-ünk koprodukcióban készült,

és hogy őszinte legyek, nem pont így képzeltem azt, hogy majd negyvenévesen *Macbeth*-et játszom, és az így fog kinézni. Számomra elég illúzióromboló tud lenni, hogy egy karaktert, főleg egy ilyen jelentős karaktert hárman játszanak, vagy *Lady Macbeth* esetében öten. Szakaszokban váltjuk egymást, elkezdjük egymást, amikor elszánja magát a gyilkosságra, akkor átveszi valaki más, amikor megőrül, átveszi a harmadik, majd visszatér az első. Érdekes elképzelés, de én nagyobb fantáziát látok abban, amikor egy személy játssza az előadást, és végigviszi egy íven a karaktert. Az előadást Nikita Milivojević rendezte, vele készítettük korábban a *Rinocéroszokat*, abban egy igazi bónusz-cseresznyét, egy színészi deszertet adott nekem Jean szerepével. Élőben megmutatni a színpadon a közönség előtt azt, hogy egy ember átváltozik orrszarvúvá... Ennél hálásabb színészi feladatom aligha lehetett volna. Nagyon szeretem ezt az előadást, és Nikitával is nagyon jól tudunk dolgozni, azért is kardoskodott, hogy én mindenképp legyek benne a *Macbeth*-ben. Sajnos a szerb nyelvet nem tudom akcentus nélkül beszélni, főleg nem egy Shakespeare-szöveget. Elég frusztráló is, amikor a rendező látja, hogy nem boldogul a színész ezzel a szöveggel sem, akkor húzzunk ki még egy kicsit belőle, húzzunk ki még egy kicsit, és gyakorlatilag csontra van már húzva a szöveg, és még mindig dolgozni kell az akcentuson... Hát ez lett belőle, ami, de jó csinálni, jó a társaság, és nagyszerű érzés, hogy a fiammal, ifjabb Mészáros Árpáddal együtt lehetek a színpadon. Bemutattuk már az előadást Budván, Belgrádban és Újvidéken is, bízom benne, hogy még sokszor fogjuk sok helyütt játszani.

Még egy olyan rendező neve ugrik be, akivel két munkád volt eddig, Žanko Tomić. Ő rendezte a *Feketét*, amelyben szinte lubickoltál, és ő a *Liberta* című film egyik rendezője is, amelyben szintén szerepelsz. Az, hogy ismétlődnek a nevek, egyrészt annak köszönhető, hogy jól egymásra találtok, értitek egymás gondolatait, módszerét, esztétikáját, de benne van-e ebben az is, hogy viszonylag szűk a kör?

– Nagyon megtisztelő, hogy emberek, akikkel már dolgoztam, visszatérésükkel szeretnék, ha újra együtt dolgoznánk, sőt elég fontos szerepeket bízhatnak rám. Nem gondolom, hogy szűk a kör, vannak itt átjárások, de azt is szem előtt kell tartani, hogy az, aki már dolgozott velünk, tudja, hogy mire számíthat, milyen körülmények várják, és fontos,

hogy mennyire szerette meg a társulatot. Žanko Tomić tipikus példája azoknak a rendezőknek, akik nem nagyon tudják elmondani, hogy pontosan mit is szeretnének, viszont neki azért vagyok hálás, mert engedte, hogy olyan legyek, amilyenek akkor én elképzeltem azt a figurát. Az egy szerethető végeredmény lett, sokat játszottuk. Ehhez képest a filmforgatásnál, hogy úgy mondjam, mindent megbocsátottam neki, ha valamiért is orroltam rá a *Fekete* próbafolyamata alatt. Rendkívüli kedvességgel, atyáskodó biztatással látott el a forgatások során. Nagyon megszerettem őt. Néztém is már a filmet, nyáron bemutatták Péterváradon, és várom, hogy elkezdjék vetíteni a mozikban. Kicsit talán hosszú, de nagyon izgalmas, főleg azoknak, akiket Újvidék, a város története érdekel, de nem csak nekik. Ez az Európa Kulturális Fővárosa kapcsán jött létre, egész estés film, és sorozat is készül belőle.

Nagyon sok lehetőség van. Hogy, illetve hol látod magadat jelenleg a pályán?

– Abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy amellet, hogy az Újvidéki Színház a bázisom, és itt vagyok elsősorban színész, van egy koprodukciós előadásunk a Szerb Nemzeti Színházzal, és van egy másik, a *Demokrácia* a Belgrádi Drámai Színházzal. Emellett Budapesten is jelen vagyok az Udvari Kamaraszínház két előadásában, sőt most egy harmadikba is beugrottam. Az, hogy két fővárosban is állandó jelenléttel bírok egy-egy előadással, az embernek az egóját olyan szinten helyreteresi, hogy nem ugrál már, hogy én nem vagyok megbecsülve, én még nem vagyok kiteljesedve, én többre vagyok érdemes. Nem, dolgozz, és eljön az idő! Az Udvari Kamaraszínházzal például nemrég volt egy kanadai körutunk, két héten keresztül mentünk Kanada nagyvárosaiba, a magyarlakta közösségekhez. Életem egyik legjobb turnéja volt, azt a szeretetet, amivel ott találkoztunk, azzal tudom mérni esetleg, hogy a Tanyaszínház turnéja során milyen szeretettel fogadtak bennünket. Ma pedig egy egyhetes erdélyi út kezdődik. Tehát úgy alakul a pályafutásom, hogy nem unatkozom. Azt hiszem, ez az egyik kulcs ebben a szakmában, kellemek az új impulzusok, új emberekkel találkozni, új helyszíneken megfordulni, és az újdonságok által megőrizni magunkban a gyereket. Ami pedig a jövőt illeti, szeretnék ezekkel az emberekkel itt az Újvidéki Színházban még nagyon sokáig együttműködni, nagyon jó előadások próbafolyamataiban részt venni, és sok helyre elvinni az előadásokat.

színház

SEMMI SEM TILOS!

Éves Desiré-napló

Miközben a Kosztolányi Dezső Színház felé sétálok a hidegben, arra gondolok, hogy mennyi minden történt velem az előző Desiré óta. A Desiré olyan egy kicsit, mint a családi ünnepek, amelyek évente csak egyszer vannak, mindannyian összegyűlünk rá: akiket szeretünk, akiket nem, akikkel csak ilyenkor találkozunk, akikkel gyakrabban is, és közben megbeszéljük, hogy milyen gyorsan múlik az idő, mintha csak tegnap lett volna tavaly. A Desiré Central Station Fesztivál egy biztos pont a téli ünnepek sorában, még karácsony előtt.

Urbán András

Fotók: Molnár Edvárd

Az idei fesztivál már a tizenegyedik. Éppen annyira újul meg minden évben, mint amennyire nem. Olyan védjegy elemei vannak, amelyekről otthonosan érzi magát rajta az is, aki minden évben, aki gyakran vagy aki először jár a Desirén: a gőzölgő kávé, amivel a KDSZ-es színészek kínálnak, amikor megérkezünk, a jegyellenőrök, akik konzolidáltan örült jelmezzel vagy csak jelzésképpen kapcsolódnak az aktuális előadáshoz, a kitzűzők, a fesztiválbulik.

A 2022-es fesztivál alcíme: *No filter*. Ahogyan minden évben többjelentésű az aktuális alcím, amely valamennyire rendezőelvként összefoglalja a fesztiválprogramot, így az idei szlogen is több síkon értelmezhető: **Urbán András**, a fesztivál és a Kosztolányi Dezső Színház igazgatója a szokásos, hivatalos fesztiválnyitó performanszában elmondja: a #nofilter hashtaget akkor használjuk... vagyis használják **mások**, amikor annyira elégedettek magukkal, hogy azt gondolják, nekik semmilyen szépítő effektusra nincs szükségük, semmilyen mázra, sminkre, színő-maniplulálásra, egyszerűen úgy szuperek, ahogy vannak. Így a vizuális arculatot sem ragozzák túl: semmi maszk, csak a lényeg. Mint ismeretes, a spórolás idejét éljük, odafigyelünk az energiafogyasztá-

Lukács Lilla

sunkra, lépcsőn járunk, nem lifttel, és nem fűtjük 18–20 foknál melegebbre a lakást/házat – ebben az esetben pedig az idén nem láthattunk egy desirés óriásplakátot sem a városban, nem készült semmilyen reklámanyag (szórólap, programfüzet). De gondoljunk inkább arra, hogy ez nem a spórolás és a forráshiány miatt volt így, hanem mert a Desirének semmi szüksége már a reklámozásra, bármilyen filter, körítés nélkül is telt ház lesz minden előadáson. És tényleg.

A hatnapos fesztiválra összesen kilenc produkció (egy koncert és nyolc előadás) érkezett a régióból: Magyaror-

szágról, Szlovéniából, Horvátországból, Bosznia-Hercegovinából. Ezek közül én négyet láttam (*Heilbronni Katica*, *Nero*, *Rossz társaság* és *Screenagers vol. 2*), amiről bővebben is beszámolok.

A 14. Desiré Central Station nemzetközi/regionális fesztivál Urbán András fent említett megnyitója után a budapesti Stúdió K Színház előadásával startolt, a **Hegymegi Máté** rendezte *Heilbronni Katicával*, amely Henrich von Kleist történelmi lovagdrámája alapján készült, a 19. századi német romantika egyik legfontosabb műve, meséje. Az előadás a vésztörvényszék előtt kezdődik, ide rendelték Vihar Frederiket, Sugár grófját (**Nagy-pál Gábor**), akit Friedeborn Tibold (**Lovas Dániel**) kovácmester azzal vádol, hogy elcsábította és megrontotta a lányát, Katicát (**Pallagi Melitta**). De, mint kiderül, erről szó sincs, hanem amikor a lány meglátja a gróft édesapja kovácműhelyében, teljesen megbabonázódik tőle, hátrahagyja addigi életét, és követi Vihar Frederik minden lépését, akár csak az árnyéka volna, de mint a vésztörvényszék előtt tett vallatása közben kiderül: szerelme vagy inkább rajongása csak plátói.

folytatás a 22. oldalon

Katicát eltiltják a gróftól, apja hazaviszi magával. Vihar Frederik közben véletlenül megmenti nagy riválisát, Thurneck Kuni-gundát (**Homonnai Katalin**), akivel eljegyzik egymást. Különböző vagyoni és birtokviszályok miatt ellenséges csapatok törnek az összeházasodni készülő gróf és Kunigunda várára, amiről Katica egy elkóborolt levélből előre értesül, és szerelme megmentésére siet, figyelmezteti Sugárvár grófját. Az ostrom következtében a vár összedől, Katica pedig hősnőként vagy inkább megmentő angyalként kerül ki a romok közül. Kiderül, hogy Kunigunda csak számításból közeledett a grófhöz, aki viszont nem tud tovább ellenállni a Heilbronni Katica iránt érzett szerelmének. Ehhez hozzájárul az is, hogy kiderül: Katica a császár egyéjszakás „nyájaskodásából” született gyermeke, szóval egy csapásra megoldódnak a társadalmi különbségekből fakadó akadályok is a két szerelmes (?) között. És boldog vég. Vagy talán mégsem. A Stúdió K Színház előadása az egész mesét egy rendkívül letisztult, gépies környezetbe helyezi – a színpad közepén három futópálya áll, a szereplők ezeken futnak, sétálnak, andalognak, sodródhatnak vagy csak állnak, attól függően, hogy a karakter éppen milyen állapotban és helyzetben van, milyen megpróbáltatásokon megy keresztül. Katicának, még inkább az őt megformáló színésznek igazi fizikai próbatétel a folytonos futás, mindkettjük – nem csak fizikai értelemben – teherbírása dicséretes. Ettől a kontextustól a darabot nem lehet elvonatkoztatni a fizikai színháztól sem, amittől igazán izgalmas kombináció lesz a lovagkori mese és a futás, az edzőtermi világ egysége. Az előadás ebben a minimalistának nevezhető színpadképben kerül színpadra, ahol a szereplők a mozgásformájuknak megfelelően fekete futó/edző ruhát viselnek, a nemesek pedig jelzésértékűen valamilyen arany vagy ezüst részlettel kiegészítve. A vizuális elemek, a vetítés és az igen hatásos zene is mind a különös világot segítik – nagyon jól –, napokkal később is még dúdolom a Radiohead *Creep* című átdolgozásának dallamát, amely háttorzongatóan jó fináléja az előadásnak. A két főszereplő, a Vihar Frederiket alakító Nagypál Gábor (akinek színpadi jelenlététől egy kicsit mindig megremeg a térdem) és a Katicát megformáló, kedvesen, bájosan és nagyon mai tinisen minimális Pallagi Melitta igazán jó páros. Az előadás végén pedig nem is tudom eldönteni, hogy a két karakter eleve elrendelt szerelme be tud-e teljesülni, vagy még inkább: valóban el akarjuk-e érni az annyira vágyott álmainkat? Katica csak tovább fut.

Az első napot Lajkó Félix koncertjével zárták. A hegedűművészt nem kell senkinek bemutatni, nevezték már az ördög hegedűsének, Vajdaság Paganinijé-

nek. Igazi vajdasági világjáró világgénekes, a nyáron épp egy nagyon izgalmas formációban hallgattam a kishegyesi szalmabálán ülve, most pedig a Jadran színpadot töltötte meg félixséggel.

A második napon ismét a Stúdió K Színház produkcióját néztem meg, szintén Hegymegi Máté rendezésben, a *Nero* című előadást. Kosztolányi Dezső összesen négy regényt írt életében: a *Pacsirtát*, az *Aranysárkányt*, az *Édes Annát* és a *Nero, a véres költőt* – utóbbi alapján írta Garai Judit a jelen előadás szövegkönyvét. A *Nero* középpontjában a fiatal római császár, aki költőnek képzeletben egy költő, aki császárnak képzeletben uralkodó, akinek vágya, hogy költészetét elismerjék, de miután feltételezhetően nem szolgált rá, mindenkit irigyel, aki tehetséges, hatalmával visszaélve tudja csak elérni, hogy értékeljék művészetét. Meggyilkolja féltestvérét, nevelőjét, Senecát, feleségét, anyját és szeretőjét, Poppaeát, és mindenkit, aki ellentmond neki, teljesen egyedül marad. Háttorzongató bomlás történet a hatalomról, mindez pedig egy zseniális díszletben – az előadás egy sárga dobozban zajlik, amely a hatalmat szimbolizálja, és sokszor olyan látványt nyújt, mintha a szereplők még a gravitációval sem törődne. A zárt tér úgy szűkül vagy módosul, amilyen dinamikával veszíti el Nero a realitással a kapcsolatot, a tér rabja lesz. A három főbb szerepben a Nerót játszó **ifj. Vidnyánszky Attila**, a Poppaeát alakító Pallagi Melitta és a Senecát játszó **Spilák Lajos** látható, a többi színész több karaktert is megformál. A regény egyes elbeszélő részeit narráció formájában mesélik el – főként, amikor valakit éppen megölnek. A főszereplő Vidnyánszky bravúrosan alakítja az ámokfutó császárt, annyira szuggesztív a jelenléte, olyan pontos és sokrétű az ő Nerója, hogy egyszerűen nem tudok mást vagy máshová nézni – mondjuk, nem is akarok. És miközben a magánkívül tomboló, önhitt uralkodó azt kiabálja: semmi sem tilos, tulajdonképpen ezzel elmond mindent – nemcsak az előadásról, hanem a színházról és erről a fesztiválról is.

A harmadik napra is egy előadás jutott, egy igen hosszú – a Nova posta (Szlovén Ifjúsági Színház – Maska Ljubljana) négyórás *Szólo* című produkciója, amely **Nina Rajić Kranjac**, **Nataša Keser**, **Benjamin Krnetić**, **Marko Mandić** alkotói projektuma. A *Szólo* című improvizációs kísérletező projekt olyan kérdéseket fejezt meg, mint hogy mit jelent egyedül lenni, mi a szerepe a színháznak, mivel foglalkozik, hogyan lehet megváltoztatni a róla való gondolkodást. Az előadást a Jadran színpadon, de főleg előtte és a körülötte levő téren, térben adták elő.

A negyedik nap a Desirére már visszajáró Szlovén Ifjúsági

Rossz társaság

Színház, a ljubljana Maska és a maribori Moment színház közös produkciójával kezdődött, de az intézmények hosszú sora ne tévesszen meg senkit, a *Rossz társaság* egy egyszereplős előadás, **Vito Weis** előadásában. Weis már többször játszott a fesztiválon, a Szlovén Ifjúsági Színház, a Via Negativa produkciójában, de a *Hős 2.0* című előadásra Uroš Kaurinnal még ma is emlékszem, pedig már négy éve láttam. A *Rossz társaság* középpontjában az alkotói folyamat áll, betekintést nyújt abba, hogy milyen az, amikor az alkotó, a színész egyedül marad a színpadon, és néhány alapkellékkel (reflektorral, székekkel, létrával, lappal és egy esőkabáttal) elkezdődik a tárgyakkal való közös kísérletezés, majd létrejön a színház, amelynek fontos eszköze vagyunk mi, nézők is. Az alkotó játszik a színpadi elemekkel, színházi illúzió segítségével nézőtérre és tömeggé alakítja őket, közönséget, kellekeket talál bennük. Egy üres térből így lesz próbaterem, a kísérletezésből pedig színház.

Ezt követte a Kosztolányi Dezső Színház színpadán az *Ó, mily hétköznapi* című produkció, amely három előadót fűz össze: **Bojana Robinson** és **Katja Legin** táncosokat, előadóművészeket és **Tomaž Grom** zenészt, mindegyikük a maga történetét meséli el saját művészeti nyelvén, valahol a fikció és a tényszerűség, az intimitás és az egyetemesség határán. Az előadás témája Katrina Mansfield novelláin, valamint az alkotók személyes történeteinek, önéletrajzi motívumain alapszik.

Az ötödik napon a Zombori Népszínház *Übü the Great* című produkcióját nézhettük meg, amely Urbán András rendező szerzői előadás Alfred Jarry *Übü király* című drámája alapján. Jarry *Übü király* avangárd klasszikus dráma, a kritikák szerint ehhez Urbán a rá jellemző provokatív, féktelen, politikai értelemben felforgató és mindemellett szórakoztató előadást alkotott a hatalom elvakultságáról a

Screenagers vol. 2

zombori társulattal, amellyel már nem először dolgozott együtt.

A fesztivál zárónapján már ismerősként biccentünk egymásnak, akivel egy sorban ültünk egész héten, és arról beszélgettünk, hogy ki hány előadást látott. Itt egyértelműen az az ász, aki mindegyiket, rá többen is irigykedünk, mielőtt elkezdődne valami a színpadon. A *Screenagers vol. 2* a zágrábi Omnibus és a párizsi Premier Stratagème közös produkciója, **Barbara Matijević** előadásában. A screenager olyan tizen- vagy huszoneves, aki sok időt tölt az interneten, és kiálván ért a számítógéphez – tulajdonképpen egy teljes okosgenerációt jelent. Az előadás tehát egy zenés helyzetjelentés rólunk, akik többet üzenetезünk, mint beszélgetünk. Matijević – szabad és finom humorérzékkel – egyes szám első személyben mutat be egy dalgyűjteményt azokról az egyetemes kulturális kódokról, amelyek a világháló kontextusában értelmezhetők, és a legkönnyebb valamilyen mémekben megfogalmazni. Máshogyan – például szavakkal – sokkal nehezebb. Frustrációk, fájdalmak, örömök, amelyeket magunknak és egymásnak okozunk az online térben, és ezek hatással vannak a valóságunkra is. És egyébként is, az online tér a valóságunk-e? Vajon mit fognak rólunk, erről a korról gondolni a későbbi korokban azok alapján, amit az interneten hagyunk magunk után? Az

előadás egy belső teret hoz létre, amely a behálózott médiakörnyezetünkre emlékeztet, és amelyhez okostelefonján keresztül a közönség is kapcsolódhat, és közben azon gondolkodunk, hogy milyen hatást gyakorol ránk és kollektív képzeletünkre az online tartalmakban történő elmerülés.

Az utolsó előadás pedig a Szarajevói Nemzeti Színház *Az éhezőművész* című produkciója volt, amely Franz Kafka életének, műveinek, leveleinek és naplójának motívumai és töredékei alapján készült, **Alen Šimić** rendezésében. Ez egy sajtószerű beszélgetés, amelyet egy élettel, munkavágygal és a történet megszületése iránti szomjúsággal teli fiatalok alkotta csoport folytat a párbeszédben való részvételt megtagadó szerzővel. Az alkotók meghatározása szerint az egymás közötti, a magánéletük, a munkájukról és a környezetükről alkotott benyomásai, valamint Kafka között létrejövő kapcsolatot vizsgálják. Az előadás *Az éhezőművész* című Kafka-novellából indult ki, de olyan kérdésekre is keresik benne a választ, mint élet és a létezés, a színház és annak szerepe.

A 14. Desiré Central Station nemzetközi/regionális fesztivál ismét megtöltötte a hideg, ködös Szabadkát színházzal, olyannal, ahol semmi sem tilos. Most már jöhet a karácsony, utána pedig már nem sokat kell aludni, és jön a 15. Desiré.

KATICA ÉS NERO

Gondolatok a Stúdió K Színház két előadása kapcsán

Ismerik Gyimóthy Gábor *Nyelvlecke* című versét? Azt, amelyikben a magyar nyelv gazdagságára mutat rá, így arra is, hogy mennyi különböző szóval tudjuk kifejezni a haladást? Ez a vers jut eszembe a Stúdió K Színház *Heilbronni Katica* című előadásának címszereplőjéről. Katica, Pallagi Melitta lépeget, sétál, megy, előbb lassan, de határozottan, aztán egyre gyorsabban, kocog, fut, szalad, néha bandukol, időnként egyenesen somfordál, ott, ahol nem látják nézők, sőt onnan el is oldalog, időnként csak biceg, épphogy vánszorog, de soha meg nem áll.

Katica menetelésével kezdődött a 14. Desiré Central Station Nemzetközi Regionális Kortárs Színházi Fesztivál Szabadkán. Jó szívvel fogadtuk a vendégeket, hisz régi ismerősöket is köszönthettünk köztük, a színpadon Nagypál Gábort, a háttérben pedig Gyarmati Kátát, aki most a Stúdió K nevű gépezetet irányítja. Két előadást hoztak, az imént említett *Heilbronni Katicát* meg a *Nerót*. Mindkettő Hegymegi Máté rendezői munkája, aki egyébként jelenleg a szabadkai Kosztolányi Dezső Színházban dolgozik. Ugyanazon társulat két darabja, ugyanattól a rendezőtől, ám ez korántsem jelenti azt, hogy két egyforma vagy akár csak nagyon hasonló estét töltöttünk volna velük, viszont a rendezői kézjegyet egyértelműen felismerhettük.

Na de vissza Katicához. Heinrich von Kleist történelmi lovagdrámáját láttuk egy, a színpadi megjelenítésében meglehetősen modern, nyelvezetében viszont már-már régimódi, illetve e kettőt ellentétbe, ugyanakkor egymás szolgálatába állító feldolgozásban. Összehasonlítási alapom ugyan nincs, ez volt az első két Hegymegi-előadás, amit láttam, de a munkásságára vonatkozó kutakodásaim alapján tudom, hogy otthonosan mozog a fizikai színház területén, és fontos számára a testhasználat. Nos, itt mindkettő tetten érhető. A színen minimalista díszlet, három futópad és egy többfunkciós emelvény. Meglehetősen szűk térnek tűnik egy ilyen terjedelmes és szövevényes történet számára, amelyben ráadásul viszonylag nagy távolságokat járnak be a szereplők, de a rendező – csakúgy mint majd a másik előadás esetében is látni fogjuk – funkcionális és világosan olvasható jelképrendszerrel dolgozik. A futópad talán nem is igényel különösebb magyarázatot, a mögötte látható emelvény pedig egyaránt szolgálhat bírói pulpitusként, gazdag családok, sőt maga a császár ebédloasztalaként, ezen jelennek meg az aktuális helyszínek feliratai, de akár DJ-pultrként is tekinthetünk rá. Ez utóbbit azért említem, mert a középkori eseményeket mai, diszkós-technós hangzású vagy edzés közben hallgatott, a fizikai teljesítményt ösztönző ritmusok kísérik. A jelmezek is ehhez igazodnak, a társadalmi ranglétrán magasabban állókat fémes színű partipáncélba, az egyszerűbb embe-

reket melegítőbe öltöztették. A csodás elemekből és fordulatokból szőtt mese kezdetén Katica apja, a fegyverkovács a vészbíróság előtt azzal vádolja Vihar Frideriket, az előbbieken régi ismerősként említett Nagypál Gábort, hogy fekete mágia segítségével megbabonázta a lányát, aki az első találkozás óta vakon követi a lovagot. Mindketten folyamatosan lépkednek a futópadon, hol előre, hol hátra. Katicával ellentétben, aki már ekkor is néma elszántsággal halad valami felé, ő csak – szó szerinti és átvitt értelemben is – egy helyben topognak, nem találják a választ a miért kérdésre. Ezt egyedül Katica tudja. Minket, nézőket is érdekel, de a lány rendíthetlensége egyértelművé teszi számunkra, hogy itt valami magasabb szinten elrendelt, az emberi lélek mélyén megfogant dologról lehet szó, amely után illetékteleneknek tapintatlanság is lenne kutakodni. Nincsen hát más dolgunk, mint várni. Kivárni. Persze nem ám csak úgy, tétlenül várakozunk, hiszen sorjáznak az események, erősen koncentrálnunk kell, hogy a szálakat kézben és észben tudjuk tartani. Klasszikus műről lévén szó, a történet aprólékos ismertetésébe nem is bonyolódna bele. A gróf próbálja Katicát távol tartani magától, visszaküldeni az apjához, noha a lány közeledése egyáltalán nem toladó, tisztes távolságot tart, igyekszik nem zavaró tényezőként jelen lenni. Nincsenek nagy igényei, kitarása viszont annál több. Közben a gróf is vágyik a minden szempontból megfelelő társra, keresi igaz szerelmét, akihez, mint kiderül, álmában egy angyal egyszer már elvezette, de a titokzatos hölgy kilétére sajnos nem derült fény. Némi logikával ezen a ponton már gyanút foghatunk, és közelebb kerülhetünk a miért megválaszolásához, de itt van még Kunigunda kisasszony, aki valójában nem is az, akinek mondja magát, egy birtokjogi vita, eltévedt levelek, féltékenység, ármány, csatározás, minden, ami egy 1800-as évekbeli lovagi történethez kell, és ahhoz, hogy a kör bezáruljon, a szálak kisimuljanak, és a két főszereplő egymásra találjon. Amikor pedig idáig eljutunk... Nos, akkor Katica reakciójáról, aki a gróf vallomásra szinte megdöbbenéssel, egyetlen szóval reagál, annyit tud mondani: Jézus, az a mondás jut az eszembe, hogy vigyázz, mit kívánsz, mert még teljesül. Akkor pedig mihez kezdesz velem?

Talán nem én voltam az egyetlen, aki még másnap is ezen a kérdésen gondolkodva ült be a Stúdió K második előadására, a Kosztolányi Dezső regénye alapján készült *Neróra*. Az előzőhöz hasonlóan minimalista, érdekes, de egyben valamiféle nyugtalanságot keltő díszlet. Fekete és citromsárga, vaksötét és fényéles kontrasztja. Egy Murakami Haruki-könyvet olvastam éppen a Desiré idején – egy másik előadás kedvéért –, és akarva-akaratlanul is az ő világa ugrott be, a valóság és az úgynevezett másik oldal. Kérdés persze ebben az esetben, hogy itt melyik melyik. A citromsárga az uralkodó, a mindenkor császár színe, a fény, a látható, az ismert. És az előadásban valóban ez is Nero tere, viszont ezzel a térrel mintha valami nem lenne rendben. Elsőre egy illúziószobának látszik, amelyben úgy tűnik, mintha... de nem, itt valóban. A dobozzerű tér valóban szűkül, nyomorgat és összenyom, majd

lassan, az előadás folyamán, ahogy a császár lelke és birodalma is, darabjaira hull. Ebben a térben minden labilis, félrebillennek a székek, az emberek, sőt az érzelmek is. Ki lehet ugyan lépni ebből, de a sötétség még bizonytalanabb terep, különösen egy frissen trónra ült uralkodó számára, aki túl korán túl nagy hatalmat, egyben túl nagy terhet kapott, és aki császárként a saját udvarában is épp eléggé kiszolgáltatott lehet. Később persze az ellenkezője is igaz, fordul a kocka, a körülötte élők válnak kiszolgáltatottá, az ő császári kénye-kedvének. Az előadás alapjául szolgáló könyv, a *Nero, a véres költő* a történelmi-lélektani regény műfaji megjelölést kapta, a Stúdió K társulata az utóbbira fektette a hangsúlyt. Az is lehetséges persze, hogy engem érintett meg az előadásnak ez a rétege, mert aki teszem azt a politikai rendszerek működése, változása vagy mondjuk egy diktatúra kialakulása és bukása, illetve az egyén és a hatalom kapcsolata iránt fogékonyabb, az is megtalálta a maga szórakozását, annál is inkább, mivel a zsarnok megszületésének témája, hogy is mondjam... igen csak aktuális lehet. Fejtegezzük mégis inkább az én szememmel látottakat. Ifjabb Vidnyánszky Attila Nero szerepében rendkívüli tehetségével, érzékenységgel és bámulatos fizikai teljesítményével végigvezet a császár lelkivilágának és hétköznapi életének – ha ugyan egy uralkodónak van ilyen – alakulásán. Vívódásokon, gyötrelmeken, bizonytalanságon, szeretetvágyon, hatalomakaráson, visszaéléseken és túlkapásokon. Egy uralkodói család sarját ismerhetjük meg, egy olyan fiatal embert, akinek nagyapja és apja után nem volt kérdéses a sorsa, mondhatjuk úgy is, hogy nem volt választása. Pedig ha választhatott volna, inkább művészetekkel, irodalommal és zenével foglalkozott volna. Itt jegyezném meg, hogy a művészlélek Nero miniatűr zongorája, amely írógép és színpadszerű emelvény is egyben, újabb jellegzetes Hegymegi-pecsét a darabon. Az persze egy másik kérdés, hogy Nero valójában mennyire volt tehetséges. Ki mondaná meg a császárnak, hogy nem az? És ki merne hazudni a császárnak, hogy igen? Mindennek következménye van, és minden lépés, minden szó egyre csak gerjeszti azt a feneketlen örvényt, amely a császárt körülvevő rokonokat, barátokat, bölcseket és művészeket, de még a legfontosabb nőalakot, Poppaeát is magával rántja. Az ördögi körből pedig maga Nero sem tud szabadulni.

Elhangzottak mondatok ebben az előadásban, amelyek azóta is itt visszhangoznak a fejemben, vagy talán annál is mélyebbre kerültek. Seneca mondja: „A keserű nem gyógyítható édes-sel.” Vagy: „A semmi nem a tied, csak a minden.” És: „Azok, akikkel rosszat teszünk, sokkal ritkábban állnak bosszút, mint azok, akikkel jót tettünk.” Ezekkel a mondatokkal még birkózom, és igen, tudom, sokkal inkább szubjektív benyomások ezek a *Nero* kapcsán, mint patikamérleg ellenőrzött színházi tények. A helyzetemet már csak azzal súlyosbíthatom, ha töredelmesen beismerem – habár nyilván bölcsebb lenne elhallgatni –, hogy Kosztolányinak ez a regénye eddig kimaradt az olvasmányaim közül. Már el is kezdtem a hiánypótlást. Köszönöm szépen, Stúdió K!

Madár Anikó

Heilbronni Katica

Nero, a véres költő

Fotók: Molnár Edvárd

NEM ÉLHETEK MUZSIKASZÓ NÉLKÜL...

Verebes Krnács Erika

Egy nemrég letűnt, mégis időtlen kor színpadi megjelenítése

Móricz Zsigmond halálának nyolcvanadik évfordulóján a Szabadkai Népszínház Magyar Társulata a *Nem élhetek muzsikaszó nélkül...* című zenés vígjátékkal lepte meg a közönséget.

Számomra egyfajta időutazás is ez, hiszen negyvenkét évvel ezelőtt, egyetemi éveim alatt, Sík Ferenc rendezésében még a régi falak között, Medve Sándor és Jónás Gabriella főszereplésével láttam ugyanezt a darabot.

Ajándék ez az előadás ma is a léleknek, sok kedvesség, báj, bölcs derű és fanyar mosoly árad belőle. Visszaemlékezés egy letűnt korra, a magyar dzsentrivilágra, a könnyelmű vidámság korára, az arisztokrácia alkonyára. A több napig tartó dínomdánom, a könnyű és látszólag felelőtlen élet, és persze ami ezzel jár, a korfordulás magyar virtusa, mind részei ennek az „öcsém-uramos” világnak. A történelmi változás már a zsigerekben, Móricz ezért a szereplők karakterére összpontosít. A dzsentritörténetnek a megírásához pedig az író első felesége és annak nagynénjei szolgáltak modellül.

A férfi- és női makacsság erőpróbája zajlik a színpadon, a párkapcsolat bonyolult voltát bemutatva. Mondhatnánk: házastársi pozícióharc. Ki viseli a nadrágot? Kinek milyen szerep jut a házasságban? A férfi mindig könnyebben engedi át magát a duhajkodásnak, a mulatozásnak, megbontva ezzel a vidéki élet egyhangúságát – némi joggal –, de a nők – szintén némi joggal – tartják a gyeplőt, lépnek a kocsi fűkre, harcolnak a rend fenntartásáért. Ez esetben is a család idős női tagjai teszik ezt, de úgy, hogy a férfi büszkeségén azért ne essen komolyabb csorba. Nem is esik, egy darabig...

A történet egyszerű: Nyíri Balázs három napja mulat, mint vidéki kisbirtokos, saját kúriáján, hatalmas társasággal veszi körül és ünnepelteti magát, már a ci-

gány is alig húzza a talpalávalót. Balázs felesége, Pólika a háziaszszony szerepében kimerülten és féltékenyen figyel a férje szertelen mulatozását, udvarolgtatását. Végül, megeléglően a féktelen darvadozást és az azzal járó tékozlást, visszaköltözik az egykor őt felnevelő nénékáihez: Zsanihoz, Pepihez és Minához. Balázs persze másnap kijózanodván, belátóan utána megy. Igyekszik megbékíteni és hazavinni feleségét, de az nem hajlik a jó szóra. Meg hát Pólika maga mögött érzi a három néni támogatását is. A helyzet mindenesetre bekeményedik, a férjúr ezért úgy dönt, hogy beköltözik a közeli kocsmába, ahol éjjel-nappal muzsikáltat a cigánytanyal. Az áthallatszó tivornya persze egyre jobban borzolja a szomszédban lakó hölgyek kedélyét, ennek ellenére egyikük sem enged. A kérdés csak lassan születik meg: tovább kell civakodni, és be nem engedni a dáridózó Nyíri Balázst, vagy meg kell neki bocsátani?

Balázs így vall magáról:

„Mert átkozott természetem van nekem, Pepi néném!... Tetszik tudni, nem bírom, ha valaki ellenem mond!... Azt nem bánom én, ha becsapnak, ha az orromnál fogva vezetnek. De ha valaki kezelem ellenem mond! Nahát, akkor meg vagyok veszve!... Ha a feleségem azt mondja: nem, akkor én, kezit csókolom, olyat vágok az asztalra, a teremtésit, hogy minden pohár a plafonig ugrik!”

E hatalmas virtust viszont már megengedőbb szándék követi:

„Lássá, Pepi néném, ha az az asszony ide begyünne, osztán a nyakamba ugrana, osztán megpofozna, oszt a szemembe nevetne. De jókedvvel!... Akkor én, Pepi néném, megbocsátanék neki!... Meg én!... Olyan ölbe vinném én haza a két karomon, mint a mennyországbeli angyalbarányt! Abbizony!”

Hajdú Tamás az ifjú földesúr szerepében a duhaj legénykedéstől a szerelmes ellágyulásig ezer színt mutat meg magából. Róla kedvenc nótájának első strófája is árulkodik:

„Már én nékem beborult az ég. Elverte a búzámat a jég. Elvitte a lovamat a végrehajtó, Szeretóm is elszertették tőlem végül! Nem élhetek muzsikaszó nélkül, Nem élhetek muzsikaszó nélkül.”

A Pólikát megformáló Dedovity Tomity Dina szereti a férjét, törekénységében is erős és makacs asszonyka, de rá kell jönnie, hogy nem erővel, hanem nőiséggel és hajlékonyságával veheti újra kezébe sorsa irányítását. Mert szerelemről van szó, és nem a válni vagy nem válni kérdéséről. Így lesz belőle lassan átgondoltan taktikus feleség.

A darab legizgalmasabb pontjait a három néni kacagató jelenetei képezik. Ügyesen magukévá tudják tenni a vénlányok temperamentumát, sosem múltó életerejét. A Zsanit alakító Vicei Natália a zord komikum maga. Szigorúság, merevség, méltóság, önmérséklet jellemzi, hajlíthatatlannak tűnik, egy-egy pillanatban azonban, amikor ellágyul, megérezzük, hogy a lelke mélyén ott lapul a jóság. Játéka színes és energikus. A gyakran elérzékenyülő, iszákos, jószívű, megértő, olykor zsörtölődő Pepi néni Kőrmöci Petronella személyesíti meg. Bár tart nővérétől, ez nem akadályozza meg a szabályok áthágásában, meg abban sem, hogy kijátssza Zsanit a fiatalok érdekében. Az előadás egyik igencsak bájos pillére pedig a nagyothalló Mina, az elvarázsoltság jó tündér, aki egyszerre bosszantja és neveteti meg környezetét. A szerep Erdélyi Hermína jutalomjátéka. Megkapó a néni összefogása a szerelmes házaspár kibékítéséért, ahogy egyszerűen, de bölcsen csúriks-csavarják, bonyolítják és egyengetik a konfliktus szálait, kilépve a mindennapok szürkeségéből.

Az előadás szövegpoénokkal, helyzet- és jellemkomikus elemekkel egyformán vértezett felépítmény, telis-tele jobbnál jobb karakteralakítási lehetőségekkel. Külön figyelmet érdemel még Ralbovszky Csaba Lajos bá-

Fotók: Igor Preradović

csi szerepében és a Viktort megformáló Kovács Nemes Andor cizellált szerepformálása. Kalmár Zsuzsa Veronikája urálja a színpadot: vonzó, csábító, szertelen és gátlástalan.

Találóak és esztétikusak Csík György jelmezei, ahogy a díszlet is a történet szolgálatában áll. A színpadot beborító sárguló falevelek egy letűnt korról árulkodnak.

Virág György koreográfiája élővé varázsolja a sírva vigadást. Egyszerre idézi meg a régi nagy bálók és táncházak hangulatát. Élő zene nélkül el sem képzelhető egy ilyen mulatós, harsány produkció. Ifjabb Kucsera Géza kiváló együttese – Bíró Mátéval, Csonka Ferencel és Cindel Norberttel – szinte kilép az előadás „falai” közül. A vérpezsdítő muzsika a szünetben sem áll le, jelezvén, hogy a vigadásnak nem

lehet csak úgy egyszerűen véget vetni.

Amikor a darab rendezőjét, László Sándort az érdekli, hogy egy házasságban ki viseli a kalapot – vagy a szoknyát –, örök érvényű problémát feszeget. Létezhet-e valódi kompromisszum férfi és nő között? És hol a határ megértés és megalkuvás között? Mindenkit gondolkodásra készítetnek e kérdések. Eközben szórakozunk és nevetünk. Megállunk egy pillanatra, örülünk a találkozásnak. A színházzal valóban és a magunk között. Mert a színház jelenlét és találkozás. Akár az elmúlt időszak hiányérzetéből is megtanulhattuk ezt, miközben két dolog is magára vonhatta figyelmünket: jobb egymásra hangolódni, mint álgyőzelmek árnyékában perlekedni. A másik pedig, hogy nem élhetünk muzsikaszó nélkül!

Szereposztás:

Balázs: Hajdú Tamás
Pólika: Dedovity Tomity Dina
Zsani néni: Vicei Natália
Pepi néni: Kőrmöci Petronella
Mina néni: G. Erdélyi Hermína
Lajos bácsi: Ralbovszky Csaba
Biri: Magyar Zsófia
Veronika: Kalmár Zsuzsa
Viktor: Kovács Nemes Andor
Csorba: Baráth Attila
Kisvicákné: Pesitz Mónika / Grgić Nikoletta m. v.
Első uraság, Gergő: Budinčević Krisztián
Második uraság, Suhanc: Nyári Ákos
Harmadik uraság, Peták: Rókus Zoltán
Cigányok: ifj. Kucsera Géza, Bíró Máté m. v., Cindel Norbert m. v., Csonka Ferenc m. v.
Dramaturg: Brestyánszki Boros Rozi
Zenei vezető: ifj. Kucsera Géza
Koreográfus és zenei válogatás: Virág György m. v.
Díszlet- és jelmezterv: Csík György m. v.
Fényterv: Mezei Zoltán m. v.
Rendezőasszisztens: Kulhanek Edina
Súgó/ügyelő: Kocsis Valéria

